

LINKÖPINGI EGYETEM

Menedzsment és Közgazdaságtan Tanszék

Társadalomtudományi mesterképzés a nemzetközi és európai
kapcsolatok területén Mestermunka

Felügyelő: Domínguez R.

Globális civil társadalom

**Tanulmány a civil társadalom, mint a nemzetközi
kapcsolatok szereplőjének átalakítási
lehetőségeiről**

Írta

Eirini Souri

**LINKÖPING,
SVÉDORSZÁG 2007.
JANUÁR**

***Professzorom és mentorom szerető emlékének szentelve,
Stelios Alexandropoulos.***

*"A lázadás az ember egyik alapvető dimenziója.
Ez a mi történelmi valóságunk.
Ha nem hagyjuk figyelmen kívül a valóságot, akkor meg
kell találnunk benne az értékeinket... Az ember
szolidaritása a lázadáson alapul,
és a lázadást csak ez a szolidaritás igazolhatja...
Ahhoz, hogy létezni tudjon, az embernek lázadnia
kell...
A lázadás az a közös alap, amelyre minden ember az első értékeit
alapozza. Lázadok - ezért létezőnk."*

Albert Camus, A lázadó (L' Homme revolté) 1951

Köszönetnyilvánítás

Az itt bemutatott szakdolgozat nem csak a tudományos céljaim iránti személyes elkötelezettségem terméke, hanem a különböző emberek támogatásának terméke is, akik különböző módon segítettek nekem az egész, és nem csak a szakdolgozat-írási folyamat során.

Először is szeretném megköszönni a témavezetőmnek, Dr. Edmé Domínguez R.-nek, hogy még a távolságból is; kedvesen és türelmesen felajánlotta nekem a segítségét és útmutatását, amely idáig vezetett. Javaslatait és észrevételeit nagyra értékelem, és nem lehet elfelejteni. Másodszor, külön köszönetet szeretnék mondani Dr. Geoffrey Goochnak, a mesterképzés igazgatójának, mert nélküle és segítő készsége nélkül mindez nem valósulhatott volna meg.

Egyszerűen nem felejthetem el legkedvesebb barátaim, Garðar Finnsson, Jari-Pekka Sova, Oxana Borta és Teona Kupunia segítségét, szeretetét és támogatását, akik nélkül nem tudtam volna végigcsinálni ezt az időszakot. Nagyra értékelem Önöket, és mindig a szívemben lesznek.

Végül, de nem utolsósorban, szeretettel és hálával tartozom a legszívből jövő köszönettel szüleimnek, *Andreas és Mary Sourinak*. Szavakkal egyszerűen nem tudom kifejezni hálámat feltétel nélküli szeretetükért, támogatásukért, nagylelkőségükért és bizalmukért. Nélkülük egyszerűen nem lennék itt.

Január 8.th Linköping, Svédország

Eirini Souri

Absztrakt

A globális civil társadalom a különböző társadalmi szereplők olyan spektruma, amely alternatívát kínál a kortárs politika kialakítására és a társadalmi változásra; új megközelítést kínál a fennálló globális rend megváltoztatására, a konfrontáció helyett a fejlesztésen keresztül. Emiatt a globális civil társadalom az utóbbi időben egyre nagyobb érdeklődésre tart számot a tudományos és politikai diskurzusban, és ennek következtében kilépett a perifériáról, és a kortárs nemzetközi kapcsolatok és politikai elmélet középpontjába került.

A tanulmány a neo-gramszianus eszméket felhasználva vizsgálja a globális civil társadalom fogalmát és alapvető jellemzőit, és a kortárs világpolitikában betöltött szerepére, valamint átalakítási lehetőségeire összpontosít. A dolgozat a *"Civil társadalmi szervezetek válasza a negyedik Európai Unióra"* című esettanulmányunk eredményein keresztül mutatja be, *hogy*

– Latin-Amerika és a Karib-térség csúcstalálkozója Bécsben 2006-ban" a politikai kérdések kezelésének alternatív megközelítése és az ezek érdekében való aktív munka.

A kutatás következtetései rámutatnak a civil társadalmi szervezetek nagy lehetőségeire, ha gondosan kezelik őket a mai világ átalakításában; valamint a globális civil társadalommal való foglalkozás szükségességére annak érdekében, hogy megértsük a társadalmi szféra szerepét a legitimációs szakadék csökkentésében a mai világrendben.

Tartalomjegyzék

.....	Rövidítése
k6	
.....	Táblázatok
listája6	
.....	Előszó7
.....	I9. rész
I. fejezet:	Bevezetés9
1.1 A tanulmány céljai és a kutatási	kérdések9
1.2 Elhatárolások10	
1.3 A civil	társadalom
fogalma11	
1.4 Módszerek	és
módszertan13	
1.4.1 Kutatási terv és operacionalizálás15.....	
1.4.2 Források16.....	
II. fejezet: Elméleti	megközelíté
.....	s19
2.1 A gramscianus elmélet fő jellemzői és	eszméi20
2.2 Neo-gramszianizmus23	
2.2.1 A nemzetközi szervezetek mint a hegemonia mechanizmusai23	
2.3 Globalizáció és	
regionalizmus25	
2.4 Az ügynökség a neo-gramscianus	
megközelítésben27	
2.5 A neogramszianizmus és a civil	
társadalom29	
2.6 A megközelítés	korlátai30
2.7 A globális civil	társadalom
konceptualizálása32	
2.7.1 Globális civil társadalom32.....	
2.7.2 Demokrácia és globális kormányzás35	
2.8 Elméleti	keret42
.....	II43. rész
III. fejezet: A civil	társadalom
ábrázolása43	
3.1 A nem kormányzati szervezetek mint vezető civil	szereplők43
3.1.1 A divízió; Déli - Északi nem kormányzati szervezetek45	
3.2 A civil társadalom és az Európai	Unió47
3.2.1 A civil társadalmi hálózatok európai perspektívája az Európai	
Unióban48.....	
3.2.2 Az Európai Unió és a nem kormányzati szervezetek50.....	
3.2.3 Európai nem kormányzati szervezetek Latin-Amerikában53.....	
3.3 Az Európai Unió és Latin-Amerika közötti	
kapcsolatok59	
3.3.1 Az Európai Unió és Latin-Amerika országai61	
3.3.2 EU-Latin-Amerika és karibi térség partnerség; a csúcstalálkozók64	

IV. fejezet: Az	
.....	esettanulmá
ny68	
A civil társadalom "Linking Alternatives 2" csúcstalálkozójának leírása és elemzése, mint a civil szervezetek válasza a 2006-ban	
.....	B
écsben megrendezett negyedik EU-Latin-Amerika-Karib-térség csúcstalálkozóra68	
4.1 Az első alternatív csúcstalálkozó Guadalajarában69	
4.2 A negyedik EU-LAC bécsi csúcstalálkozó72	
4.3 A civil társadalom válasza a bécsi csúcstalálkozóra; "Linking Alternatives 2" .75	
4.4 "Linking Alternatives 2" csúcstalálkozó kritikája és eredményei77	
4.5 A különböző civil szervezeteknek a csúcstalálkozókra adott válasza; vezérigazgató, TNI és	Oxfam79
4.5.1 <i>Európai Vállalati Megfigyelőközpont (CEO)</i>	79
4.5.2 <i>Transznacionális Intézet (TNI)</i>	81
4.5.3 <i>Oxfam</i> 82.....	
4.6 Eredmények és	elemzések
megvitatása84	
4.6.1 <i>Az első CSO-csúcstalálkozó és a bécsi csúcstalálkozó</i> 84.....	
4.6.2 <i>A bécsi csúcstalálkozó és a második CSO-csúcstalálkozó</i> 85.....	
4.6.3 <i>A civil társadalom mint átalakító társadalmi tényező Latin-Amerikában</i> 86	
.....	III88. rész
V. fejezet: A civil társadalom nemzetközi kapcsolatokban betöltött szerepének elemzése88	
5.1 A civil szervezetek mint ellenhegemón ügynökség88	
5.2 A partnerség mint a társadalmi	változás
megközelítése89	
5.3 A civil társadalom képességei a globális	kormányzás
demokratizálásában90	
5.4 A kutatási kérdések megválaszolása	felé93
.....	Következtet
ések95	
.....	Bibliográfia
98	
- Books 98	
- Az Európai Unió dokumentumai 99	
- Internet 100	
- Journals 101	
- Munkadokumentumok 102	

Rövidítések

América	ALBA Alternativa Bolivariana para la CAN Andok Közösség CEO Corporate Europe Megfigyelőközpont Civil társadalmi szervezetek Civil társadalmi szervezetek EA Enlazando Alternativos EA2 Enlazando Alternativas 2 EU Európai Unió Szabadkereskedelmi megállapodások Szabadkereskedelmi megállapodások G8 Anyolcak csoportja IMF Nemzetközi Valutaalap INGO-k Nemzetközinen kormányzati szervezetek IPEN Nemzetközipolitikai gazdaságtan IRN Nemzetközi kapcsolatok
LA Latin-Amerika	LAC Latin-Amerika és a Karib-térség Mercosur Déli Közös Piac NAFTA Nort- amerikai Szabadkereskedelmi Megállapodás NATO Észak-atlanti Szerződés
Szervezetek	NGO-k Kormányzati Nem Kormányzati
Szabadkereskedelem	Ellen TNC-k Transznacionális
Vállalatok	TNI Transznacionális Intézet ENSZ Egyesült Nemzetek Szervezete U.SU Egyesült Államok
Világkereskedelmi Szervezet	

A táblázatok listája

- I.táblázat : szervezetekre vonatkozó
adatok ,p. 43
- II.táblázat : Nem kormányzati szervezetek finanszírozása,p. 51
- III.táblázat : EU-Latin-Amerika kereskedelmi adatok (1),p. 60
- IV.táblázat : A regionális és intézményi csoportosítások
Latin-Amerikában és a Karib-térségben,p. 61-62
- V.táblázat : EU-Latin-Amerika kereskedelmi adatok (2),p. 64
- VI.táblázat : EU-LAC kétoldalú regionális csúcstalálkozók,p. 67

Előszó

A globális civil társadalom a nemzetközi és európai kapcsolatok mesterképzési szakon a bölcsészettudományok és társadalomtudományok mesterszakra készülő szakdolgozat témája. A dolgozat arra tesz kísérletet, hogy megvizsgálja ezt az újonnan kialakult társadalmi szervezetet, és bizonyos mértékig értékelje a regionális és világrendek kialakításában betöltött szerepét, valamint a kulcsfontosságú globális kérdésekkel kapcsolatos szerepét.

Megjelenése szorosan összefügg a globalizáció kialakulásával. A globalizáció a társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális változások meghatározó konfigurációját jelenti, amely ennek következtében átalakította a modern világ kulcsfontosságú intézményeit és gyakorlatát¹. Ezek a gyors globalizációs folyamatok a neoliberális ideológiából erednek, amely a globális átalakulási folyamatok "irányelveit" adta, és az államokat a deregulációs politikák bevezetésére, a hazai piacok liberalizálására, valamint az állami vállalatok és a szociális szolgáltatások egész sorának privatizálására készítette².

A globalizációval kapcsolatos elemzések többsége közös a globalizáció politikai gazdaságtanával kapcsolatos diskurzusban, és az új világrend hatékonyságát, stabilitását és méltányosságát hangsúlyozza. A kritikai perspektívák azonban, mint például a feminizmus, nem ugyanolyan "rózsaszínű szemüveggel" szemlélik a globalizációt, hanem éppen ellenkezőleg, az elméleti álláspontok szélesebb körét foglalják magukban, és az új világ(rend) instabilitására és egyenlőtlenségeire összpontosítanak³. A globalizációs folyamatokból fakadó társadalmi, kulturális, környezeti és egyéb kérdések iránti érdeklődés globális társadalmi cselekvést eredményezett, amelynek egyik formája, mondhatni, a globális civil társadalom is.

Az együttélés, a szolidaritás és a kollektív cselekvés a társadalmi változás egyik megközelítési módjának tekinthető, de a civil társadalomhoz egy másik megközelítés társul. Ez a megközelítés a nemzetközi fejlődés folyamatához kapcsolódik.⁴

¹ Schotle, J.A. (2000a) Globalizáció: A Critical Introduction, New York: Globalizáció: A Critical Introduction, New York: O' Brian R., Williams M., 2004, "Global Political Economy, Evolution and Dynamics", Palgrave Macmillan, 9. o.

² Marchand, M. és Runyan A.S., (2000), "A globális szerkezetátalakítás feminista láttelei:

Conceptualizations and Reconceptualizations" in Marchand and Runyan (szerk.), *Gender and Global Restructuring: Sightings, Sites and Resistances*, p. 1-19, London és New York: Routledge, 6. o.

³ Bergeron, S. (2001), A globalizáció politikai gazdaságtani diskurzusai és

Feminista politika", *Signs: Journal of Women in Culture and Society*. 26 (4): 983-1006.

⁴ Petras J. és Veltmeyer H., "Social Movements and State Power", 2005, Pluto Press, 2. o.

Ennek a stratégiai "projektnek" a látszólagos célja, hogy partnerséget alakítson ki a kormányokkal és a tengerentúli fejlesztési segélyszervezetekkel az emberek életének előmozdítása és javítása érdekében.⁵ Ez a megközelítés a hasonlóan gondolkodó szervezetekkel való partnerségen alapul egy közös projektben. Ahelyett, hogy szembeállnának a fennálló globális renddel, hogy megpróbálnák megváltoztatni a fennálló hatalommegosztást, a cél valójában az, hogy a szegények hatalmát a gazdagok jogfosztása nélkül erősítsék meg.⁶

Ebben az értelemben a globális civil társadalmat tekintik a globalizáció javításának útjának. Egy másfajta út, különösen az erkölcsi érzékünkre apelláló szociális programok esetében, bizonyára nagyobb esélye van a sikerre, mint a kereskedelmi szankcióknak.⁷ Az erkölcsi tudat felhasználásának nagy előnye, hogy egyesíti azt a két nagy erőt, amely egyre inkább jellemzi a XXI. századot: a bővülő globalizációt és a civil társadalmat. A konfrontáció helyett a partnerség vezethet közös sikerhez.

A civil társadalom tehát a különböző társadalmi szereplők egy sorát képviseli, akik "a politika új módját", az úgynevezett "hatalom nélküli, alternatív fejlesztési megközelítést" vezetik be a társadalmi változásokhoz⁸. Valamit, ami szorosan kapcsolódik a "kormányzáshoz", ami ebben az esetben a politikai ellenőrzés eddig a nemzetállamhoz kapcsolódó mechanizmusainak felváltását jelenti⁹ és a globális struktúrák demokratizálását. A civil társadalom itt a kapitalizmus és a demokrácia házasságát jelenti; a nemzetközi állami rendszer demokratizálására és az érdekelt szervezetek bevonására irányuló erőfeszítést a "jó kormányzás" projektjébe. A globális civil társadalom alternatívát jelent a társadalmi mozgalmakkal és azok radikális, rendszerellenes politikájával szemben a társadalmi változások irányába.¹⁰

Ahogy Jagdish Bhagwati említi a *Coping with Antiglobalization* című cikkében: "A társadalmi jó többdimenziós, és a különböző vállalatok a globális gazdaságban teljesen jogosan különböző módon határozhatják meg a társadalmi felelősséget, és kell is, hogy meghatározzák azt. Száz virágot kell hagyni, hogy kivirágozzon, a társadalmi cselekvés gazdag kertjét létrehozva, hogy több szint kölcsönözzünk a globalizáció emberi arcának".¹¹ A kutatásból még nem derül ki, hogy a civil társadalom mennyire képes elmozdulni e cél felé.

⁵Petras J. és Veltmeyer H., 3. o.

⁶ Idem

⁷Bhagwati, Jagdish, "Coping with Antiglobalization, A Trilogy of Discontents", *Journal of Foreign Affairs*, 8. kötet, 1. szám, 2002. január/február, 6. o.

⁸Petras J. és Veltmeyer H., 3. o.

⁹Ibid., 8. o.

¹⁰Idem

¹¹Bhagqati, J., 7. o.

I. rész

I. fejezet: Bevezetés

Ebben a fejezetben a tanulmány céljainak megadásán és a kutatási kérdések megfogalmazásán kívül ismertetjük a tanulmány lehatárolását, a dolgozat témájának meghatározását, végül a módszertani megfontolásokat és a források tárgyalását.

1.1 A tanulmány céljai és a kutatás Kérdések

Ez a tanulmány azt sugallja, hogy a huszadik század végén a globális civil társadalom valóban jelentősen megnőtt, és hogy fontos szerepet játszott és játszik a kortárs politikai napirendben. Ez a tanulmány a civil társadalmi szervezetek "globális jellegét" és hálózatba szerveződését kívánja jelezni. A tanulmány fő célja, hogy hangsúlyozza a civil társadalom jelentőségének okait és átalakító lehetőségeit, mint társadalmi szereplő, a *"Civil társadalmi szervezetek válasza a 2006-ban Bécsben megrendezett negyedik Európai Unió-Latin-Amerika és a Karib-térség csúcstalálkozóra"* című esettanulmányt véve alapul.

Az egyik fő szempont, amelyet ez a tanulmány hangsúlyozni kíván, a civil társadalomnak a globális kormányzással és a demokráciával való kapcsolata, amely az elméleti rész kellő részét teszi ki. A másik fő szempont a nem kormányzati szervezetek (NGO-k) vezető szerepe a globális civil társadalmon belül, amelyet a leíró részünkben ismertetünk, és amelynek célja, hogy kiemelje fontosságukat.

Végül, ez a kutatás egy pár kutatási kérdést fogalmaz meg; először is, egy tágabb kérdés, amellyel ez a dolgozat foglalkozik; *"Melyek a civil társadalmi csoportok transzformatív lehetőségei?"*. Ennek a dolgozatnak nem célja, hogy megválaszolja ezt a kérdést, hanem hogy hozzájáruljon annak megválaszolásához. Azt fogjuk sugallni, hogy vannak jelentős lehetőségek, amelyeket a civil társadalom kínálhat, és ezek az átalakító lehetőségek erősen kötődnek a politikai színtér demokratizálódási folyamataihoz. Másodsor, két további kérdéspár, amelyek lehetővé teszik számunkra, hogy hozzájáruljunk az első kérdés megválaszolásához. *"Hogyan reagáltak a civil társadalmi csoportok a 4th Európai Unió - Latin-Amerika /Karibi Csúcstalálkozó 2006-ban Bécsben?"*, valamint *"Milyen kritikát fogalmaztak meg, és mi volt a hozzájárulásuk az Európai Unió és Latin-Amerika biregionális kapcsolataihoz?"*. Ezek a kutatási kérdések kapcsolódnak esettanulmányunkhoz.

1.2 Elhatárolások

Az elmondottak figyelembevételével meghatározhatjuk a tanulmány kereteinek határait. Először is, szűkítjük a kutatás körét esettanulmányunkkal, amely az Európai Unió (EU) és Latin-Amerika (LA) közötti kapcsolatokban működő civil társadalmi csoportokra összpontosít. Az Európai Unió példája az egyik legfrissebb példája a hatékony regionalizációnak, és egy régiónak a civil társadalom szintjén való együttműködésének nagyszerű példája többek között más régiókkal, ezért esett rá a választás.

Konkrétabban az esettanulmány az Európai Unió - Latin-Amerika és a Karib-térség (LAC) csúcstalálkozóra összpontosít, amely az EU és Latin-Amerika kereskedelmi kapcsolatairól, valamint a civil társadalomnak e kapcsolatokban való részvételéről szólt (4th). Ezt a választást az indokolta, hogy ez a két régió kiváló példát nyújthat a globalizáció hatásaira, valamint a regionalizmusra mint az ezekre a hatásokra adott válaszra. Továbbá a régiók közötti együttműködés nem csak kereskedelmi megállapodások formájában, hanem a különböző regionális civil társadalmi csoportok között is kulcsfontosságú elemek, amelyek segítenek ennek a tanulmánynak a célhoz jutni.

Itt fontos rámutatni, hogy a kutatás csak európai vagy európai alapokon álló civil szervezetekre fog épülni, a dolgozat különleges terjedelme miatt. Az európai NGO-kat elsősorban azért részesítettük előnyben, mert ez a dolgozat a regionalizáció példái iránt érdeklődik, és ebből az alkalomból az Európai Unió a regionalizáció eddigi legsikeresebb példája a mai világban.

Végezetül elsődleges figyelmet kap a civil társadalmi csoportok kritikája a két régió szabadkereskedelmi megállapodásának (FTA) létezésével és lehetséges következményeivel kapcsolatban. A fő hangsúlyt a 2006-ban Bécsben megrendezett 4th EU-LAC csúcstalálkozóra helyezzük, ahol a két régió kormányai erőfeszítéseket tettek a biregionális társulási stratégia megerősítésére.

A tanulmány a csúcstalálkozóval kapcsolatos civil társadalmi csoportok válaszaire fog összpontosítani. Ez a válasz ugyanis egy másik, a hivatalos rendezvénnyel párhuzamos esemény volt, ahol mindkét régióból társadalmi mozgalmak és nem kormányzati szervezetek szerveződtek. Ez a párhuzamos esemény, a "*Linking Alternatives forum 2*" a civil társadalom csúcstalálkozója volt az európai transznacionális vállalatok (TNC-k) és a neoliberais politikák ellen Latin-Amerikában és a Karib-térségben. Esettannulmányunkban három különböző európai

nem kormányzati szervezet választát vizsgáljuk meg: a Vállalati Európa Megfigyelőközpont (CEO), a Transznacionális Intézet (TNI) és az Oxfam. Azért választottuk ezeket a konkrét NGO-kat, mert ezeket tekintik az úttörőinek a

Linking Alternatives 2 csúcstalálkozó. E két eseményt megvizsgálva, majd később az eseményeken részt vevő civil társadalmi csoportok különböző jelentéseit vizsgálva a cél a korábban bemutatott kutatási kérdések megválaszolása lesz.

1.3 A civil társadalom meghatározása

A civil társadalom mint politikai eszme hosszú múltra tekint vissza, a 17.th és a 18.th századig nyúlik vissza. A 20.th század gondolkodói közül csak Gramscira hivatkoznak a közösség újjáépítését célzó baloldali civil társadalmi projektek kortárs diskurzusában.¹² A civil társadalom azonban a nemzetközi kapcsolatokról folytatott párbeszédnek perifériájáról a középpontba került, és azt állítják, hogy "a huszadik század végének eszméje".¹³ A politikai elmélet területéről bekerült az összehasonlító politika főáramába. Mi több, a civil társadalom előmozdításának gondolatát a demokratizálódás és az átlátható, igazságos világrendszer felé vezető útnak tekintik.

A fentiek alapján a globális civil társadalomról szóló tanulmány olyan aktuális kérdés, amely a következő években is foglalkoztatni fogja a kutatókat és a tudósokat, ahogyan már eddig is tette, ezért nemcsak nagyon érdekes, hanem szükséges is a tudományos terület vizsgálata. Ez a tanulmány arra törekszik, hogy hozzájáruljon az összes többi különböző tanulmányhoz, amelyek már készültek erről a konkrét témáról, és remélhetőleg további szempontokat kínál a civil társadalomról és annak a kortárs politikában betöltött szerepéről.

Annak érdekében, hogy jó alapot adjunk az elemzés megértéséhez, röviden meghatározzuk a kutatás tárgyát. A "*Globális civil társadalom: Megváltoztatjuk a világot?*" című cikkében Jan Aart Scholte megpróbálta megadni azokat a kereteket, amelyek a civil társadalmat mint fogalmat meghatározzák. A nagyjából rokon fogalmak mai elszaporodása talán részben a régebbi fogalom jelentésével kapcsolatos bizonytalanságot, zűrzavart és nézeteltérést tükrözi.¹⁴

A meghatározás érdekében szükséges a civil társadalom fogalmával kapcsolatos néhány általános feltételezés megjelölése. Először is, általánosan elfogadott, hogy a civil társadalom a "közsférán" vagy a hivatalos kormányzáson kívül helyezkedik el, és határozottan kívül esik a piacgazdaság "magánszektorán" is. Így a civil társadalmat azonosíthatjuk úgy, mint

¹² Grugel, Jean, "A civil társadalom románosítása: Journal of Interamerican Studies and World Affairs, 2000 nyár, 42. évf. 42. szám, 2. szám, 90. o.

¹³ Bronislaw G., et al. 1992, 1. o.

¹⁴ Scholte, Jan Aart, "Globális civil társadalom: Megváltoztatja a világot?" ,CSGR Working paper, No. 31/99, 1999. május, University of Warwick, 2. o.

"harmadik szektor".¹⁵ Emellett a fogalom pozitívabb felfogása szerint a civil társadalom akkor létezik, amikor az emberek önkéntes egyesületeken keresztül összehangolt erőfeszítéseket tesznek a szabályok alakítására: mind a hivatalos, formális, jogi megállapodások, mind az informális társadalmi konstrukciók formálására.¹⁶

A civil társadalom óriási sokszínűséget foglal magában. A tagság és a választói körök tekintetében magában foglalja a tudományos intézeteket, közösségi alapú szervezeteket, fejlesztési együttműködési csoportokat, környezetvédelmi kampányokat, etnikai lobbikat, alapítványokat, emberi jogi szószólókat, segélyszervezeteket, békeaktivistákat, szakmai testületeket, női hálózatokat és még sok más.¹⁷

A civil társadalmi csoportok szervezeti formájukban is különböznek. Vannak formálisan létrehozott és hivatalosan bejegyzett csoportok, valamint informális egyesületek.¹⁸ A különböző civil csoportok kapacitásának szintjén is sokféleség tapasztalható. A civil társadalomban vannak nagyon jól felszerelt szervezetek és olyanok is, amelyek aligha jutnak el a pénzükhöz.¹⁹ Mások nagy taglétszámmal, pénzeszközökkel, képzett munkaerővel, irodahelyiséggel, kommunikációs technológiával és adatbankokkal rendelkeznek, míg másoknak mindezek hiányoznak. A civil társadalom csoportjai közötti másik erős különbség az a taktika, amelyet céljaik eléréséhez alkalmaznak.²⁰ Van közvetlen lobbizás a hivatalos szerveknél és a piaci szereplőknél, valamint a közvélemény mozgósítása társadalmi tevékenységeken keresztül, például bojkott, petíciók stb. révén.

Mindent egybevetve, a fent említett tényeknek köszönhetően elmondható, hogy a civil társadalmi szervezetek rendkívül sokszínűek. Egy tág meghatározás szerint azonban civil társadalomról akkor beszélhetünk, ha az emberek önkéntes egyesületeken keresztül mozgósítanak a társadalmi rend alakítására irányuló kezdeményezésekben.²¹ A civil társadalom meghatározását követően ez a fejezet a tanulmányban használt módszerek ismertetésével folytatódik.

¹⁵Ibid., 3. o.

¹⁶ Scholte, 1999, 4. o.

¹⁷ Idem

¹⁸ Idem

¹⁹ Ibid., 5. o.

²⁰ Idem

²¹ Ibid., 7. o.

1.4 Módszerek és módszertan

Ez a tanulmány kvalitatív típusú kutatást végez. A kvalitatív kutatás mint kifejezés a társadalmi kutatás olyan megközelítését jelenti, amelyben nem gyűjtenek vagy generálnak kvantitatív adatokat.²² A kvalitatív kutatást néha úgy tárgyalják, hogy miben különbözik a kvantitatív kutatástól. Ez azonban problémát okoz, mivel ez azt jelenti, hogy a kvalitatív kutatás éppen az, ami a kvantitatív nem, ami nem helyes meghatározás.

Ami a módszertant illeti, ennek a dolgozatnak három fő jellemzője van; először is az elmélet és a kutatás közötti kapcsolat deduktív szemléletét alkalmazza, ahol a folyamat, amelynek során a hipotéziseket a meglévő elméletből vezetik le, és amely az adatgyűjtés folyamatát irányítja, hogy azokat "tesztelni" lehessen.²³ Egy adott területről (globális civil társadalom) és az elméleti megfontolásokból (neogrammszianizmus) egy adott területre vonatkozó ismeretek alapján levezet egy hipotézist, amelyet empirikus vizsgálatnak kell alávetni.

Másodszor, ez a kutatás egy interpretivista episztemológiai álláspontot képvisel, mivel a társadalmi világ megértését hangsúlyozza a résztvevők értelmezésének vizsgálatán keresztül; és harmadszor, egy konstruktivista ontológiai álláspontot képvisel, amely azt jelenti, hogy a társadalmi tulajdonságok az egyének közötti kölcsönhatások eredményei, nem pedig "odakint" lévő és az építésben részt vevőktől elkülönített jelenségek.²⁴

Az interpretivizmus, ez egy olyan kifejezés, amely általában a természettudományok által használt pozitivisták ortodox ismeretelméleti álláspont alternatíváját jelöli. Ez azon a nézeten alapul, hogy olyan stratégiára van szükség, amely tiszteletben tartja az emberek és a természettudomány tárgyai közötti különbségeket, és így megköveteli, hogy a társadalomtudós megragadja a társadalmi cselekvés szubjektív jelentését.²⁵

Végül, ami a konstruktivizmust illeti, ez az az ontológiai álláspont, amely azt állítja, hogy a társadalmi jelenségeket és azok jelentéseit a társadalmi szereplők folyamatosan létrehozzák. Ez egyszerűen azt jelenti, hogy a társadalmi jelenségek és kategóriák nem csupán társadalmi interakció révén jönnek létre, és ez a nézet társadalmilag konstruáltaknak tekinti őket.²⁶

²² Bryman, Adam, "Social Research Methods", második kiadás, 2004, Oxford University Press, 266. o.

²³ Ibid., 9. o.

²⁴ Idem

²⁵ Ibid., 13. o.

²⁶ Ibid., 17. o.

Mindazonáltal a kvalitatív kutatást jobban meg lehet határozni a kvalitatív kutatás jellegének meghatározásával. Nemcsak különböző hagyományok, hanem jelentősen eltérő módszerek is léteznek.²⁷ A főbb kvalitatív kutatási módszerek a következők: etnográfia/részvételi megfigyelés, kvalitatív interjúkészítés, fókuszcsoportok, a kvalitatív adatok gyűjtésének nyelvi alapú megközelítései (például diskurzus és beszélgetéselemzés), szövegek és dokumentumok gyűjtése és kvalitatív elemzése.²⁸ Ez a konkrét tanulmány az utóbbi módszert használja kvalitatív kutatási módszerként. Továbbá egy másik jellemző, amely megkönnyíti a kvalitatív kutatás azonosítását, az operacionalizálás módja. A kutatásban tett lépések egy módja annak, hogy lássuk, hogyan használják a kutatást. Konkrétabban a kvalitatív kutatás fő lépései a következők: az általános kutatási kérdés(ek) megfogalmazásával kezdődik, kiválasztja a releváns helyszín(ek)e)t és alanyokat, majd a releváns adatok gyűjtése, majd az adatok értelmezése következik, valamint a fogalmi és elméleti munka, majd esetleg szükség lesz a kutatási kérdés(ek) szorosabb meghatározására, majd ismét további adatok gyűjtése, végül pedig a megállapítások/következtetések megfogalmazása.²⁹

Az ilyen típusú módszer adaptálásának természetesen vannak lehetséges gyengeségei. A kvalitatív kutatás kritikájának néhány gyakori érve, amely ezzel a tanulmánnyal is összefügg, a következő.

A kvalitatív kutatást túl szubjektívnek jellemezték, és ezzel azt hangsúlyozták, hogy a kvalitatív eredmények túlságosan is a kutató gyakran rendszerezetlen vízióira támaszkodnak arról, hogy mi a jelentős és fontos, és mi nem. Pontosán azért, mert a kvalitatív kutatás gyakran viszonylag nyitottan kezdődik, és a kutatási kérdések vagy problémák fokozatos leszűkítésével jár, a kutatásból származó írások fogyasztójának kevés támpontot adnak arra vonatkozóan, hogy miért éppen az egyik területet választották ki, amelyre a figyelmet összpontosították, és nem egy másikat.³⁰ Emellett azzal is érveltek, hogy a kvalitatív kutatást nehéz megismételni. Ezt az érvet arra a tényre alapozták, hogy a kvalitatív kutatásban alig követnek szabványos eljárásokat, és gyakran a kutató leleményességére támaszkodik, így lehetetlen valódi replikációt végezni.³¹

²⁷Bryman, A., 267. o.

²⁸Ibid., 267-268. o.

²⁹Ibid., 269-270. o.

³⁰ Ibid., 284. o.

³¹ Idem

1.4.1 Kutatási terv és operacionalizálás

Végül, de nem utolsósorban, a kutatási tervvel kapcsolatban a dolgozatban bemutatott gondolatok operacionalizálását fogjuk megvitatni az empirikus részünkben, az esettanulmányban. Mielőtt azonban belemennénk a vitánkba, szükségesnek tartjuk elmagyarázni, hogy mit értünk esettanulmány alatt. Az alap esettanulmány egyetlen eset részletes és intenzív elemzését foglalja magában.³² Stake szerint az esettanulmány-kutatás az adott eset komplexitásával és sajátos jellegével foglalkozik. A hangsúly általában a környezet intenzív vizsgálatán van. A legismertebb tanulmányok némelyike ezen a fajta felépítésen alapul. Ezek közé tartozik az egyetlen közösséggel, egyetlen iskolával, egyetlen családdal, egyetlen szervezettel, egyetlen személlyel vagy egyetlen eseménnyel kapcsolatos kutatás.³³ Kutatásunk a 2006-ban Bécsben megrendezett 4th EU-LAK csúcstalálkozó eseményének esettanulmányára összpontosít.

Továbbhaladva az operacionalizálással; a dolgozat második fejezetében ismertetni fogjuk az elméleti megközelítést, amelyet később az elemzésben és a következtetésekben fogunk alkalmazni. Az elméletünk által adott elképzelések és a fogalmak értelmezése lesz az eszköz a leíró részben bemutatott fogalmak vizsgálatához és későbbi elemzéséhez, mint például a civil szervezetek mint a civil társadalom főszereplői, valamint a civil társadalom szerepe az EU-ban és az LA-ban, mivel ezek lesznek az esettanulmányunk vizsgálatának megértési alapjai. A későbbiekben a civil társadalom ezen különböző aspektusainak elemzését elméleti megközelítésünk szellemében és perspektívája alapján végzik el.

Továbbá az elemzési fejezetben az esettanulmányunk eredményeit is megvizsgáljuk és elemezzük. A civil társadalom és a nem kormányzati szervezetek, mint főszereplők, a civil társadalom, mint a globális kormányzás demokratikus hiányosságainak orvoslása, valamint a civil társadalom eltérő szerepe északon és délen, az EU és Latin-Amerika példáján keresztül segít kritikus következtetéseket levonni az e rész elején felvetett kutatási kérdésekkel kapcsolatban. A tanulmány módszereinek és módszertanának ismertetése után a fejezet következő és egyben utolsó lépése a tanulmányban felhasználandó adatforrások megvitatása lesz, valamint kritikus véleményt fogalmazunk meg azok relevanciájáról és operacionalizálásáról.

³² Bryman, A., 48. o.

³³ Idem

1.4.2 Források

Mint fentebb említettük, a kvalitatív elemzésnek számos különböző kutatási módszere létezik. A tanulmányban alkalmazott módszer a szövegek és dokumentumok gyűjtésének és kvalitatív elemzésének módszere, valamint az e-kutatás; az internetre mint adatgyűjtési módszerre épülő kutatás.

Az e-kutatásról; az internet olyan környezetet jelent, amelyben kutatásokat lehet végezni, mivel számos lehetőséget kínál, például a világhálós oldalakat vagy oldalakat mint elemzési tárgyakat, az internet etnográfiai tanulmányozását, az online fókuszcsoportok segítségével végzett kvalitatív kutatást, az online személyes interjúk segítségével végzett kvalitatív kutatást, és végül az online társadalmi felméréseket.³⁴ Ez a tanulmány kifejezetten az EU és Latin-Amerika szabadkereskedelmi kapcsolatain dolgozó nem kormányzati szervezetekkel kapcsolatban használja a "www"-t mint elemzési tárgyat. Továbbá, annak érdekében, hogy koherensebb képet adjunk a dolgozatban operacionalizálendő forrásokról, röviden ismertetjük az empirikus és elméleti szakirodalmat.

- Elméleti irodalom

Ami az elméleti szakirodalmat illeti; amint azt az elméleti résznél a későbbiekben kifejtjük, a dolgozat olyan tudósokat és kutatókat fog felhasználni, akiknek munkássága így vagy úgy kapcsolódik Antonio Gramsci munkásságához. Robert W. Cox, Barry K. Gills, Stephen Gills és mások szép példák az IR területén dolgozó tudósok közül. Továbbá az ő felfogásuk az ügynöki tevékenységről és a civil társadalom szerepéről a regionális és világrendek kialakításában segít a megfelelő háttér kialakításában, hogy megválaszolhassuk a dolgozat elején megfogalmazott kutatási kérdéseket.

Különösen Robert W. Cox az egyik legelkötelezettebb tudós, aki bevezette Gramscit a világpolitika tanulmányozásába. Megkísérelte "nemzetközivé tenni" Gramsci gondolatát azáltal, hogy több kulcsfogalmát, mindenekelőtt a hegemóniát, globális kontextusba helyezte át. Cox olyan gramsciónus megközelítést dolgozott ki, amely egyszerre foglalja magában az uralkodó IR- és nemzetközi politikai elméletek kritikáját és a nemzetközi politikai

³⁴ Bryman, A., 467. o.

Gazdaság és a világpolitika elemzésének alternatív keretrendszerének kidolgozása.³⁵ Cox elképzeléseinek elemzéséhez van egy jelentős kiindulópont, amely az olvasó számára az egyik alapelv megértését adja. Ez egy gyakran idézett mondat az 1981-es, korszakalkotó cikkében, a "Társadalmi erők, államok és világrendek: Túl a nemzetközi kapcsolatok elméletén" című cikkében, amely a következőképpen hangzik: "Az elmélet mindig valakinek és valamilyen célból van"³⁶. Ez egy olyan világnézetet fejez ki, amely logikusan következik a gramscianus és a legtágabb értelemben vett marxista álláspontból; Ha az eszmék és értékek (végső soron) a társadalmi viszonyok egy adott halmazának tükörképei, és úgy alakulnak át, ahogy ezek a viszonyok maguk is átalakulnak, akkor ez arra utal, hogy a tudásnak (legalábbis a társadalmi világról) egy bizonyos kontextust, egy bizonyos időt, egy bizonyos teret kell tükröznie. A tudás nem lehet sem objektív, sem időtlen.³⁷

A gramscianizmushoz kapcsolódó teoretikusok mellett vannak más tudósok is, akikkel a dolgozat foglalkozni fog, akik a globalizáció és a regionalizmus tanulmányozási területein járultak hozzá. A két leginkább említésre méltó közülük Björn Hettne és Jan Aart Scholte, akik nagy sikerrel végeztek elemző munkát.

Az anyag olyan könyvekből áll, mint Robert Cox "*A világrend megközelítése*", Björn Hettne "*Globalizmus és az új regionalizmus*"; valamint olyan folyóiratcikkekből, mint Cox "*Civil társadalom az ezredfordulón: egy alternatív világrend kilátásai*" vagy olyan munkadokumentumok, mint a "*Globális civil társadalom: Changing the World?*" és "*Mi a globalizáció - a meghatározás kérdése újra?*" Jan Aart Scholte tollából és mások. Továbbá az elméleti részhez másodlagos irodalom, például olyan tankönyvek, mint a "*The Globalization of the World Politics*" (A világpolitika globalizációja) John Baylis és & Steve Smith tollából, valamint a "*Political Ideologies; An Introduction*" (Politikai ideológiák; bevezetés) Andrew Heywood tollából és korábbi doktori disszertációk, mint például Rosalba Adriana Icaza Garza "*Civil Society and Regionalization, Exploring the Contours of Mexican Transborder Civic Activism*" című doktori értekezése a Warwick University Politikai és Nemzetközi Tanulmányok Tanszékén, a Politika és Nemzetközi Tanulmányok Doktori Iskolájában.

³⁵ Hobden, S. és Jones, W. R., 237. o.

³⁶ Ibid., 238. o.

³⁷ Idem

- Empirikus irodalom

Ami az empirikus szakirodalmat illeti, a globális civil társadalom és a nem kormányzati szervezetek szerepének elemzéséhez Kaviraj és Khilnani, John Keane és Akira Iriye civil társadalomról szóló könyvsorozatát használjuk fel.

Az Európai Unió és a civil társadalom, valamint az európai civil társadalmi csoportok kapcsolatainak elemzéséhez a fő szakirodalom az EU és a civil társadalmi szervezetek hivatalos honlapjairól származó dokumentumok és adatok, valamint az Európai Bizottságtól származó dokumentumok, például a Fejlesztési Főigazgatóság "Partners in Development - The European Union and NGOs" című dokumentumai lesznek. Ugyanez vonatkozik az EU és a Los Angeles közötti kapcsolatok és a kereskedelmi megállapodások elemzésére is.

Az operacionalizálás érdekében a már említett tudósoktól származó könyveket, munkadokumentumokat és folyóiratcikkeket, valamint számos más cikket is felhasználunk a kutatás eredményeinek elemzéséhez és az elemzés végén az eredmények levonásához.

Ami az esettanulmányt illeti, a felhasznált anyagok mind az Európai Bizottság, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság hivatalos honlapjain, valamint a korábban említett csúcstalálkozók folyamatában részt vevő szervezetek hivatalos honlapjain végzett internetes kutatáson alapulnak. Ilyen honlapok a Linking New Alternatives 2 Forum, valamint olyan civil társadalmi csoportok, mint a Corporate Europe Observatory (CEO), a Transnational Institute (TNI), az Oxfam, az Europe's Forum on International Cooperation (EUFORIC) stb. A felhasznált dokumentumok a csúcstalálkozók konkrét témáiról készített hivatalos jelentések.

A dolgozat első részének lezárásaként a következő fejezetre térünk át, amely a kutatás elméleti megközelítése.

II. fejezet: Elméleti megközelítés

Ez a tanulmány a nemzetközi politikai gazdaságtan elméleti megközelítését alkalmazza. A nemzetközi politikai gazdaságtan (IPE) az 1970-es évek elején alakult ki, amikor a nemzetközi kapcsolatok (IR) kezdtek megváltozni, mivel a politikai döntéshozók és a tudósok az országok növekvő gazdasági kölcsönös függősége miatt kénytelenek voltak nagyobb figyelmet fordítani a gazdasági ügyekre. Azóta az IPE az IR egyik központi témájaként folyamatosan fejlődik.

Más IPE-megközelítésekkel, például a racionális választáselemzéssel ellentétben a kritikai megközelítések abból indulnak ki, hogy a világgazdaságon belüli politikákat történelmi és szociológiai tényezők befolyásolják.³⁸ A kritikai megközelítések kifejezetten arra törekszenek, hogy megkérdőjelezzék az uralkodó intellektuális paradigmákat, amelyek hozzájárulnak a status quo és a hatalmi struktúrák fenntartásához. Figyelmet fordítanak arra, hogy *a szereplők* hogyan fogalmazzák meg preferenciáikat, valamint a döntések meghozatalának és végrehajtásának folyamataira.³⁹ Ezek az elméletalkotók alaposan megvizsgálják azokat a hiedelmeket, szerepeket, hagyományokat, ideológiákat és befolyásolási mintákat, amelyek a preferenciákat, a viselkedést és az eredményeket alakítják.

Az egyik ilyen megközelítés a marxista elméleteknek abból az irányzatából származik, amely az olasz marxista és társadalomelméleti szakember, Antonio Gramsci (1891-1937) munkásságából nőtt ki. Gramsci munkássága jelentősen befolyásolta az IPE tanulmányozását, ahol virágzik egy neo-gramsciánus vagy "olasz iskola".⁴⁰

Általában véve a neo-gramszianizmus egy sor olyan közös feltételezést kínál, amelyek a regionális és világrendek kialakításában és újbóli kialakításában szerepet játszó *ügynöki tevékenységre* vonatkozó sajátos magyarázatokat generálnak.⁴¹ Ez a hagyomány a történelem materialista felfogásából ered, és mint ilyen, a változások folyamatát a társadalmi világ anyagi vagy gazdasági fejleményeihez szorosan kapcsolódónak tekinti.⁴² A neo-gramszianizmus képezi e konkrét tanulmány tágabb elméleti megközelítését, mivel meglátásai megfelelő perspektívát nyújtanak a globális civil társadalom megértéséhez.

A neo-gramsciánus megközelítéssel kombinálva ez az írás olyan "kritikus IPE/IR tudósok munkásságát foglalja magában, mint a kortárs teoretikus Robert W. Cox, aki a fő tudós volt, aki bevezette Gramsci munkásságát a nemzetközi kapcsolatokba,

Björn Hettne,

³⁸ Woods, Ngaire, "International Political Economy in an Age of Globalization", in Baylis, John & Smith, Steve, et al, "The Globalization of the World Politics", harmadik kiadás, Oxford University Press, 336. o.

³⁹ Idem

⁴⁰ Idem

⁴¹ Cox Robert, Stephen Gill, Björn Hettne, et al, "International Political Economy, Understanding Global Disorder", 1995, Biddles Ltd, Guildford and King's Lynn, 4. o.

⁴² Idem

Barry K. Gills, Stephen Gills és mások. Ezeket a szerzőket azért választottuk ki, mert az ő hozzájárulásai Antonio Gramsci munkásságából merítenek, vagy különböző formában kapcsolódnak hozzá. Ez a keret az ügynöki tevékenységgel és a civil társadalomnak a regionális és világrendek kialakításában betöltött szerepével kapcsolatos felfogásukkal foglalkozik.

Ebben a fejezetben először a gramscianus elmélet fő fogalmainak ismertetésére kerül sor. Másodszor a neo-gramsszianizmus elemzésére és a gramscianus elmülethez való viszonyára kerül sor. A globalizáció és a regionalizmus is szóba kerül, mint a civil társadalom kialakulása szempontjából nagy jelentőséggel bíró kérdések, valamint a "cselekvés" területei. A civil társadalom neo-gramsszianus perspektíva szerinti tárgyalása következik, valamint e megközelítés korlátainak megvitatása e tanulmány kapcsán. A fejezet lezárása előtt következik a globális civil társadalmat konceptualizáló rész, a végén pedig elméleti keretünket adjuk meg.

2.1 A gramscianus elmélet fő jellemzői és eszmék

A *Börtönfüzetek*, Gramsci jegyzetgyűjteménye és néhány hosszabb esszéje, amelyeket fogsága alatt készített, az egyetlen szellemi hagyatékát képezik. Gramsci megpróbálta helyreállítani a gazdasági és anyagi tényezők hangsúlyozását. A hegemonia elméletén keresztül hangsúlyozta a politikai és szellemi küzdelem fontosságát.⁴³ A forradalmi elkötelezettség és az "akarat optimizmusának" hangsúlyozása kedvelté tette őt az új baloldal számára, annak ellenére, hogy egész életében leninista maradt.

Mondanivalójának középpontjában az állam, a civil társadalom és az állam viszonya, valamint a politika, az etika és az ideológia viszonya a termeléshez állt.⁴⁴ A fő kérdés, amely Gramsci elméleti munkásságát mozgatta, az volt, hogy miért bizonyult olyan nehéznek a forradalom előmozdítása Nyugat-Európában. Erre a kérdésre adott válasza a hegemonia fogalmának használata körül forog. A hegemonia a nemzetközi kapcsolatok elméletében széles körben használt kifejezés, leggyakrabban a nemzetközi rendszer legerősebb államának vagy egy adott régió domináns államának leírására.⁴⁵

A hegemonia Gramsci számára vezetést vagy uralmat is jelent, de az ideológiai hegemonia értelmében a burzsoá eszmék azon képességére utal, hogy kiszorítsák a riválisokat.

⁴³ Heywood, Andrew, "Political Ideologies; An Introduction", 1998, második kiadás, Macmillan Press, 9. o.

⁴⁴ Cox, W. Robert, with Sinclair J. Timothy, "Approaches to world order", Cambridge Studies in International

Relations, 1996, Cambridge University Press, 124. o.

⁴⁵ Idem

nézeteket, és tulajdonképpen a korszak józan eszméjévé váltak.⁴⁶ Gramsci kiemelte, hogy az ideológia milyen mértékben ágyazódik be a társadalom minden szintjén, a művészetben és az irodalomban, az oktatási rendszerben, a tömegmédiában, a mindennapi nyelvben és a populáris kultúrában.⁴⁷

Fontos jellemzője ennek a politikai gyakorlat. Ha ugyanis az uralkodó osztály hegemoniája az uralkodó osztály uralmának fenntartásában kulcsszerepet játszik, akkor a társadalmat csak akkor lehet átalakítani, ha ezt a hegemon pozíciót sikeresen megkérdőjelezzük.⁴⁸ Ez a civil társadalomban egy olyan ellenhegemón küzdelmet von maga után, amelyben az uralkodó hegemonia aláássa, lehetővé téve egy alternatív történelmi tömb kialakulását.

Gramsci számára a hegemonia fogalmának két fő irányvonala van.⁴⁹ Az első a Harmadik Internacionáléban a bolsevik forradalom stratégiájáról és a szovjet szocialista állam megteremtéséről folytatott vitákból, a második pedig a machiavellista írásokból eredt.⁵⁰

Ez a dolgozat a második irányvonalat követi. Gramsci Machiavellitől vette át a hatalomnak mint a beleegyezés és a kényszer szükséges kombinációjának képét. Amennyiben a hatalom konszenzuális aspektusa kerül előtérbe, a hegemonia érvényesül. A kényszer mindig látens, de csak marginális, deviáns esetekben kerül alkalmazásra. A hegemonia elegendő ahhoz, hogy a legtöbb ember viselkedése a legtöbbször konform legyen.⁵¹

Gramsci felismerte, hogy a kevésbé fejlett társadalmakra a kényszer jellemző, de nem ez a helyzet a nyugati, fejlettebb országokban, ahol a rendszert a beleegyezés tartotta fenn. A beleegyezést a társadalom uralkodó rétegének hegemoniája hozza létre és teremti újjá.⁵² A hegemonia az, ami lehetővé teszi, hogy az uralkodó csoport erkölcsi, politikai és kulturális értékei széles körben elterjedjenek a társadalomban, és az alárendelt csoportok és osztályok elfogadják azokat.

Gramsci szerint az uralkodó ideológiák olyannyira beépülnek a társadalomba, hogy a megkérdőjelezhetetlen "józan ész" státuszát veszik át. Mindez a civil társadalom intézményein keresztül történik. A civil társadalom a társadalom azon intézményeinek és gyakorlatainak hálózata, amelyek bizonyos autonómiát élveznek az államtól, és

⁴⁶ Cox, W. R., 1996, 124. o.

⁴⁷ Idem

⁴⁸ Hobden, S. & Jones, W. R., 236. o.

⁴⁹ Cox, W. R., 1996, 125. o.

⁵⁰ Idem

⁵¹ Idem

⁵² Idem

amelyeken keresztül csoportok és egyének szerveződnek, képviselik és kifejezik magukat egymás és az állam felé.⁵³

Ezért figyelembe kell venni az olyan szuperstrukturális jelenségeket, mint például a civil társadalom, hiszen míg a társadalom szerkezete végső soron a gazdasági alapon lévő társadalmi termelési viszonyok tükörképe, a szuperstruktúrában lévő viszonyok jellege nagy jelentőséggel bír annak meghatározásában, hogy a társadalom mennyire fogékony a változásra és az átalakulásra.⁵⁴

A gramsciánus elmélet egy másik fontos jellemzője továbbá, hogy a társadalmi-gazdasági viszonyok (bázis) és a politikai és kulturális gyakorlatok (felépítmény) közötti, egymást kölcsönösen erősítő és kölcsönös kapcsolatok leírására, amelyek együttesen alátámasztanak egy adott rendet, a történelmi blokk kifejezést használja.⁵⁵ Gramsci és a gramsciánusok számára ez a kifejezés a politika és az eszmék közötti kölcsönhatás fontosságát hangsúlyozza a gazdasági viszonyok elemzésekor, amit a marxizmus nem vesz figyelembe.

Gramsci a történelmi blokk fogalmának forrását Georges Sorelnek tulajdonította, noha Sorel soha nem használta ezt a kifejezést vagy más kifejezést pontosan abban az értelemben, ahogyan Gramsci használta.⁵⁶ Gramsci osztotta azt a nézetet, hogy az állam és a társadalom együttesen egy szilárd struktúrát alkot, és hogy a forradalom magában foglalja egy másik struktúra kialakulását ezen belül, amely elég erős ahhoz, hogy az elsőt felváltja. Akár domináns, akár kialakulóban lévő, egy ilyen struktúra az, amit Gramsci történelmi blokknak nevezett.⁵⁷

A történelmi blokk hasonlóan forradalmi irányultságú volt, mivel a társadalmi-politikai rendek egységére és koherenciájára helyezte a hangsúlyt. Ez egy intellektuális védekezés volt a *transzformizmus* általi kooptációval szemben.⁵⁸ A történelmi tömb dialektikus fogalom abban az értelemben, hogy kölcsönhatásban lévő elemei egy nagyobb egységet hoznak létre. Gramsci ezeket a kölcsönhatásban lévő elemeket hol szubjektív és objektív, hol felépítmény és struktúra néven fejezte ki.⁵⁹ A gramsciánus elmélet főbb jellemzőinek és gondolatainak fenti leírása lesz az eszköz a neo-gramscianizmus mint IPE megközelítés további elemzéséhez.

⁵³ Hobden, S. & Jones, W. R., 236.

o.⁵⁴ Hobden, S. & Jones, W. R., 236.

o.⁵⁵ Cox, W. R., 1996, 131. o.

⁵⁶ Idem

⁵⁷ Idem

⁵⁸ Idem

⁵⁹ Idem

2.2 Neo-gramszianizmus

A neo-gramsciánus elmélet, mint már említettük, a gramsciánus elmélet gondolatait és felismeréseit használja fel, hogy kiemelve a politika, a jog, a kultúra és a tudás szerepét a szereplők preferenciáinak és politikáinak alakításában.

Ennek alapja az, hogy az érdekek, a cselekvések és a világgazdasági viselkedés mind az eszmék, a kultúra és a tudás struktúráján belül zajlanak.⁶⁰ Az, hogy a szereplők hogyan értelmezik saját preferenciáikat, nagymértékben függ a világgazdaságban uralkodó hiedelmektől és gondolkodási mintáktól, amelyek a kortárs intézményekben testesülnek meg.⁶¹ A neo-gramszianizmus a következő kérdést teszi fel: kinek az érdekeit és elképzeléseit testesítik meg a rendszer szabályai és normái?⁶²

A válasz erre a kérdésre ismét a hegemoniában rejlik. A rendszerben uralkodó hatalom nem csak kényszerítéssel, hanem a rendszer többi szereplőjének beleegyezésével is eléri céljait.⁶³ Így a domináns hatalmak olyan intézményeket, ideológiákat és eszméket hoznak létre, amelyek mind hozzájárulnak ahhoz, hogy meggyőzzék a többi szereplőt arról, hogy érdekeik a domináns hatalom érdekeivel megegyeznek.

Ahogy Cox említi, a hegemoniával és a nemzetközi kapcsolatokkal kapcsolatban Gramsci megfigyelte, hogy a nemzetközi hatalmi viszonyok vagy a világrend alapvető változásai, amelyeket a katonai-stratégiai és geopolitikai egyensúly változásainak tekintünk, a társadalmi viszonyok alapvető változásaira vezethetők vissza.⁶⁴ Az új eszmék hordozója egy olyan értelmiségi réteg, amely egy korábbi külföldi gazdasági és társadalmi forradalomból származó eszméket vesz át.⁶⁵

2.2.1 A nemzetközi szervezetek mint a hegemonia mechanizmusai

A neogramsciánus elméletben a nemzetközi szintű hegemonia nem pusztán az államok közötti rendet jelenti, hanem a világgazdaságon belüli rendet egy domináns termelési móddal, amely behatol minden országba, és összekapcsolódik más, alárendelt termelési módokkal. Ez egyben, ahogyan azt Cox látja, a nemzetközi társadalmi kapcsolatok komplexuma is, amely összekapcsolja a különböző országok társadalmi osztályait.⁶⁶

⁶⁰ Cox W. Robert, et al, 1995, 36. o.

⁶¹ Idem

⁶² Idem

⁶³ Idem

⁶⁴ Cox, W. R., 1996, 133. o.

⁶⁵ Ibid., 135. o.

⁶⁶ Ibid., 137. o.

A világ hegemoniája tehát társadalmi, gazdasági és politikai struktúraként írható le, és nem csupán e három közül az egyik, hanem mindhárom kombinációja. Amint Cox hangsúlyozza, a világhegemonia olyan egyetemes normákban, intézményekben és mechanizmusokban fejezhető ki, amelyek általános viselkedési szabályokat határoznak meg az államok és a civil társadalom azon erői számára, amelyek a nemzeti határokon átívelve tevékenykednek, olyan szabályokat, amelyek támogatják a domináns termelési módot.⁶⁷

A mechanizmusok egyik típusa, amelyben a világ hegemoniájának egyetemes normái kifejeződnek, a nemzetközi szervezetek. A nemzetközi szervezetek úgy működnek, mint az a folyamat, amelyen keresztül a hegemonia intézményei és ideológiája kialakul.⁶⁸ Olyan szabályokat testesítenek meg, amelyek megkönnyítik az uralkodó gazdasági és társadalmi erők terjeszkedését, ugyanakkor lehetővé teszik, hogy az alárendelt érdekek minimális fájdalommal kiigazításokat hajthassanak végre.⁶⁹ A legfontosabb, hogy a nemzetközi intézmények ideológiai szerepet is betöltenek;⁷⁰ az uralkodó társadalmi és gazdasági erők számára kedvező orientációkat tükröznek.

Ezért a neo-gramszianizmus kiemeli a globalizációban részt vevő szereplőket és folyamatokat, amelyeknek fontos következményei vannak az intézményekre nézve.⁷¹ Például a Kereskedelmi Világszervezet (WTO), a Nemzetközi Valutaalap (IMF) és a Világbank elleni tiltakozás egy folyamatban lévő párbeszéd részeként értelmezhető, amely többféleképpen érinti az államokat. Az ezekre a kérdésekre irányuló nemzetközi figyelem a nemzetközi találkozók és szervezetek napirendjére helyezi őket; ez nyomást gyakorol a politikai vezetőkre is, és ösztönzi az államon belüli érdek- és nyomásgyakorló csoportok kialakulását. Következésképpen változnak az IR-hez fűződő meggyőződések, elképzelések és érdekeltségi koncepciók, és ez megváltoztathatja a nemzetközi intézmények figyelmét, jellegét és funkcióit.⁷²

Ebből a megközelítésből kiindulva számos más szereplő, például a civil társadalom, más transznacionális szereplők stb. vesznek részt, mind a társadalmon belül, mind a társadalmak között, beleértve a nemzetközi intézményeket is, és amelyek dinamikus szerepet játszanak. Ez a tanulmány a globális civil társadalmat vizsgálja, mint olyan szereplőt, amely más szereplőkkel együtt egy alternatív történelmi blokkot alkothat.

Mielőtt azonban továbbmennénk az ügynökség és később különösen a civil társadalom vizsgálatával a neo-gramsciai perspektívából, helyénvalónak tartjuk megvizsgálni a következőket

⁶⁷ Cox, W. R., 1996, 137. o.

⁶⁸ Idem

⁶⁹ Ibid., 138. o.

⁷⁰ Idem

⁷¹ Woods, N., 345. o.

⁷² Idem

közelebbről néhány más, e dokumentumot érintő fogalmat és kérdést. A globalizáció és a regionalizmus e tanulmány két jelentős párja. Ezért a következő bekezdésekben kísérletet teszünk arra, hogy közelebbről megvizsgáljuk ezeket a fogalmakat.

2.3 Globalizáció és Regionalizmus

Björn Hettne az "új világrendről" szóló vitában hangsúlyozta ezt a két, látszólag összeegyeztethetetlennek tűnő folyamatot.⁷³ Úgy érvelt, hogy ez a két folyamat egyszerre zajlik, és mélyen érinti a jelenlegi nemzetközi rendszer stabilitását, így hozzájárul mind a rendezetlenséghez, mind az új világrendhez. A regionalizmus és a globalizáció által megkövetelt végtelen gazdasági integrációs folyamat közötti különbség az, hogy az előbbi folyamatnak van egy politikailag meghatározott határa.⁷⁴ Ez annak eredménye, hogy korábban olyan transznacionális kormányzási szintet próbáltak találni, amely megerősít bizonyos közös értékeket és minimalizál bizonyos közös veszélyérzeteket.

A globalizáció itt integratív folyamatként definiálódik, és egy olyan globális társadalmi rendszer felé mutató tendenciát jelent, amely annyira ellentmondásos és viharos, hogy magyarázatához sajátos keretre van szükség.⁷⁵

Hettne szerint a globalizációs folyamatokból eredő globális tudatosság óhatatlanul magában foglalja a negatív elvárásokat és azt a vágyat, hogy megállítsák vagy visszafordítsák ezeket a folyamatokat, így elindítva a "de-globalizáció" ellenfolyamatát.⁷⁶ A globalizáció magyarázatára használt különböző keretrendszerek szerint különböző ellenfolyamatok léteznek, amelyek a kormányzás szintjei tekintetében mindig különböző eredményekhez vezetnek.

Hettne négy ilyen ellenfolyamatot azonosított; az első a *liberális globalista eset*, ahol a piac központi szerepet játszik, és az állam szerepe következképpen csökken; a második a *tartós rendezetlenség*, ahol a globalizációs folyamatot csak a rossz oldaláról látjuk; a harmadik irányzat azt írja le, hogy a nemzetközi közösségnek hogyan kellene megfelelnie a globalizációs tényezőknek, itt két lehetőség van, az *asszertív multilateralizmus*, amely az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) fókuszrendjére vonatkozik, és a nagyhatalmi koncerten alapuló *pluralateralizmus*, pl. Nyolcak csoportja (G8), Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) stb.

⁷³ Hettne, Björn, Inotai, András & Sunkel, Osvaldo, "Globalism and the New Regionalism; Vol 1", International Political Economy Series, 1999, Macmillan Press LTD, 1. o., 1. kötet.

⁷⁴ Ibid., 9. o.

⁷⁵ Ibid., 3. o.

⁷⁶ Ibid., 6. o.

a *globális kozmopolitizmus új regionalizmussal* párosul, amely a civil társadalomnak a nemzetközi kormányzásra gyakorolt nagyobb befolyásán alapul egy globális "normatív architektúra" keretében, valamint a nemzeti kormányzásról a regionális kormányzásra való áttérésen.⁷⁷

Ez a tanulmány az utolsó területet vizsgálja, ahol a hatalom transznacionális szintre kerül. Az államot felválthatja vagy kiegészítheti a politikai tömbök regionalizált rendje, egy új regionalizmus, vagy egy megerősödött globális civil társadalom a világrend értékeinek új normatív architektúrájával.⁷⁸ A regionalizmust itt úgy látjuk, mint kísérletet arra, hogy a globalizációs folyamatokat és a transznacionális tranzakciókat valamilyen politikai-territoriális ellenőrzés alá vonják.⁷⁹ Ez a javasolt világrend globális értékeken és normákon, valamint a jogállamiságon alapul, amelyet egy éber civil társadalom felügyel, és amelynek eredménye az emberi globális kormányzás lenne.⁸⁰

Ezen túlmenően, itt a fejlesztési együttműködés szerepe a "humán globális kormányzás" elősegítése érdekében nagyrészt a jogállamiság fejlesztésére, az emberi jogok és a demokratikus kormányzás hatásának erősítésére szolgálna minden szinten, beleértve a globális szintet is, valamint a szegény országok kormányainak és a globális civil társadalomnak a folyamatban való részvételi képességének javítására.⁸¹

Válaszként azonban a regionalizáció különböző formákat ölt mind az idők folyamán, mind a világ különböző kulturális területei között.⁸² Ilyen példa, mint amiről később szó lesz, az Európai Unió és hasonló latin-amerikai regionalizációs példák, mint a Mercosur, az Andok Közösség stb.

Miután a két folyamatra való kis utalásunk és a tanulmányban fogalmakként való operacionalizálásuk után továbbsmegyünk az ügynökség és a struktúrák közötti kapcsolatok magyarázatával a neo-gramszianus megközelítésben, és hogy ez miért lesz hasznos a tanulmány számára.

⁷⁷ Hettne, B. és Odén, B., Bevezetés, "Globális kormányzás a 21. században"st: Alternatív perspektívák a világrendről", Edita Norstedts Tryckeri AB 2002, 1. o.

⁷⁸ Hettne B., "1. A világrend keresése"; in Hettne, B. és Odén B., 21. o.

⁷⁹ Hettne, B., et al., 6. o.

⁸⁰ Hettne B., "1. A világrend keresése"; in Hettne, B. és Odén B., 21. o.

⁸¹ Hettne B. és Odén, B., Bevezetés, 5. o.

⁸² Ibid., 7. o.

2.4 Az ügynökség a neo-gramsciánus megközelítésben.

Ez a tanulmány szorosan kapcsolódik a struktúra-ügynökségi megfontolásokhoz. A globalizáció körülményei között a regionalizáció politikai gazdaságtanának erőteljes strukturális erői lehetővé teszik és korlátozzák a cselekvés bizonyos formáit. A civil társadalom a cselekvés egyik ilyen formája.

A neo-gramsciánus elméletek azt hangsúlyozzák, hogy a cselekvés a kapitalizmus strukturális ellentmondásainak eredménye, vagy hogy a cselekvés alkotja a világrend struktúráit.⁸³ Ily módon a civil társadalom egyesületi megnyilvánulásai az ügynöki tevékenységről szóló két értelmezésből fakadónak tekintik. Egyes elméletek azt hangsúlyozzák, hogy a cselekvőképességet a hatalmi struktúrák kondicionálják, míg mások azt, hogy a cselekvőképesség alkotja ezeket a struktúrákat.⁸⁴ Ez a két különböző hangsúlyozás hatással van arra, hogy miként magyarázzák a civil társadalom egyesületi megnyilvánulásainak kialakulását nemzeti, regionális és határokon átnyúló szinten.

Kezdve az ügynökség első "hangsúlyozásával"; az ügynökség a strukturális feltételekből következik. Amikor a civil társadalmi szervezeteket a társadalmi ellenállás formáinak vagy a status quo stabilizáló erőinek tekintik, akkor feltételezik, hogy "ügynökiségük" a társadalmi struktúrák között uralkodó viszonyokból ered: kapitalizmus, neoliberais diskurzusok, új alkotmányosság stb.⁸⁵ Így a regionalizációval kapcsolatos neoliberais politikai kereteket támogató vagy ellenző szereplők reakcióit a kapitalista felhalmozás és kizsákmányolás struktúráinak eredményeinek tekintik, amelyek bizonyos társadalmi erőket korlátoztak, másokat pedig lehetővé tettek.⁸⁶

A második "hangsúly" az ügynökségen; az ügynökség teszi a struktúrákat. Itt a hangsúlyt arra helyezik, hogy a társadalmi küzdelmet alábecsülték a világrendek kialakításában, mivel az ágensek alkotják a társadalmi világ struktúráit.⁸⁷ Ezek a neo-gramsciánus megfontolások nemcsak arra sarkallnak, hogy a társadalmi harcot újra beillesszük a

⁸³ Cox, Robert W., "A civil társadalom az ezredfordulón: egy alternatív világrend kilátásai". *Review of International Studies*, 1999.

⁸⁴ Garza, Rosalba, Adriana, Icaza, "Civil Society and Regionalization, Exploring the Contours of Mexican Transborder Civic Activism", *Politikai és Nemzetközi Tanulmányok Doktori értekezés, Politikai és Nemzetközi Tanulmányok Tanszék, University of Warwick, 2004. szeptember, 76. o.* (Civil társadalom és regionalizáció, a mexikói határokon átnyúló polgári aktivizmus körvonalainak feltárása).

⁸⁵Gills, Barry K, "Globalizáció és az ellenállás politikája", 2000, London: Palgrave, 24. o.

⁸⁶ Garza, I. R. A., 84. o.

⁸⁷ Cox, Robert W. et al., "Approaches from a Historical Materialist Tradition", 1994; in Arrighi, Giovanni; Christopher Chase-Dunn; Robert Cox, et al. "Hegemony and Social Change", *Mershon International Studies Review*, 38. kötet, 2. szám, 366. o. (magyarul).

a világrendeket mint a társadalmi változások mozgatórugóját, de azt tanácsolja, hogy úgy kell kezelni, hogy ne "túlságosan meghatározzák" a történelmi törvények.⁸⁸

Továbbá, egyes ágensek tudatát "autonóm erőként" ismerik el az anyagi korlátok létezése ellenére.⁸⁹ Így míg az első hangsúly szerint az ellentmondások a történelmi struktúrákból erednek", addig a második szerint a történelmi ellentmondások "abból fakadnak, hogy az emberek öntudatra tesznek szert, és képessé válnak arra, hogy megértsék és cselekedjenek a történelmi helyzetekben".⁹⁰

Ez a perspektíva az ágensek önreflexivitását jelzi a strukturális korlátok ellenére, és bizonyos mértékig hasznos, mivel lehetővé teszi annak megértését, hogy az ágensek a mindennapi cselekvéseken keresztül képesek átalakítani a struktúrákat. Ki kell azonban emelni, hogy ez a beszámoló az ágenciát vagy hatalomként vagy ellenállásként figyeli meg, ami annak köszönhető, hogy a neo-gramscianizmus az "ágenciát" a struktúrák szemszögéből kezeli, és ezért hajlamos azt problémamentes és egységes "aktorként" ábrázolni.⁹¹ Mint ilyen, a civil társadalom "szereplőit" egy "progresszív mozgalom" vagy egy "passzív forradalom" részének tekintik, mint egyfajta felülről jövő ellenforradalmi vagy restaurációs reformot, amely tömeges részvételt mutat be, és elkerüli a radikális társadalmi változást.⁹²

Végül, a civil társadalom egyes szereplői a "szerves értelmiségiek" szerepét töltik be, akiket olyan kritikai szereplőkként értelmeznek, akik "a társadalmi csoportok politikai gondolkodásának tisztázására szolgálnak, és e csoportok tagjait a társadalomban fennálló helyzetük megértéséhez vezetik". Ami másokat illeti, az ágenseket a Gramsci által a társadalmi erőkben elképzelt "tudatossági szint" tekintetében vizsgálják: komparatív, osztályhoz kötődő vagy hegemón.⁹³ Nyilvánvaló azonban, hogy az ágensekre vonatkozó e két nézőpont Gramsci saját aggodalmából ered, hogy az uralkodó struktúrák figyelembevételével azonosítsa a civil társadalomban rejlő emancipációs lehetőségeket anélkül, hogy módszertani individualizmusba vagy redukcionizmusba süllyedne.⁹⁴

A fejezet következő részében a fentiekben elmondottak figyelembevételével kísérletet teszünk arra, hogy a civil társadalmat neo-gramscziánus szemléletben magyarázzuk.

⁸⁸Gill, Stephen, "Power and Resistance in the New World Order", 2003, Basingstoke: xi. o., Basingstoke: Palgrave Macmillan.

⁸⁹Cox, R. W., 1999, 16. o.

⁹⁰Gill, S., 2003, 22. o.

⁹¹ Drainville, André C (2003) "Kritikai pedagógia a jelen pillanatban: Tanulás az avantgárdtól, hogy a globalizációt a tapasztalatból tanítsuk". International Studies Perspectives, 4. évf. 3. szám, 231-35. o.

⁹² Drainville, André C , (1999), "Társadalmi mozgalmak Amerikában: Gordon Mace és Louis Bélanger (szerk.),

"The Americas in Transition. The Contours of Regionalism" (A regionalizmus körvonalai), London: Lynne Rienner, pp. 221-2.

⁹³ Cox, R. W., 1999, 15-16. o.

⁹⁴ Gill, S., 2003, 11. o.

2.5 Neo-gramszianizmus és polgári társadalom

A civil társadalom fogalmát gyakran a kollektív cselekvés önkéntes formáival hozzák összefüggésbe, amelyek bizonyos mértékig eltérnek, autonómok és/vagy ellenzékiek a vállalati és állami hatalom formáival szemben.⁹⁵

A civil társadalomról szóló kortárs tudományos diskurzus azonban három ideológiai kategóriába sorolható: konzervatív, liberális és radikális. Ezen ideológiai spektrumon belül a civil társadalomra különböző módon lehet tekinteni. A liberálisok a civil társadalmat a felelőtlen és korrupst állammal és a kizsákmányoló vállalatokkal szembeni ellensúlyozó erőnek tekintik, amelyek figyelmen kívül hagyják a környezeti problémákat és az emberi jogok megsértését.⁹⁶ A konzervatívok a civil társadalomban a globalizáció jótékony hatásait látják a demokrácia és a gazdasági fejlődés fejlődés szempontjából - a szabadság eszméjének előmozdítása érdekében az ellenségeivel szembeni történelmi menetelésében.⁹⁷ Végül pedig a radikálisok a civil társadalmat az ellenállás és az ellenzéki erők tárházának tekintik, olyan erőknek, amelyeket egy ellenhegemón blokkba vagy egy globális mozgósításellenes mozgalomba lehet mozgósítani.⁹⁸ A fenti, látszólag különböző nézőpontok mindegyikében van azonban egy fontos hasonlóság a civil társadalommal kapcsolatban. Így vagy úgy, de mindegyikük a civil társadalomra úgy tekint, mint a változás vagy a társadalom bizonyos csoportjai kiváltságos struktúráinak konzerválásának eszközére.

A civil társadalom neo-gramszianus perspektívája az IPE kritikai megközelítéseinek részeként nemcsak a liberális, hanem az ortodox marxista perspektívákkal is szemben áll. Gramsci nézete a civil társadalomról, mint olyan területről, ahol az állam hegemóniáját jóváhagyják, fenntartják, reprodukálják és csatornázzák, de ahol ellenhegemón és emancipációs erők is megjelenhetnek, eltér a marxisták nézetétől, akik ezt a területet pusztán a polgári renddel kapcsolatosnak vagy azt kifejezőnek tekintik.⁹⁹ A gramscianus elméletben a polgári társadalom volt az a terület, ahol a szocialista alternatíva megvalósulhatott, és ezért foglalkozott a követendő lehetséges stratégiákkal. Mint ilyen, kidolgozta a "pozícióháború" fogalmát, mint hosszú távú ellenhegemón stratégiát "a polgári társadalom meghódítására és a

⁹⁵ Garza, I. R. A., 82. o.

⁹⁶ Kamat, Sangeeta, "A nem kormányzati szervezetek és az új demokrácia: The False Saviours of International Development", *Havard International Review*, 2003 tavasz; in Petras James és Veltmeyer Henry, "Social Movements and State Power", 2005, Pluto Press, 10. o.

⁹⁷ Chan, 2001; in Petras J. és Veltmeyer H., "Social Movements and State Power", 2005, Pluto Press, 10. o.⁹⁸ Morton, 2004; in Petras J. és Veltmeyer H., "Social Movements and State Power", 2005, Pluto Press, 10. o.⁹⁹ Cox, R. W., 1999, 5. o.

a civil társadalom emancipációs irányba történő átalakítása.¹⁰⁰ Ezeket a fogalmakat a neo-gramscziánus teoretikusok arra vállalkoznak, hogy a civil társadalmi csoportokat mint a stratégiai/instrumentálisan vezérelt emancipációs és ellenhegemón lehetőségek "totalitásait" "értékeljék".¹⁰¹

Továbbá, ahogy Cox említi, Gramsci számára a társadalmi szervezetek felépítésében soha nem volt tiszta spontaneitás, hanem mindig a vezetés és az alulról jövő mozgalom kombinációja.¹⁰² A civil társadalom a gramscziánus perspektívából nézve szintén a viták birodalma, mivel a hatalmi viszonyok velejárói, valamint "az elnyomás többféle formája".¹⁰³ Így a civil társadalom Gramsci-féle fogalmában rejlő dialektika megkérdőjelezi a civil társadalom "spontán" és "voluntarista" liberális felfogását, valamint az "adott" és többé-kevésbé stabil politikai piac feltételezését. A hegemonia és a versengés színtérének tekintett civil társadalom "lehetővé teszi a belső ellentmondás és konfliktus elemzését, ahelyett, hogy az elsődleges ellentmondást az állam és a civil társadalom közötti ellentmondásnak tekintenénk", ahogyan azt a liberális megközelítések hajlamosak hangsúlyozni.

Következésképpen a civil társadalom neo-gramscziánus szemszögből nézve, mint társadalmi terület egyszerre "alakító és formáló", és szereplői stabilizálják és reprodukálják a status quo-t, de a társadalmi átalakulás motorjai is lehetnek.¹⁰⁴ E fejezet lezárásaként szükségesnek tartjuk megvizsgálni e megközelítés lehetséges korlátját is e tanulmány szempontjából.

2.6 Megközelítés Korlátozások

Gramsci írásai egy adott korszakot és sokszor egy adott körülményrendszert tükröznek. Ez több tudóst arra készítetett, hogy megkérdőjelezze gondolatainak szélesebb körű alkalmazhatóságát.

A központi érv az, hogy Gramsci elsősorban egy konkrét nemzeti társadalommal, az olasszal foglalkozott, nem pedig a nemzetközi szintér elemzésével.¹⁰⁵ Ráadásul gondolkodása egy konkrét történelmi korszakra vonatkozott, ezért nem tekinthető a "transzhisztórikus" koncepciók forrásának.¹⁰⁶ A Börtönfüzetek gondos elemzése azonban azt sugallja, hogy Gramsci valóban olyan fogalmi keretet próbált kidolgozni, amely - bár természetesen nem tarthat igényt egyetemes, időtlen érvényességre -, de mindenképpen,

¹⁰⁰ Cox, R. W., 1999, 8. o.

¹⁰¹ Garza, I. R. A., 82. o.

¹⁰² Cox, R. W., 1999, 6. o.

¹⁰³ Ibid., 10. o.

¹⁰⁴ Ibid., 5. o.

¹⁰⁵ Hobden, S. és Jones, W. R., et al., 236. o.

¹⁰⁶ Idem

minden bizonnyal más társadalmakra is alkalmazható lenne. Emellett - amint azt az olasz társadalomról szóló elemzése is mutatja - nagyon is tisztában volt a nemzetközi szféra fejleményeinek jelentőségével.¹⁰⁷ A kérdés azonban az, hogy mennyire bizonyulnak hasznosnak a Gramsci munkásságából származó ötletek és fogalmak, ha eredeti kontextusukból kiragadva más kérdésekre és problémákra alkalmazzuk őket? És itt, ahogyan azt korábban ebben a fejezetben említettük, mind a különböző kritikus tudósok, mind a neo-gramscizmus mint megközelítés felhasználta ezeket az eszméket és fogalmakat, és sikeresen alkalmazta őket más kortárs kérdésekre, mint például a jelenlegi példában a civil társadalomról folytatott vitában.

A fentiekől eltekintve egyes szerzők kritizálták a neo-gramscziánus nézeteket az ügynöki tevékenységről, mert az ügynöki tevékenységet kollektív emberi tevékenységként fogadják el, és ez hajlamos a civil társadalom szereplőit monolitikusnak és rögzítettnek feltüntetni.¹⁰⁸ Így a civil társadalom csoportjait és megnyilvánulásait aszerint "értékelik", hogy lehetőségeik képesek-e progresszív alternatívákat mozgatni vagy sem, ahelyett, hogy ellentmondásaik és sokféleségük figyelembevételével magyaráznák őket, amikor ezeket az alternatívákat mozgatják vagy sem.¹⁰⁹ Továbbá azzal érvelnek, hogy a civil társadalom társadalmi birodalmának, valamint szereplőinek és megnyilvánulásainak vannak olyan döntő fontosságú aspektusai, amelyeket elhanyagoltak, mivel a neo-gramscziánus kommentátorok a regionális és globális rendek kialakításával kapcsolatban az ügynöki tevékenységgel foglalkoznak: az ügynöki tevékenység a struktúrákból következik, vagy azokat alkotja.¹¹⁰ Ezen túlmenően a neo-gramscziánus elméletek más fontos magyarázó korlátai is abból erednek, ahogyan a civil társadalommal foglalkoznak. Röviden: a civil társadalmat itt elsősorban "stratégiai" szempontból értelmezik.

Végezetül, ahogy Robert Cox kiemelte, fontos foglalkozni a civil társadalommal, hogy megértsük annak szerepét a legitimációs szakadék csökkentésében a mai világrendben. Amint azt e fejezet elején említettük; vajon egy megerősített civil társadalom elegendő eszköz lenne-e ahhoz, hogy egy alternatív rend alapjává váljon? Amint Cox említette, a kérdés megválaszolásához meg kell kísérelni és meg kell vizsgálni a civil társadalom helyzetét a világ különböző részein¹¹¹; és ez az, amit ez a tanulmány az európai civil társadalomnak az Európai Unió és Latin-Amerika kereskedelmi kapcsolataihoz való hozzájárulásának eseti elemzésén keresztül megpróbál megtenni, hogy hozzájáruljon a válaszhoz.

¹⁰⁷ Hobden, S. és Jones, W. R., et al., 236. o.

¹⁰⁸ Garza, I. R. A., 88. o.

¹⁰⁹ Idem

¹¹⁰ Idem

¹¹¹ Cox, Robert W. és Michael G. Schechter, "The Political Economy of a Plural World; Critical Reflections on Power, Morals and Civilization"; (2002), London: Routledge, p. xxi.

2.7 A globális civil társadalom koncepciója Társadalom

Mielőtt elméleti keretünk bemutatásával folytatnánk, el kell magyaráznunk a dolgozat alapkoncepcióját. Ezért ebben a részben a globális civil társadalom ábrázolásával, fejlődésének menetével és néhány, a természetét kiegészítő fogalommal foglalkozunk. A kortárs politikában, amikor a civil társadalomról beszélünk, a csoportok sokfélesége miatt elmosódhat az önkéntes tevékenységeket a hivatalos és a piaci gyakorlatoktól elválasztó vonal. A "tisza" civil társadalmi tevékenységek azonban nem tartalmaznak közhivatalra való törekvést és anyagi haszonszerzésre való törekvést.¹¹² Különösen "civil társadalom akkor és ott létezik, ahol és amikor önkéntes egyesületek - bármilyen jellegűek is legyenek azok - tudatosan próbálják megváltoztatni a társadalom bizonyos irányadó szabályait".¹¹³ A civil egyesületek gyakran regionális és globális térben, valamint helyi és nemzeti kontextusban is tevékenykednek. A civil társadalom fogalmát át kell alakítani, hogy tükrözze ezeket a megváltozott körülményeket. A következő fejezetben kísérletet teszünk a globális civil társadalom elemzésére, megvizsgáljuk kialakulását, és azt, hogy miként fejlődött a megváltozott körülmények között. Elemezni fogjuk továbbá jelenlegi szerepét a politikai mezőben, és megnézzük, milyen változásokat hozhat működésével.

2.7.1 Globális civil társadalom

Az IR tudósai a civil társadalom fogalmát a nem állami szereplők közötti, nemzeti határokon átnyúló kapcsolatok erősödésének kifejezésére használták fel. A vita nem meglepő módon a globalitással és a globalizációval kapcsolatos szélesebb körű aggodalomhoz kapcsolódik. Ezért napjainkban a globális civil társadalom fogalma elválaszthatatlan e két másik fogalomtól. A globális civil társadalom fogalmának konkrét magyarázatához tehát meg kell vizsgálnunk ezt a két fogalmat. A globalitás és a globalizáció két új fogalom a társadalmi kapcsolatokban. Az elemzők nem csak a két fogalom által sugallt változások természetét és kiterjedését, hanem periodizációját és irányát illetően is nézeteltérés mutatkozik.¹¹⁴ A globalizáció általánosságban az emberek közötti kapcsolatok növekedését jelöli a világ minden táján, de a globalitás egy specifikusabb módon is felfogható, amely megkülönböztető betekintést enged a kortárs társadalmi kapcsolatokba.

¹¹² Scholte, Jan Aart, "Civil Society and Democracy in Global Governance", *Global Governance*, vol. 8, no. 3(2002. július-szept.), 283. o.

¹¹³ Ibid., 284. o.

¹¹⁴ Scholte, J. A., 1999, 8. o.

világügyek.¹¹⁵ Ez a nézőpont a globalizációt deterritorializációként, pontosabban a "szupraterritorialitás" növekedéseként azonosítja.¹¹⁶ A globalitás ezzel szemben és ebben az értelemben "transzvilági" vagy "határon túli" minőséggel bír. Egy szupraterritoriális jelenség egyszerre jelenhet meg a világ bármely olyan pontján, amely alkalmas a befogadására, és/vagy többé-kevésbé azonnal mozoghat a világ bármely pontja között.¹¹⁷ Azzal érvelnek, hogy a "globális" kapcsolatok olyan társadalmi kapcsolatok, amelyekben a területi elhelyezkedés, a területi távolság és a területi határok nem bírnak meghatározó befolyással. Mindazonáltal a társadalmi kapcsolatok inkább relatív, mint teljes deterritorializáción mentek keresztül; ezért mondhatjuk, hogy inkább globalizálódó, mint globalizált világban élünk.

E vita után ezeknek a fogalmaknak a globális civil társadalomhoz való kapcsolódása felveti a kérdést, hogy mit is jelent a "*globális civil társadalom*". Röviden összefoglalva, a globális civil társadalom olyan civil tevékenységet foglal magában, amely világméretű kérdésekkel foglalkozik, határokon átnyúló kommunikációt foglal magában, globális szerveződéssel rendelkezik, és a területfeletti szolidaritás elve alapján működik.¹¹⁸

Pontosabban, a globális civil társadalom egy értelemben akkor létezik, amikor a polgári társulások olyan kérdésekkel foglalkoznak, amelyek meghaladják a területi földrajzi határokat.¹¹⁹ Különböző polgári társulások kampányoltak például az ökológiai problémák, a világméretű betegségek, az emberi jogok stb. ügyében. Felmerültek a globalizálódó gazdasággal és a fegyverkezéssel kapcsolatos kérdések.

A polgári társulások globálisnak tekinthetők, mivel területfeletti kommunikációs módokat használnak¹²⁰, ami az információ közvetítőjévé teszi őket. Különösen az internethasználat forradalma járult hozzá jelentős mértékben kommunikációs politikájuk továbbfejlesztéséhez. Ugyanígy a civil társadalom akkor globális, ha a kampányok határokon átnyúló szerveződéseket alkalmaznak, és ha csoportjait a világméretű szolidaritás érzései motiválják.¹²¹ Mindazonáltal, a globális kérdések, a globális kommunikáció, a globális szervezések és a globális kommunikáció mai növekedése következtében

¹¹⁵ Scholte, Jan Aart, "Globalizáció: Basingstoke, Palgrave, 2000, 2. fejezet.

¹¹⁶ Scholte, 2002, 286. o.

¹¹⁷ Idem

¹¹⁸ Scholte J. A., 1999, 10. o.

¹¹⁹ Idem

¹²⁰ Ibid., 11. o.

¹²¹ Ibid., 12. o.

és a globális szolidaritást, a polgári tevékenység ma már nem értelmezhető az állam és a társadalom közötti kapcsolatok territorialista felfogásával.¹²²

- A globális civil társadalom fejlődése

A civil társadalom, mint már említettük, főként nemrégiben tulajdonított magának területfeletti (globális) attribútumokat, és ez az "átalakulás" csak az 1960-as években következett be. A globális civil társadalom egy szélesebb körű globalizációs folyamat része volt, amely egyidejűleg zajlott. Valójában a növekvő határokon átnyúló civil aktivitás mögött álló erők némelyike ugyanaz, mint amelyek általában véve a globalizációt hajtották.¹²³

A szuprateritorialitás (globalizáció) térnyerése ugyanis elsősorban a

globális gondolkodás, akapitalista

fejlődés

bizonyos

fordulatai , a technológiai innovációk és az ezt lehetővé tevő

szabályozások

egymást

erősítő impulzusainak eredménye.¹²⁴ A kapitalista fejlődés kulcsfontosságú, mivel a globalizációt nagyrészt a vállalkozók azon törekvése ösztönözte, hogy maximalizálják az eladásokat és minimalizálják a költségeket. Emellett a globális terek új lehetőségeket kínáltak a többletfelhalmozásra olyan ágazatokon keresztül, mint az elektronikus pénzügyek és az internet. A technológia létfontosságú, mivel a kommunikáció és az információfeldolgozás fejlődése biztosította a globális kapcsolatok infrastruktúráját. Végül a szabályozásra is szükség van, mivel az olyan intézkedések, mint a szabványosítás és a liberalizáció olyan jogi keretet biztosítottak, amely ösztönzi a globalizációt.¹²⁵ Továbbá a globális civil társadalom fejlődésének néhány oka egyben a globalizáció általános elterjedésének okai is. Így a legvalószínűtlenebbnek tűnik, hogy a globális civil társadalom a belátható jövőben zsugorodni fog, és annál valószínűbb, hogy tovább fog bővülni.¹²⁶

A globális civil társadalom kialakulásának okainak magyarázata után felmerül a kérdés, hogy milyen változásokat hozott ez a kialakulás? Valóban számos következménye van, de több fő átfogó változás is kiemelhető; a többrétegű kormányzás megjelenése, a kormányzás privatizációja, a kollektív identitások, az állampolgárság és a kollektív identitások újjáépítésének ösztönzése és aktivizálása.

¹²² Scholte J. A., 1999, 13. o.

¹²³ Ibid., 14. o.

¹²⁴ Idem

¹²⁵ Ibid., 15. o.

¹²⁶ Idem

demokrácia. ¹²⁷A következő részekben közelebbről megvizsgálunk néhányat ezek közül a változások közül, amelyeket a globális civil társadalom hozott a modern politikába.

2.7.2 Demokrácia és globális kormányzás

A globális civil társadalom elméletei a kormány nélküli kormányzás problémájára adott válaszként értelmezhetők az IR-ben. Konceptiójának vonzereje abban rejlik, hogy a globális kormányzás intézményeinek igazolására használható. ¹²⁸ Ebben az összefüggésben a globális civil társadalom koncepciója rövidített választ adhat a demokratikus deficit problémájára. A legitimitás valamiféle előzetes tekintélyt feltételez, és minden ilyen tekintély végső soron az igazolás lehetőségétől függ. Ezért vitatható, hogy "a globális civil társadalom koncepciója felhasználható a kormányzati hatalom gyakorlásának igazolására egy kialakulóban lévő világpóluson belül, amennyiben egy valóban transznacionális démosz helyettesítésére szolgál"¹²⁹ ".¹³⁰

Amint korábban említettük, a civil társadalom olyan politikai tér, ahol önkéntes egyesületek tudatosan igyekeznek alakítani a társadalmi élet különböző aspektusait szabályozó szabályokat. A globális kormányzás demokratizálódása tehát az egyik ilyen szempont, amelyet ez a dolgozat közelebbről is vizsgálni kíván. Konkrétabban, a következő fejezet a civil társadalomnak mint a globális kormányzás demokráciát elősegítő erejének lehetőségeit vizsgálja.

A hatékony kormányzás olyan szabályozás, amely nemcsak hatékonyságot és rendet, hanem a nyilvánosság részvételét és elszámoltathatóságát is biztosítja.¹³¹ A civil társadalmi aktivizmus jelentős lehetőségeket kínál a globális kapcsolatok irányításában az elmúlt évtizedek során kialakult jelentős demokratikus hiányosságok csökkentésére. A globális ügyek szabályozásának módjaiban a demokráciához való hozzájárulás mellett a demokrácia csökkentésére is képes.

Továbbmenve a demokrácia és a kormányzás fogalmát is meg kell határozni. Először is, a demokrácia fogalma; a demokrácia számos jelentést és eszközt ismert különböző időkben és helyeken. Mégis van egy közös szál, amely minden fogalmán végigvonul; a demokrácia olyan állapot, amelyben az emberek közössége gyakorolja

¹²⁷ Scholte J. A., 1999, 16. o.

¹²⁸ Bartelson Jens, European Journal of International Relations, SAGE Publications and ECPR-European Consortium for Political Research, 12. kötet (3), 374. o.

¹²⁹ A "demosz" egy ógörög szó, amelynek jelentése közösség vagy nyilvánosság.

¹³⁰ Bartelson, J., 374. o.

¹³¹ Scholte, 2002, 281. o.

kollektív önrendelkezés.¹³² A demokratikus kormányzásnak részvételi, konzultatív, átlátható és nyilvánosan elszámoltathatónak kell lennie, és a kormányzottak beleegyezésén alapul.

Egy másik fontos jellemző, hogy a demokrácia a kontextushoz viszonyítva épül fel, és amikor ez a kontextus megváltozik, újra kell építeni. Amint azt korábban említettük, a kortárs globalizáció jelenti a helyzetváltozások rövidegét, amely a demokrácia új megközelítését teszi szükségessé.¹³³ A valóságban a közelmúltbeli civil társadalmi mozgósítás a globalizáció uralkodó mintáinak demokratikus hiányosságaira reagált; a demokratizálódás szintje azonban vitatható.

A civil társadalom demokratizálási potenciálját a globális kapcsolatok irányítása szempontjából értékelik. A földrajz itt mélyen összefonódik a társadalmi kapcsolatok más dimenzióival: a kultúrával, a gazdasággal, a politikával és az idővel.¹³⁴ Emellett a globalizáció - mint a társadalmi tér átszervezése - ezért valószínűleg tükrözi és elősegíti más társadalmi struktúrák - köztük a kormányzás struktúráinak - eltolódását is.¹³⁵ Ha most a kormányzásra utalunk, akkor mint globalizáció, egy új fogalom került a politikai napirendre. A globalizáció - mint a társadalmi tér átszervezése - együtt járt a szabályozás újrakonfigurálásával.¹³⁶ A globalizáció belátása szerint számos társadalmi viszony lényegében meghaladja a területi földrajzot, a territorialista kormányzás megvalósíthatatlanná vált.¹³⁷ A nemzeti és helyi kormányok önmagukban nem képesek hatékonyan szabályozni olyan jelenségeket, mint a globális problémák, például a globális ökológiai problémák vagy a globális pénzügyek. A határokon átnyúló áramlásokat többé nem lehet szigorúan körülhatárolt területi térhez kötni, és ezzel a valósággal az államoknak szembe kell nézniük.

Nyilvánvaló, hogy a globalizáció más tényezők mellett valóban fellazította a szuverén államiság fontos társadalmi alapjait.¹³⁸ Ráadásul a mai világban a közvélemény egyre inkább hajlandó az olyan "területfeletti értékeket", mint az emberi jogok és az ökológiai tudatosság, magasabb prioritásként kezelni, mint az államok; ami szintén hozzájárul ahhoz, hogy a "kormányzás" helyett a "kormányzás", mi több, a kortárs *többrétegű* kormányzás kerüljön előtérbe.

¹³² Scholte, 2002, 285. o.

¹³³ Coleman W.D. és Porter T., "Nemzetközi intézmények, globalizáció és demokrácia: Global Society 14, no. 3 (2000), p. 388-390

¹³⁴ Scholte, 2002, 287. o.

¹³⁵ Idem

¹³⁶ Baylis J, és Smith S., et al., 15. o.

¹³⁷ Scholte, 2002, p. 287

¹³⁸ Ibid., 288. o.

Az utóbbi években a kormányzás egyre inkább magán- és állami eszközökön keresztül is működik, ahol a szabályozási hatáskör jelentősen decentralizáltabbá és szétszórtabbá vált.¹³⁹ Láthatjuk, hogy napjainkban a globális áramlások szabályozása inkább kormányközi konzultációkon és koordináción keresztül történik, mintsem állami fellépésen keresztül; ami azt jelzi, hogy a globális kapcsolatok kormányzása valóban drámai mértékben eltolódott.

A globális kapcsolatokkal való másolás tartósan intézményesült a regionális és világméretű lefedettséggel rendelkező, államon felüli ügynökségekben. Ez persze nem jelenti azt, hogy az államok nem játszanak szerepet, hiszen ezek a nemzetközi intézmények a nemzeti kormányoktól nyerték "hatalmukat". A globális kapcsolatokat azonban valóban "posztállami" módon szabályozzák, amelynek nincs egyetlen hatalmi központja¹⁴⁰, és ez új valóság a mai politika számára.

- A globális kormányzás demokratikus elégtelensége és a civil társadalom válasza

A globális kormányzás egy teljesen más dimenziót jelenthet a politika "csinálásában", de mint minden más újonnan született valóságnak, ennek is számos olyan jellemzője van, amely különbséget tesz a globális kormányzás és a "jó globális kormányzás" között. Az egyik ilyen hiányosság a demokratikus legitimitáció hiánya.¹⁴¹

Amint fentebb említettük, a demokrácia magában foglalja a nyilvánosság részvételét és a nyilvános elszámoltathatóságot, mindkét kritérium hiányzik a globális politika szinte minden területéről. Ezért logikus feltételezni, hogy a kortárs globalizáció valóban a demokrácia válságát idézte elő.

A szupraterritoriális terek és a területi önrendelkezés közötti szakadék az egyik fő demokratikus hiányosság, amellyel a globális kormányzást vádolják.¹⁴² Még ha más társadalmi kapcsolatok jelentős globális dimenziót is nyertek, a demokratikus gyakorlatok még mindig nem tudtak megbirkózni az új változásokkal, és ezt bizonyítja az a tény, hogy a közvélemény továbbra is a kormányt tekinti a demokratikus kormányzás egyetlen helyszínének. Még akkor is sokkal többre lenne szükség, ha a globális terek szabályozásának területi mechanizmusai maximálisan demokratizálódna, hogy ezeket a demokratikus

¹³⁹ Scholte, 2002, p. 287

¹⁴⁰ Ibid., 289. o.

¹⁴¹ Idem

¹⁴² Ibid., 290. o.

hiányosságok, mivel maga az állam mint a demokrácia közvetítője nem elégséges a jelenlegi globális problémák kezeléséhez.¹⁴³

Egy másik probléma ezen a területen a közösség változó körvonalaihoz kapcsolódik a mai globalizációban.¹⁴⁴ Röviden, a nyilvánosság a közösség jellegét még mindig "nemzeti" módon azonosította, nem pedig "határokon átnyúló" módon. Még ha a globalizáció meg is lazította a terület és a kollektív sors közötti kapcsolatot, és még ha a területfeletti áramlások növekedése arra ösztönözte is az egyéneket, hogy ne csak az állam-nemzet, hanem többféleképpen is azonosítsák magukat, a demokrácia hagyományos elméletei és mechanizmusai mégis hajlamosak az egyéneket csak a terület-állam-nemzet fogalmában meghatározni.¹⁴⁵ Mindazonáltal a kortárs világpolitika olyan közösségeket foglal magában, amelyek magukban foglalnak szub- és transzállami etnonációkat és számos határon átnyúló szolidaritást¹⁴⁶ és a globalizáció ösztönözte a kozmopolita kötődések növekedését ezeken a közösségeken belül.

A kormányközi kormányzási mechanizmusokban a demokrácia még inkább felhígult; miközben a technokraták kormányközi hálózatai szinte teljesen a nyilvánosság és a demokratikus ellenőrzés nélkül működtek; és eközben a szuprastatisztikai intézmények még a nemzeti kormányoknál is gyengébb demokratikus hitelesítést kaptak.¹⁴⁷ Röviden, nyilvánvaló, hogy a globális kormányzás lényegében demokratikus deficittel rendelkezik, amikor a magán szabályozási mechanizmusokról van szó. Ezért a helyi szinttől a globális szintig, a magán- és a közsférában egyaránt, a szupraterritoriális területek szabályozása tele van demokratikus hiányosságokkal; ezért azt mondhatjuk, hogy a globális kormányzás még nem demokratikusan legitimált.

Jelenleg egyre több tudós és polgár tekint a globális civil társadalomra úgy, mint a globális kormányzás demokratikusabbá tételének egyik tényezőjére. Ebből a szempontból a civil társadalomra úgy tekintenek, mint a nyilvánosság részvételének, a nyilvános elszámoltathatóságnak, a konzultációnak és az átláthatóságnak a globális kormányzásban való előmozdítására.¹⁴⁸ Mindazonáltal nem arról van szó, hogy a civil társadalomnak nincsenek hiányosságai és visszalépései, de ezek ellenére egyértelműen hatást gyakorol, és ezt pozitívnak tartják.

¹⁴³ Scholte, 2002, p. 290

¹⁴⁴ Archibugi, D., Held, D., és Köhler, M., szerkesztők: "Re-imagining Political Community: Studies in Cosmopolitan Democracy", 1998, Cambridge: Polity Press.

¹⁴⁵ Scholte, 2002, p. 290

¹⁴⁶ Idem

¹⁴⁷ Woods, N., "Good Governance in International Organizations", *Global Governance*, 5. kötet, 1. szám, (1999. január-március), 39-61. o.

¹⁴⁸ Scholte, 2002, p. 293

Pontosabban, a civil társadalomnak számos pozitív hatása van a "demokratikusabb globális kormányzáshoz" való hozzájárulás tekintetében. Először is, a civil társadalom hangot ad az érdekelt feleknek. A civil szervek lehetőséget biztosíthatnak az érintettek számára, hogy információkat, tanúvallomásokat és elemzéseket juttassanak el a kormányzati szervekhez; valamint politikai teret nyithatnak olyan társadalmi körök számára, amelyek más csatornákon keresztül általában csak korlátozottan jutnak meghallgatáshoz.¹⁴⁹ Ily módon a polgári társulások valóban a globális politikát a nagyobb részvételi demokrácia irányába mozdíthatják el. Emellett a civil társadalom a közoktatási tevékenységek révén előmozdíthatja a demokráciát a globális politikában. A hatékony demokrácia alapja lehet a tájékozott polgárság, és a civil szervezetek növelhetik a közvélemény tudatosságát és megértését a világméretű törvényekkel és szabályozó intézményekkel kapcsolatban.¹⁵⁰

Emellett annak ismeretében, hogy a demokratikus kormányzás részben a különböző nézetek erőteljes, gátlástalan megvitatásán alapul, egyértelművé válik, hogy a civil társadalom hozzájárul a politikai színtérhez nézőpontjainak, módszereinek és javaslatainak sokféleségével, és táplálja a globális kormányzásról szóló vitát.¹⁵¹ Az ökológiai kérdésekről, az emberi jogokról és egyéb hozzájárulásokról folytatott viták kritikusabbá és kreatívabbá tették a politikai vitákat. A civil társadalmat ebből a spektrumból a kifogás és a kihívás forrásának tekintik, ami ugyanúgy szükséges a "valódi" demokráciához.

Ezen túlmenően a civil szervek a szabályozó ügynökségek nyilvános elszámoltathatóságának növelésével ismét előmozdítják a demokráciát a globális kormányzás terén. A globális kapcsolatokra vonatkozó politikák végrehajtásának és hatásainak nyomon követésével, valamint a negatív következmények esetén korrekciós intézkedésekre való felszólítással a civil társadalom arra kényszerítheti a globális kormányzás hatóságait, hogy nagyobb nyilvános felelősséget vállaljanak tetteikért.¹⁵²

Végezetül, ami a civil társadalom pozitív hatásait illeti a demokrácia erősítése tekintetében, a polgári mozgósítás valóban növelheti a globális kormányzás nyilvános átláthatóságát. A civil társadalom nyomása segíthet a szabályozási keretek és műveletek nyilvánosságra hozatalában, ahol azok a nyilvánosság ellenőrzése alá kerülnek.¹⁵³ Mindezek együttesen a civil társadalomnak a globális kormányzásra gyakorolt pozitív hatásai valóban megteremthetik a valódi demokratikus kormányzás alapját, a legitimitást. "A legitim uralom akkor érvényesül, ha az emberek elismerik,

hogy egy hatóságnak joga van kormányozni, és kötelessége

¹⁴⁹ Scholte, 2002, 293. o.

¹⁵⁰ Idem

¹⁵¹ Ibid., 294. o.

¹⁵² Idem

¹⁵³ Idem

hogy engedelmeskedjen az utasításainak."¹⁵⁴ A civil társadalom és a szabályozási mechanizmusok közötti elköteleződés fokozhatja a polgárok által a globális kormányzás iránt tanúsított tiszteletet. A civil társadalom eszközt kínálhat az érintett nyilvánosság számára annak megerősítésére, hogy a globális kormányzási szabályozásoknak kell irányítaniuk a viselkedésüket.¹⁵⁵ Ugyanakkor a civil társadalom teret biztosíthat az elégedetlenség kifejezésére és a változtatásra való törekvésre is, ha a meglévő kormányzási rendszereket illegitimnek tekintik.

A fent említett pozitív hatások mellett a civil társadalom globális kormányzásban való részvétele negatív hatással is lehet a globális kormányzás demokratizálódására, vagy - az esettől függően - hozzájárulhat a globális kormányzás demokratikus deficitjéhez. Vannak olyan esetek, amikor hiányoznak a tudatos erőfeszítések és a megfelelő erőforrások, valamint az éberség a nem demokratikus elemekkel és gyakorlatokkal szemben, sőt, a nem demokratikus elemek és gyakorlatok.¹⁵⁶

Ráadásul a mai leendő világpolgárok nagy többsége nem vett részt semmilyen civil társadalmi tevékenységben a globális kormányzással kapcsolatban. Ráadásul a globális kormányzással foglalkozó civil csoportok közül sokan nem helyezték előtérbe munkájuknak a demokráciára gyakorolt hatását.¹⁵⁷ Az is nyilvánvaló, hogy mind a be nem váltott ígéretek, mind a demokratikus folyamatok lehetséges és lehetséges akadályozásának problémái fennállnak. Ráadásul nem minden civil társadalmi csoportnak van egyenlő esélye a részvételre; itt is működhetnek társadalmi hatalmi hierarchiák, csakúgy, mint más politikai terekben.

Általánosságban elmondható, hogy a civil társadalmon belül van egy olyan tendencia, hogy a nyugati alapú civil csoportok, mint például a déli és a volt kommunista uralom alatt álló civil csoportok, amelyek az adott területeken léteznek.¹⁵⁸ Hasonlóképpen, az alulról szerveződő csoportok marginalizálódnak, és egyre kisebb az esélye annak, hogy a globális kormányzás által érintett sokféle életvilágnak jobb hangot adjanak. Továbbá a civil szervezeteknek demokratikus felelősségük van abban is, hogy a globális kormányzásról szóló nyilvános ismereteket ugyanolyan gondossággal építsék fel és terjesszék, mint amelyet a hivatalos szervektől elvárnak.¹⁵⁹ Ami a nyilvános átláthatóság fokozását illeti, a civil társadalom saját tevékenységei során nem feltétlenül felel meg a nyitottság normáinak.

¹⁵⁴ Scholte, 2002, 294. o.

¹⁵⁵ Idem

¹⁵⁶ Ibid., 295. o.

¹⁵⁷ Idem

¹⁵⁸ Ibid., 296. o.

¹⁵⁹ Ibid., 297. o.

Összefoglalva, a civil társadalom globális kormányzásban való részvétele számos ellentmondással küzd. Ezért sokkal több erőfeszítésre, erőforrásra és tudatosságra lesz szükség, ha a civil társadalom a globális kormányzás jelentősebb demokratizálását akarja elérni. Azonban még ha nem is eredendően a demokrácia ereje, azt mondhatjuk, hogy "vitathatatlanul csak egy hosszú távú projekt kezdeti szakaszának vagyunk tanúi"¹⁶⁰ Emellett a globális tereket irányító meglévő mechanizmusok jelentős demokratikus hiányosságokkal küzdenek, és sajnos a kortárs elméletek és gyakorlatok nem sokat tesznek ennek a helyzetnek a megváltoztatása érdekében. Így érthető, hogy a közvélemény miért a civil társadalomban látja a "gyógyírt" ezekkel a hiányosságokkal szemben. Amint azt fentebb hangsúlyoztuk, a civil szervezetek valóban pozitívan beavatkozhatnak a megfelelő forrásokkal rendelkező, megfelelő részvételre és elszámoltathatóságra törekvő emberi dinamizmus segítségével, és nagyobb demokráciával ruházhatják fel a globális kormányzást.

Mindezek ellenére a civil társadalom demokratikus globális kormányzáshoz való hozzájárulásának maximalizálásáért nem kizárólag maguk a civil szervezetek a felelősek, hanem a hivatalos szervek és a piaci körök is, amelyeknek saját akarattal és kapacitással kell rendelkezniük a civil társadalom pozitív hozzájárulásainak befogadására.¹⁶¹ A szabályozó szerveknek is rendelkezniük kell megfelelő szakértelemmel, megfelelő pénzeszközökkel, megfelelő eljárásokkal és befogadó hozzáállással ahhoz, hogy kihasználhassák a civil társadalom által kínált demokratikus előnyöket.¹⁶² Végezetül, a civil társadalom által a demokratikus globális kormányzás érdekében tett ígéretnek nem teljesülnek automatikusan, ezért a civil társadalom felelősséget vállalt, és azt be is kell tartania. A civil szervezeteknek, mint említettük, a demokratikus hiányosságokban is van érdeme, ezért az aktivistáknak elkötelezett és tartós erőfeszítéseket kell tenniük a negatív eredmények elkerülése érdekében. Vannak lehetőségek és kihívások, amelyeknek a civil társadalom a demokráciával kapcsolatban megfelelni ebben a globalizált világban, ami a közeljövő e világrendszerének lehetőségeire utalhat.

¹⁶⁰ Scholte, 2002, 296. o.

¹⁶¹ Ibid., 300. o.

¹⁶² Idem

2.8 Elméleti keret

E fejezet lezárásaként meg kell jelölni, hogy mindezen fogalmak hogyan lesznek operacionalizálva, és hogyan fognak segíteni a tanulmány céljainak elérésében. Mivel ezt a tanulmányt a változás és az átalakulás tanulmányozásához való hozzájárulásnak tekintjük ezen a viszonylag új, izgalmas és növekvő tudományos területen belül, a neo-gramszianista megközelítés nagyon hasznos eszköz a tanulmány fő pontjainak magyarázatához. Az olyan tudósok, mint Gramsci és Cox inspirációs forrást jelentenek a strukturális változások megértése szempontjából; és nyíltan állíthatjuk, hogy amikor a globális civil társadalom kialakulásával és erősödésével foglalkozunk, akkor minden bizonnyal strukturális változásokkal foglalkozunk. Ezek a fogalmak tehát kulcsfontosságú eszközök lesznek a civil társadalom nemzetközi kapcsolatokban betöltött szerepének leírásához és elemzéséhez.

A globális civil társadalom elemzése a civil társadalom jelentésének megértésétől függ. Az olyan fogalmakat, mint az ügynökség, a struktúrák, az alternatívák és a változás, fogjuk használni a civil társadalom új gyakorlatainak elemzésére, amelyek célja a fennálló rend megváltoztatása a koordináció és a globális szolidaritás új diplomáciája révén.

A dolgozat következő részében megkíséreljük elemezni a globális civil társadalom fogalmát, valamint leírni és elemezni azokat a jellemzőket, amelyek politikai kontextusban kísérik ezt a fogalmat. A demokratizálódás, a globális kormányzás, a nem kormányzati szervezetek politikai színtéren betöltött szerepe, valamint a civil társadalom szerepe az EU-ban és Latin-Amerikában alaposan megvizsgálásra kerül annak érdekében, hogy jobban megértsük a globális civil társadalom fogalmát, és ezután segítséget nyújtson számunkra az illusztratív példával, amelyet esettanulmányunkon keresztül fogunk megvizsgálni.

Rész II.

III. fejezet: A civil társadalom ábrázolása Társadalom

Ez a rész a szakdolgozat leíró része. Mint már láttuk, a globális civil társadalom egy nagyon széles kutatási terület, ezért, ahogy a tanulmány elhatárolásában említettük, szükségesnek tartjuk, hogy szűkítsük a kört, és közelebbről megvizsgáljuk a civil társadalom fő szereplőit, a nem kormányzati szervezeteket. A nem kormányzati szervezeteket a globális változások számos más, feltörekvő és a politika új korszakát meghatározó szereplője közül választottuk, de a nem kormányzati szervezetek vagy nemzetközi nem kormányzati szervezetek (INGO-k) a kortárs politika egyik legfontosabb szereplőinek számítanak.

3.1 A nem kormányzati szervezetek mint vezető polgári szereplők

A nem kormányzati szervezeteket általában egyének vagy szervezetek önkéntes csoportjainak tekintik, amelyek általában nem állnak kapcsolatban egyetlen kormánnyal sem, és különböző szolgáltatási és humanitárius feladatokat látnak el, a polgárok problémáit a kormányok elé tárják, a politikákat képviselik és figyelemmel kísérik, valamint információszolgáltatással ösztönzik a politikai részvételt¹⁶³. A nem kormányzati szervezetek jelentős transznacionális hatalommal rendelkeznek. Hatalmas transznacionális hálózatban fejlődnek a globális környezetben, bár túlnyomórészt újonnan alakultak.¹⁶⁴ Egy szemléltető példával élve, a 700 INGO-ból álló minta mintegy 60%-a 1970-1993 között alakult, amikor az adatokat gyűjtötték.¹⁶⁵ A következő táblázatban további példákat találunk a nem kormányzati szervezetek transznacionális hatalmának fejlődésére.

¹⁶³ The NGOs Network, [://www.ngos.net/ngos/ngoinfo/define.html](http://www.ngos.net/ngos/ngoinfo/define.html), 2006.10.17.; és Encyclopaedia Britannica online, Nongovernmental organization (NGO), <http://search.eb.com/eb/article-9395824?query=NGOs&ct=>, hozzáférés: 2006.10.17.

¹⁶⁴ Cohen, Robin és Kennedy, Paul, "Global Sociology", Basingstoke; Macmillan 2000, 297. o.

¹⁶⁵ Cohen, R. és Kennedy, P., 299. o.

I. táblázat: Szervezetekre vonatkozó adatok¹⁶⁶

IGO-k	1980s	700-as számú.	5000 találkozó évente	pl. Egyetemes Postaegyesület, NATO.
INGO-k	1990s	23.000. Ötszörös növekedés 1970-94 között.	Az OECD-források 15-20 százalékát költék a déli országokra.	Az INGO-k 100 000 nem kormányzati szervezetnek nyújtanak támogatást az alábbi országokban délen 100 millió embert szolgálnak ki (a lakosságnak csak 20%-a). a világ népességéből demokráciákban él).
Greenpeace International & Rainbow Warrior kampány	1985	3 millió tagok 158 országban	5m. aláírni az atomkísérletek elleni kampány petícióját	15 000 ember Tahitin kényszeríti a franciákat, hogy engedélyezzék a Greenpeace hajóinak kikötését.
Worldwide Fund for Nature	1990s	4,7 millió tag	31 országban ebből 12 délen	Projekttek 96 országban.
A Föld Barátai	1990s	1 millió	56 országban, 23 déli országban	Hat nagy brit barkácsáruházlánc bojkottálja az esőerdőből származó fát.

A nem kormányzati szervezeteket vitathatóan úgy jellemezték, mint az Új Világrend őreinek segítő ügynökségét, amely segíti az új politikai menetrend megvalósításához szükséges politikai feltételek biztosítását.¹⁶⁷ Nem csoda tehát, hogy a nemzetközi fejlesztési és pénzügyi szervezetek olyan határozottan a demokratizálódás és a civil társadalom felé fordultak, szerződést kötöttek a nem kormányzati szervezetekkel, és "stratégiai partnerként" ügynökeiké alakították őket.¹⁶⁸

Emellett az állami cselekvés korlátainak újragondolása a civil szervezetek közjavak és szociális szolgáltatások nyújtásában játszott potenciális szerepének fokozott tudatosításához is vezetett.¹⁶⁹ A nem kormányzati szervezetek vezető szerepet kapnak a fejlesztés és a politika részvételi és demokratikus formájának élvonalbeli képviselőiként, hogy ezáltal meggyőzzék a közvéleményt a közösségi alapú fejlesztés

- globális vagy helyi - erényeiről.¹⁷⁰ Valójában a nem kormányzati szervezetek globális jelensége és robbanásszerű növekedése azt az új politikai és politikai konszenzust tükrözi, hogy ezek a szervezetek *de facto* és eleve hatékonyak.

¹⁶⁶ Cohen, Robin, "Transnational Social Movements: an Assessment", WPTC-98-10, Department of Sociology, University of Warwick, 3. o.

¹⁶⁷ Petras, J., és Veltmeyer, H., "Social Movements and State Power", 2005, Pluto Press, 4. o.

¹⁶⁸ Ibid., 9. o.

¹⁶⁹ Ibid., 10. o.

¹⁷⁰ Ibid., 11. o.

a demokratikus változások előmozdítói, fontos eszközei egy alulról kezdeményezett, társadalmilag befogadó, igazságos, részvételi és fenntartható alternatív fejlődési forma bevezetésének.¹⁷¹

E fejezet folytatásához önkényes, hogy a vitát az INGO-kban jól ismert észak-déli megosztottsághoz vezessük. Sajnos az egyenlőtlen vagyoneeloszlás az ilyen szereplőket is érinti. Ez a felosztás valóban kulcsfontosságú a civil szervezetek hálózatainak és magának a civil társadalomnak a megértésében. Mindazonáltal ez a vita rendkívül hasznos esettanulmányunk további leírásához és elemzéséhez is, amely ezzel a megosztottsággal, valamint a globális civil társadalom természetének más aspektusaival foglalkozik.

3.1.1 A megosztottság; déli - északi nem kormányzati szervezetek

E felosztás elemzéséhez a két fogalom, a déli és az északi nem kormányzati szervezetek meghatározását kell alapul venni. Ezért "déli nem kormányzati szervezetként" azokat a nem kormányzati szervezeteket nevezzük meg, amelyek a kevésbé fejlett országokban találhatóak, akár a déli féltekén, akár nem. Az "északi nem kormányzati szervezetek" azok a szervezetek, amelyek a fejlettebb országokban találhatóak, a déli nem kormányzati szervezetek tekintetében "adományozóként" is hivatkoznak.¹⁷²

Az elmúlt években az északi nem kormányzati szervezetek napirendje tovább fejlődött, mivel számos ilyen szervezet úgy döntött, hogy inkább megkönnyíti déli társaik munkáját, mintsem hogy közvetlenül részt vegyen a fejlesztési tevékenységekben.¹⁷³ Ezt általában "kapacitásépítésnek" nevezik, amelyet úgy határoznak meg, mint "kifejezett külső beavatkozást egy szervezet teljesítményének javítására a küldetése, a kontextus, az erőforrások és a fenntarthatóság tekintetében. A szervezetet folyamatorientált megközelítéssel segítik abban, hogy felismerje, értékelje és kezelje külső környezetét".¹⁷⁴ A déli nem kormányzati szervezetek részben az északi nem kormányzati szervezetek finanszírozási lehetőségeire válaszul alakultak ki. Némelyikük tagszervezetekből fejlődött ki, mások pedig északi társaikból nőttek ki.¹⁷⁵ Más déli nem kormányzati szervezetek azonban nem az adományozók, hanem saját kezdeményezésükre alakultak, válaszul az országaik előtt álló rengeteg fejlesztési problémára. Ezek a konkrét nem kormányzati szervezetek gyakran azt állítják, hogy

¹⁷¹ Petras, J., és Veltmeyer, H., 2005, 11. o.

¹⁷² Hudock, Ann, C., "NGO and Civil Society; Democracy by Proxy?", Polity Press, 1999, 1. o.

¹⁷³ Ibid., 10. o.

¹⁷⁴ Idem

¹⁷⁵ Ibid., 11. o.

hogy a fejlesztési problémák helyi megoldásainak megtalálására irányuló törekvés vezérli őket a kívülről rájuk erőltetett megoldások elfogadása helyett.¹⁷⁶

Általában a déli nem kormányzati szervezetek éppoly sokfélék, mint az őket létrehozó problémák, de gyakran ezek a szervezetek szerkezetükben és működésükben hasonlítanak északi társaikra, mivel sokukat az északi nem kormányzati szervezetek korábbi alkalmazottai kezdeményezték, vagy jelentős pénzügyi és technikai támogatást kaptak tőlük.¹⁷⁷

A déli nem kormányzati szervezetek így vagy úgy, de az északi nem kormányzati szervezetektől függenek a finanszírozásukban, ami további következményekkel jár. Egy civil szervezet finanszírozási forrása részben meghatározza, hogy milyen mértékű autonómiával rendelkezik a programok kidolgozásában és a célcsoportokkal való együttműködésben.¹⁷⁸ Például néhány civil szervezet minden pénzét az adományozók programjaiból kapja azokkal a csoportokkal, amelyeknek az adományozók a legmagasabb prioritást adták. Ezekben az esetekben a nem kormányzati szervezetek lényegében vállalkozók, és alig több, mint az adományozó ügynökségek kiterjesztései. Azok a szervezetek, amelyek a nyilvánosságtól gyűjtött adományokból kapnak támogatást, a fent említettekkel pontosan "ellentétes" irányban léteznek. Láthatjuk tehát, hogy a finanszírozás valóban különbséget jelent.¹⁷⁹

A finanszírozásból eredő következmények ellenére az északi és déli nem kormányzati szervezetek közötti együttműködés és párbeszéd valóban fontos mind a fejlődésük, mind a civil társadalom megerősítése szempontjából. Ez a párbeszéd segít a jövőbeli kapacitásépítési beavatkozások koncepcionális megközelítéseinek, politikáinak és gyakorlatának kialakításában.¹⁸⁰ Hasonlóképpen a párbeszéd rávilágíthat arra, hogy a különböző régiókból származó civil szervezeteknek eltérő igényeik vannak. A déli nem kormányzati szervezetek több forrást és nagyobb felelősséget követelnek a források elosztásának eldöntésében. Az északi nem kormányzati szervezetek dominanciája a déli nem kormányzati szervezeteket saját országaikban marginalizálja.¹⁸¹

Az északi nem kormányzati szervezetek a maguk részéről ragaszkodnak ahhoz, hogy szerepük alapvető fontosságú, mivel megóvják a déli nem kormányzati szervezeteket az adományozói források elszámolásával járó adminisztratív terhektől. Az északi nem kormányzati szervezetek azzal érvelnek, hogy alapvető fontosságú képzést nyújtanak a déli nem kormányzati szervezeteknek, hogy segítsék őket képességeik fejlesztésében, ami lehetővé teszi számukra, hogy egy nap a fejlesztés élére álljanak,

amire még nem állnak készen, mivel az északi nem kormányzati szervezetek szerint

¹⁷⁶ Hudock, Ann, C., 1999, 11. o.

¹⁷⁷ Idem

¹⁷⁸ Ibid., 2. o.

¹⁷⁹ Idem

¹⁸⁰ Ibid., 14-15. o.

¹⁸¹ Idem

előbbieket "nem rendelkeznek a projekttevékenységek megtervezéséhez, a megvalósításukhoz szükséges erőforrások mozgósításához és a felhasznált erőforrások elszámolásához szükséges kapacitással".¹⁸²

Összefoglalva, a nem kormányzati szervezetek kapacitását az határozza meg, hogy a pénzügyi forrásokat milyen módon juttatják el a nem kormányzati szervezetekhez, valamint az e folyamat során kialakított kapcsolatok jellege. Valójában az a mód, ahogyan a legtöbb nem kormányzati szervezet külső környezetéből forrásokat keres és kap, külső ellenőrzésnek veti alá őket, és így képtelenek hozzájárulni a civil társadalom fejlődési folyamatához azáltal, hogy képessé teszik az embereket arra, hogy hangot adjanak saját szükségleteiknek, és igényt támasszanak a kormányzat felé ezen szükségletek kielégítésére. A fentiekből azonban nyilvánvaló, hogy a nem kormányzati szervezetek, különösen a déli nem kormányzati szervezetek a fejlődés színpadán a "kis játékos" szerepéből a figyelem középpontjába kerültek, és ez fontos lépés a civil társadalom további fejlődése és erősödése felé.

3.2 A civil társadalom és az Európai Unió

Ebben a részben az Európai Unió példáján keresztül közelebbről megvizsgáljuk a civil társadalmat. Ezért ebben a részben megvizsgáljuk az EU és a civil társadalom kapcsolatát, valamint az EU hozzájárulását a civil társadalom további fejlődéséhez és erősítéséhez.

Az 1960-as évektől az 1980-as évekig az európaiak egyre gyakrabban mondták, hogy részt vettek a vitatott politika különböző formáiban.¹⁸³ Napjainkban a politikai spektrum szereplői egyre több csatornán keresztül érvényesítik követeléseiket, az érdekcsoportok lobbitevékenységétől kezdve a bomlasztó tiltakozó politikáig. Az elmúlt évtizedekben a társadalmi és politikai szereplők széles köre vonult utcára, a baloldali atomfegyver-ellenes aktivistáktól a jobboldali skinheadekig.

Tény, hogy számos civil társadalmi szervezet létesített irodát Brüsszelben, hogy érdekeik képviselésében lobbizzon az EU-nál. Mivel az EU számos ágazatát szabályozó rendeletek, a szervezett vállalkozások, a környezetvédelmi csoportok, a regionális kormányok, a női csoportok, sőt az őslakosok képviselői is¹⁸⁴ lobbizni kezdtek a Bizottságnál, és meghívást kaptak a szakpolitikák kialakításában való részvételre. Bizonyítékok vannak arra, hogy ahogyan a civil csoportok, mint például a környezetvédők, tevékenységüket az európai

¹⁸² Hudock, Ann, C., 14-15. o.

¹⁸³ Imig Doug és Tarrow, Sidney, 7. fejezet A mozgalmak európaizálódása? A New Approach to Transnational Contention, 116. o.; in Della Porta, Donatella, Kriesi, Hanspeter, and Rucht, Dieter eds., "Social Movements in a Globalizing World", 1999, Macmillan Press LTD. (szerk.).

¹⁸⁴ Európai Bizottság 1994

szinten a kollektív cselekvés intézményesülését tapasztalják.¹⁸⁵ Egyértelműen, ha Európa polittá válik, ebből az következik, hogy a vitatott politika a nemzeti szintről az európai szintre gravitál, és hogy végül nemcsak az európai érdekcsoportok, hanem a civil társadalmi csoportok is még nagyobb mértékben fognak európai szinten kialakulni.¹⁸⁶ Ebben a fejezetben az EU saját nézőpontjának elemzésével folytatjuk az EU és a civil társadalomhoz fűződő kapcsolatainak elemzését. Ezért megvizsgáljuk az EU hivatalos bizottsági dokumentumát: "Fehér könyv az európai kormányzásról", amelyet 2001.7.15-én tettek közzé Brüsszelben.

3.2.1 A civil társadalmi hálózatok európai perspektívája az Európai Unióban

-A Bizottság fehér könyve az európai kormányzásról

Az európai kormányzásról szóló fehér könyv arra vonatkozik, hogy az Unió hogyan használja fel a polgárai által ráruházott hatásköröket. A dokumentum javasolja a politikai döntéshozatali folyamat megnyitását annak érdekében, hogy több ember és szervezet (beleértve a civil társadalmi szervezeteket is) vegyen részt az uniós politika alakításában és megvalósításában. Nagyobb nyitottságot, elszámoltathatóságot és felelősségvállalást szorgalmaz minden érintett számára.¹⁸⁷

A változás bevezetése a jelenlegi és a jövőbeli tagállamok összes többi intézményétől, központi kormányzatától, régióitól, városaitól és civil társadalmától is erőfeszítéseket igényel. Az Unió egy megújított közösségi módszert javasolt, amely kevésbé felülről lefelé irányuló megközelítést követ, és politikai eszközeit hatékonyabban egészíti ki a nem jogalkotási eszközökkel¹⁸⁸, például a civil szervezetekkel.

E változásokkal kapcsolatban itt kiemeljük a Bizottság megújult megközelítését a civil szervezetekkel szemben. A jobb bevonás és a nagyobb nyitottság tekintetében a Bizottság hangsúlyozta a civil társadalommal, valamint a regionális és helyi önkormányzatokkal való szorosabb együttműködés szükségességét.¹⁸⁹ Ez a szisztematikusabb párbeszéd kialakításával, az uniós politikával kapcsolatos konzultációra vonatkozó minimumszabályok közzétételével, a minimumszabályokon túlmutató partnerségi megállapodásokkal érhető el bizonyos területeken, amelyek a Bizottságot a civil szervezetekkel való további konzultációra kötelezik, cserébe pedig több garanciát kapnak a civil szervezetekkel való együttműködésre.

¹⁸⁵ Tarrow, Sidney, "A konfliktus európaizálódása: Nyugat-európai politika 18, 1995, 223-251. o.

¹⁸⁶ Imig, D., és Tarrow, S., et al., 116. o.

¹⁸⁷ Europa, Gateway to the European Union, European Commission, Governance in the EU, A White Paper in

European Governance, 3. o., http://ec.europa.eu/governance/white_paper/index_en.htm, hozzáférés:
2006.9.15.¹⁸⁸ Ibid, 4. o.

¹⁸⁹ Idem

a megkérdezett szervezetek nyitottsága és reprezentativitása. A globális kormányzást illetően a fehér könyv célja továbbá a nemzetközi intézmények hatékonyságának és végrehajtási hatáskörének növelése. Ezért a Bizottság köteles javítani a harmadik országok nem kormányzati szereplőivel folytatott párbeszédet, amikor nemzetközi dimenziójú politikai javaslatokat dolgoz ki.¹⁹⁰

Amint a fehér könyvben is szerepel, a civil társadalom létfontosságú szerepet játszik abban, hogy hangot adjon a polgárok aggodalmainak, és olyan szolgáltatásokat nyújtson, amelyek megfelelnek az emberek igényeinek. Ezért az Unió a tagságra való felkészülés részeként ösztönözte a civil társadalom fejlődését a tagjelölt országokban. A nem kormányzati szervezetek globális szinten döntő szerepet játszanak a fejlesztési politikában. Gyakran a politikai vita irányát jelző korai előrejelző rendszerként működnek.¹⁹¹

Az említett fehér könyvben javasolt intézkedések, beleértve a civil társadalommal folytatott fokozott párbeszédet, valamint a jobb és nyitottabb konzultációt, a szakértői tanácsadás jobb felhasználását és a jobb hatásvizsgálatot, mind hozzájárulnak a politikai javaslatok minőségének javításához, és az EU-n belül jelentkező esetleges demokratikus hiányosságok megoldásának részét képezik.

Végezetül a fehér könyvben szereplő javaslatok célja az EU és a civil társadalom kapcsolatának strukturálása. A konzultációra vonatkozó magatartási kódex meghatározza a felelősséget és javítja az elszámoltathatóságot, valamint hozzájárul a szervezett civil társadalom nyitottságához. A Bizottság hangsúlyozza, hogy önmagában nem képes javítani az európai kormányzást, és a fehér könyv sem adhat mindenre csodaszert. A változáshoz mindenki, köztük a civil társadalom összehangolt fellépésére van szükség.

A fentiekből megérthetjük, hogy az EU és a civil szervezetek között határozottan sokkal több interakció van, mint korábban volt, és az EU hivatalos dokumentumából egyértelműen kiderül, hogy az Unió lépéseket tesz a kapcsolatuk javítása érdekében. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy még sokat kell tenni annak érdekében, hogy elmondhassuk, hogy a civil szervezeteket valóban figyelembe veszik az európai szakpolitikák minden különböző szintjén. A dolgozat empirikus részében egy szemléletes példát fogunk bemutatni az Unió és a civil szervezetek közötti interakcióra. Most azonban az EU és a civil társadalom, az EU és a nem kormányzati szervezetek kapcsolatának még egy aspektusával folytatjuk.

¹⁹⁰Europa, Gateway to the European Union, European Commission, Governance in the EU, A White Paper in

European Governance, 5. o., http://ec.europa.eu/governance/white_paper/index_en.htm, hozzáférés:
2006.9.15.¹⁹¹ Ibid, 14. o.

3.2.2 Az Európai Unió és a nem kormányzati szervezetek

A fejezetnek ebben a részében az Unió fejlesztési nem kormányzati szervezetekkel való együttműködésének konkrétabb példáját fogjuk megvizsgálni. Azért választottuk a fejlesztési célú nem kormányzati szervezeteket erre az illusztrációra, mert ezek az európai nem kormányzati szervezetek vagy a világ más régióival vagy más, többnyire fejlődés alatt álló országokkal együttműködő európai alapokon álló nem kormányzati szervezetek többségét alkotják. Ez a vizsgálat segíteni fog abban, hogy mélyebben megértsük a nem kormányzati szervezeteknek az Unióval való együttműködését, ami hasznos eszköz a dolgozat folytatásához.

Az első közösségi intézmények megalakulásának legkorábbi napjaitól kezdve az EU elismert partnerként működő nem kormányzati szervezetek az Európai Unió tagállamaiban azon dolgoznak, hogy elismerjék a mindenki számára érvényesíthető emberi fejlődéshez való jogot. Ez az egyre szorosabbá váló partnerség ma a nemzetközi együttműködés egyik legjelentősebb eredménye.¹⁹²

Az európai fejlesztési nem kormányzati szervezetek által végzett munka a közösségi hatóságok általi elismerés tekintetében nettó előnyökkel járt.¹⁹³ Ugyanakkor az EU képes volt a demokrácia egy rendkívül progresszív formáját megvalósítani azáltal, hogy megkönnyítette és támogatta a különböző "civil társadalmak" közötti aktív kapcsolatokat, amelyek hajlandóak szorosabb együttműködési és szolidaritási kapcsolatokat kialakítani.

A technikai és pénzügyi támogatás mellett az EU és a nem kormányzati szervezetek közötti szorosabb kapcsolatok szövése megmutatta, hogy az önkéntes közösség pótolhatatlan szerepet játszik az európai együttműködésben, és egyúttal olyan együttműködési paramétereket határozott meg a hivatalos intézmények és a magánügynökségek között, amelyek tiszteletben tartják mindkettő autonómiáját.¹⁹⁴ A Bizottság a nem kormányzati szervezeteknek nyújtott támogatás egyaránt kiterjed a déli országokban megvalósuló fejlesztési projektjeikre és a közvéleményt a fejlődés és az Észak és Dél közötti igazságosabb nemzetközi kapcsolatok érdekében mozgósító tevékenységükre.¹⁹⁵ A nem kormányzati szervezetek hozzájárulnak a sokszínű társadalmi struktúrák kialakításához és a demokratikus bázis alulról építkezéséhez, ami nélkülözhetetlen egy valóban igazságos és stabil politikai berendezkedéshez.

a demokrácia, amely a fenntartható fejlődés egyik tényezője, ami maga is az EU egyik fő célja.¹⁹⁶

¹⁹² Európai Bizottság, "The European Union and NGOs - Partners in development", Fejlesztési Főigazgatóság, DG VII (Development), NGO co-financing - Decentralized cooperation Unit, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, 1995, 7. o.

¹⁹³ Idem

¹⁹⁴ Idem

¹⁹⁵ Ibid., 5. o.

¹⁹⁶ Idem

A nem kormányzati szervezetek és a Bizottság közötti kapcsolatok nem mindig mentesek a súrlódásoktól vagy félreértésektől, mivel a különböző nézőpontok ötvözéséről és a fejlesztési terület különböző szereplői közötti minimális cselekvési koherencia eléréséről van szó.¹⁹⁷ A harmonikus együttműködés lehetséges, feltéve, hogy mindegyikük tiszteletben tartja a másik szerepét és eredetiségét. Az európai nem kormányzati szervezeteknek van egy másik szerepük is: motiválniuk kell az európai közvéleményt és a politikai és adminisztratív felelősséget viselő személyeket a fejlesztés terén, valamint olyan nemzetközi kapcsolatok mellett, amelyek a fejlődő országoknak az őket megillető helyet biztosítják.¹⁹⁸

A fejlesztési projekteknek azonban nem szabad arra törekedniük, hogy vakon követendő nyugati modelleket erőltessenek. Az európai nem kormányzati szervezeteknek és támogatóiknak meg kell érteniük a déli emberek mélyen gyökerező aggodalmait és törekvéseit. Meg kell érteniük az erősségeiket és a mindennapi életük valóságát, a fejlődő országok körülményeinek első kézből való ismerete révén.¹⁹⁹ A helyi közösségek által javasolt megoldások tiszteletben tartása jellemzi számos európai nem kormányzati szervezet fejlesztési munkáját.

A fejlesztési politikák az évek során fejlődtek. A helyi közösségek részvétele a fejlesztési programok sikerének előfeltétele, és a nem kormányzati szervezetek megközelítése sok hasznos ötletet kínáló kísérleti terep.²⁰⁰ Napjainkban a Bizottság ösztönzi azokat a nem kormányzati projekteket, amelyek elősegítik a részvételi fejlesztést, és amelyek szervezeti támogatást nyújtanak déli partnereiknek.

E tendencia szemléletes példája az AKCS-országokkal kötött negyedik Loméi Egyezmény. Ennek alapelve azon alapul, hogy a hivatalos együttműködési kereteken belül is támogatni kell a fejlesztésben helyben érintettek kezdeményezéseit és hozzájárulásait.²⁰¹ Ebben az összefüggésben az egyezmény ösztönzi az északi és déli partnerek közötti partnerséget a fejlesztési tevékenységek terén.

Összefoglalva, az európai nem kormányzati szervezetek, mint általában az északi nem kormányzati szervezetek, egyre hitelesebb és erősebb szereplőkké váltak a fejlesztési együttműködés színpadán, olyannyira, hogy ma már jelentős befolyással bírnak a kormányzati fejlesztési politikára.²⁰² A déli partnereiknek nyújtott támogatásuk lehetővé tette, hogy az utóbbiak megszervezzék magukat, és gyakorlatilag a projektek teljes végrehajtásáért felelősséget vállaljanak.

¹⁹⁷ Európai Bizottság, "Az Európai Unió és a nem kormányzati szervezetek - partnerek a fejlesztésben", 5. o.

¹⁹⁸ Idem

¹⁹⁹ Ibid., 15. o.

²⁰⁰ Ibid., 26. o.

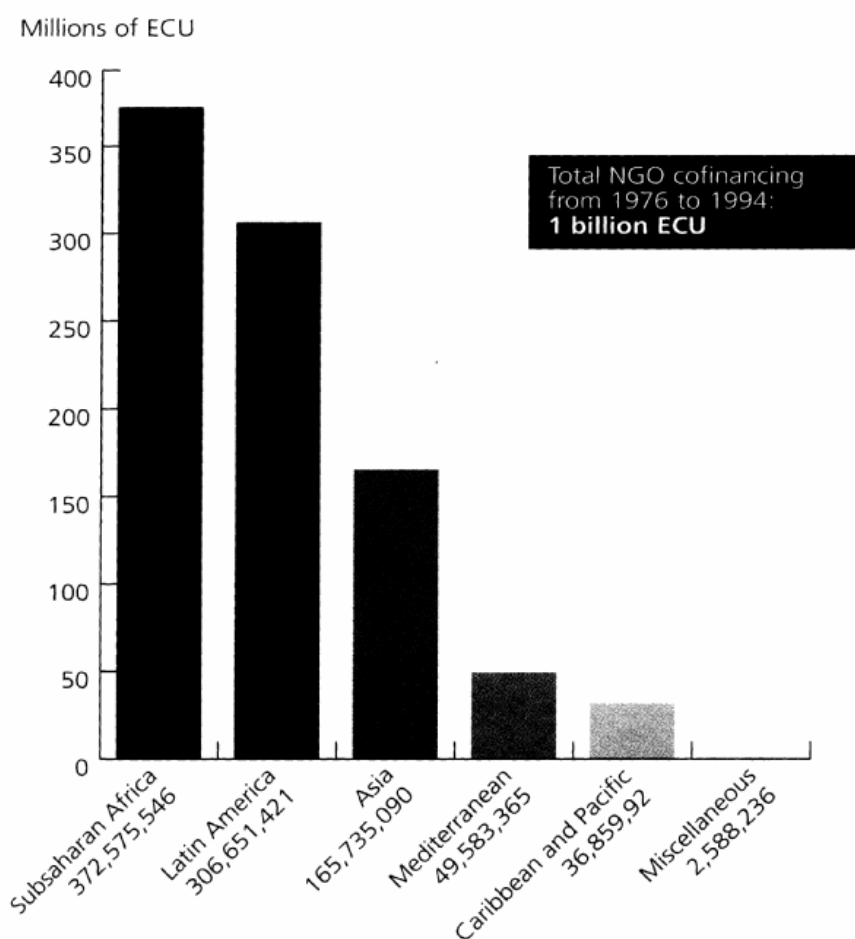
²⁰¹ Ibid., 27. o.

²⁰² Ibid., 35. o.

Ez az új helyzet jelenleg az északi nem kormányzati szervezetek tevékenységének - az európaiakhoz hasonlóan - a valódi partnerség irányába történő átorientálódását eredményezi, amit a Bizottság is ösztönöz.²⁰³ A déli nem kormányzati szervezetek az európai partnerek fejlesztési támogatásával valóban a perifériáról a központba kerültek; mindazonáltal még mindig sok tennivaló vár rájuk, valamint az európai nem kormányzati szervezetekre és magára az EU-ra.

II. táblázat²⁰⁴

**NGO cofinancing
Total by continent :
1976 - 1994**

²⁰³Európai Bizottság, "Az Európai Unió és a nem kormányzati szervezetek - partnerek a fejlesztésben", 35. o.

²⁰⁴Ibid., 37. o.

3.2.3 Európai nem kormányzati szervezetek Latin-Amerikában

A Latin-Amerikába áramló segélyek 43 százaléka az Európai Unió országaiból származik. Ez az arány 53 százalékra emelkedik, ha az uniós intézményeken keresztül folyósított segélyeket is beleszámítjuk.²⁰⁵ A Latin-Amerikának nyújtott európai segélyekből egyre nagyobb összeg jut a nem kormányzati szervezeteken keresztül. Könnyen mondhatjuk, hogy a nem kormányzati szervezetek egyre nagyobb befolyást gyakorolnak a Latin-Amerikának nyújtott európai segélyezési rendszer alakítására, és az európai nem kormányzati szervezetek kulcsfontosságú külső szereplők, amelyek egyre fontosabb szerepet játszanak Latin-Amerikában.²⁰⁶

A Latin-Amerikában tevékenykedő európai nem kormányzati szervezetek általában kicsik, összehasonlítva például az Egyesült Államokéval. Így az előző szakaszban említett alapítás gyakran sürgős kérdés, és ez befolyásolja azt az önbizalmat, amely a kiemelkedő amerikai nem kormányzati szervezeteket jellemezheti. Továbbá az európai nem kormányzati szervezetek általában nem rendelkeznek olyan intézményi kapcsolatokkal, mint amerikai társaik.²⁰⁷

Egy másik különbség a kérdésekben van, amelyekkel foglalkoznak. Az európai nem kormányzati szervezetek, mint már említettük, a fejlődés és a gazdasági jogosultságok kérdéseivel foglalkoztak, és az utóbbi időben az emberi jogokat és a demokráciát is beillesztették egy olyan napirendbe, amelyet ideológiailag a kapitalizmus terjedésének és az észak-déli szakadék egyenlőtlenségének kritikája befolyásolt, ahogyan azt már korábban kifejtettük ebben a részben.

Annak érdekében, hogy egységesebb képet tudjunk adni a latin-amerikai nem kormányzati szervezetek munkájáról, az esettanulmányunkban szereplő kérdések kezelése miatt szükségszerűnek tartjuk, hogy ismertessük a latin-amerikai civil társadalom és a nem kormányzati szervezetekkel való együttműködés hátterét.

²⁰⁵ Freres, Christian, "Vision general de la cooperación civil de la Unión Europea con América Latina, szerk.

Freres, Madrid 1998, AIETI, 7-38. o.; in Grugel, Jean, "Romancing Civil Society: Journal of Interamerican Studies and World Affairs, 2000 nyár, 42. kötet, 2. szám.

²⁰⁶ Grugel, J., 2000, 87. o.

²⁰⁷ Idem

- A civil társadalom és Latin-Amerika

A civil társadalom Latin-Amerikában a hagyományos politika alternatívájaként jelenik meg, a civil szervezetek tevékenysége által irányított *társadalmi folyamatként*, amely mind az állam hatókörén kívül helyezkedik el, és a legszélsőségesebb formában olyan narratívává is vált, amelyben a civil társadalom az állam *ellen* van.²⁰⁸ A civil társadalom fogalma a kortárs latin-amerikai politikában három szinten működik.²⁰⁹ Az első helyen a pártpolitikai ész kritikáját nyújtja; a második helyen feltehetően az absztrakt politikai képviseltről a konkrét társadalmi képviseletre való áttérést testesíti meg; a harmadik helyen pedig az állam általános kritikáját nyújtja a társadalmi és gazdasági változások alanyaként betöltött szerepében.²¹⁰

Az absztrakt politikai képviselettől a konkrét társadalmi képviselet, illetve a polgári csoportok összefogása felé való elmozdulásként a civil társadalom a legerőteljesebb támadást jelenti, amelyet eddig Latin-Amerikában a fennálló politikai rendszerek és a politikai részvétel intézményes gyakorlata ellen indítottak.²¹¹ A nemzetállam kritikájaként a civil társadalom fogalma számos ellentmondásos eredményt hozott.²¹² Általánosságban felgyorsította az anarchia irányába mutató tendenciát, amely a függetlenné válás óta a legtöbb latin-amerikai köztársaság állandó jellemzője volt. Azáltal, hogy a "civil társadalom" leleplezte az állam képtelenségét arra, hogy polgárainak a közjavak nagy részét biztosítsa, amelyeket az egymást követő latin-amerikai kormányok reformprogramjai ígértek, úgy tűnik, hogy a polgárok testét elszakítja a politikai képviselet minden formájától.²¹³

Az eredmény a politikai képviselet kollektív és eltérő módozatainak összezapása a társadalmi ellenőrzés valamennyi uralkodó formája tekintetében.²¹⁴ Egyre nagyobb a tere a törvénytelenységnek, sőt a forradalomhoz való visszatérésnek, ahogyan azt a közelmúlt mexikói, venezuelai, argentin és kolumbiai eseményei mutatják.²¹⁵ A civil társadalom fogalma tehát az államról alkotott elképzelések anarchiába menekülése és az anarchia közé szorult.

²⁰⁸ Leiva Luis Castro és Pagden Anthony, "Civil Society and the fate of the modern republics of Latin America", Kaviraj Sudipta, and Khilnani Sunil, "Civil Society - History and Possibilities", 2001, Cambridge University Press, 179. o.

²⁰⁹ Kaviraj Sudipta, and Khilnani Sunil, "Civil Society - History and Possibilities", 2001, Cambridge University Press, 199. o.

²¹⁰ Idem

²¹¹ Idem

²¹² Ibid., 200. o.

²¹³ Idem

²¹⁴ Idem

²¹⁵ Ibid., 201. o.

a gazdasági modernizáció mindenütt jelenlévő programja, amely azt állítja, hogy az egyetemes demokrácia kifejeződése.²¹⁶

Általában véve Latin-Amerikában, akár csak más "fejlődő" régiókban, de talán még feltűnőbb módon, mint a legtöbb országban, a civil társadalom mint az állam kritikája egy gyakorlatilag állam nélküli társadalom nevében, úgy tűnik, legyőzte azt az elképzelést, hogy a gazdasági és társadalmi fejlődésnek államilag irányított politikai vállalkozásnak kell lennie.²¹⁷ Ez a szociális visszaszerzését eredményezte az állam rovására, és a politika átirányítását a szociális és kulturális területre. Ez annak tudatosítását jelentette, hogy a politika szokásos határait oly módon kell újrarajzolni, hogy az állam többé ne az összes politikai tevékenység természetes központja legyen.²¹⁸

Következésképpen a civil társadalom kifejezés a legtöbb latin-amerikai társadalom politikai képzeletébe azt az illúziót sulykolta, hogy a civil nem csak a cselekvőképesség és a produktivitás egyetlen igazi forrása, hanem az értelmes társadalmi identitás és így minden átlátható politikai kapcsolat - mind a személyes, mind a kollektív - egyetlen forrása is.²¹⁹ A magyarázott helyzet miatt a civil társadalom vált Latin-Amerika számára az egyetlen olyan területté, ahol valódi politikai tapasztalat és ezáltal valódi szolidaritás lehetséges.²²⁰

A leírást folytatva áttekintjük az európai nem kormányzati szervezetek latin-amerikai tevékenységének időszakát, hogy egységesebb képet kapjunk a kapcsolatok fejlődéséről.

Az európai nem kormányzati szervezetek latin-amerikai tevékenységei

Az európai nem kormányzati szervezetek tevékenységének első időszaka a régióban az 1970-es években kezdődött, a nem kormányzati szervezetek szövetségesnek és partnernek tekintették a latin-amerikai bázisközösségeket, népi szervezeteket és társadalmi mozgalmakat.²²¹ A diktatórikus uralom megdöntéséért folytatott küzdelmek során az európai nem kormányzati szervezetek olyan tudományos tanulmányokra támaszkodtak, amelyek a népi szervezetek, önszervező csoportok, paraszti szövetségek, valamint az emberek spontán és szervezetlen tevékenységeinek fontosságát hangsúlyozták a tömeges tiltakozásokban. Ez viszont óriási optimizmust keltett a latin-amerikai egyesületi hálózatok erejével és azok

²¹⁶ Kaviraj Sudipta és Khilnani Sunil, 2001, 201. o.

²¹⁷ Idem

²¹⁸ Idem

²¹⁹ Idem

²²⁰ Idem

²²¹ Idem

a demokráciák előmozdításának képessége, amelyek újraelosztanak a hatalmat és a gazdagságot a régióban.²²² A hagyományos politikai szervezetek, pártok vagy szakszervezetek helyett a látszólag erőteljes társadalmi mozgalmakra helyezték a hangsúlyt, mint olyan szereplőkre, amelyek átfogó változásokat tudnak elérni.²²³

A második időszak egybeesik a demokratizálódás első szakaszával az 1980-as években. Ebben a szakaszban az európai nem kormányzati szervezetek támogatták a dinamikus társadalmi mozgalmakat, mint a diktatúrák felszámolásának és az újonnan megjelenő "társadalmilag szétzilált demokráciák" kihívásának eszközeit.²²⁴ Fő céljuk az volt, hogy segítsenek a helyi nem kormányzati szervezeteknek és társadalmi mozgalmaknak az európai politikai pártokétól lényegesen eltérő túlélési stratégiák kidolgozásában.²²⁵

A harmadik időszakban, az 1990-es évek elején a latin-amerikai társadalmi mozgalmak gyengültek, és a kezdeti optimizmus, amely a népi mozgalmak koherens csoportosulásának kialakulásával kapcsolatos, szertefoszlott.²²⁶ Ennek következtében az európai nem kormányzati szervezetek vonakodva jutottak arra a következtetésre, hogy a társadalmi mozgalmak egyszerű támogatása mint a változás stratégiája nem elegendő.²²⁷

A civil társadalom kiépítése az európai nem kormányzati szervezetek részéről fokozatosan Latin-Amerika demokratizálásának egyik módjaként fogalmazódott meg. Hangsúlyozta a társadalom hosszú távú átalakításának és a cselekvőképességnek a fontosságát. Ennek megfelelően az erős civil társadalmak nem a demokratizálódás automatikus következményei voltak, hanem az odavezető út, ugyanakkor a demokratizálódást tekintették a gazdasági és társadalmi változások előmozdításának egyetlen módjának.²²⁸ Ez a fajta szemlélet befolyásolta a civil szervezetek fejlődésről és demokratizálódásról alkotott felfogását. A civil társadalmat, mint a latin-amerikai politika, társadalom és kultúra átalakítására képes projektet az európai NGO-k lelkesen fogadták a régió hosszú távú stratégiájaként.²²⁹

²²² Grugel, J., 2000, 96. o.

²²³ Idem

²²⁴ Chalmers, Douglas, et al., "Associative Networks: New Structures of Representation for the Popular Sector?", 552. o.; in: *The New Politics of Inequality in Latin America*, szerk. Chalmers, Vilas Carlos, Hite Kathrine, Martin B. Scott, Piester Kierianne, and Segarra Monique, Oxford University Press, p. 543-5821997,

²²⁵ Grugel, J., "A demokratizálódás támogatása: European Review of Latin American and Caribbean Studies 60, 1996, 87-104. o., "A European View, European Political Parties and Latin America", *European Review of Latin*

American and Caribbean Studies 60, 1996.

²²⁶ Grugel, J., 2000, 97. o.

²²⁷ Idem

²²⁸ Ibid., 98. o.

²²⁹ Ibid., 99. o.

- A civil társadalom támogatása Latin-Amerikában

Az európai nem kormányzati szervezetek szerepe a helyi önkormányzatokban, mint már említettük, az 1990-es évek eleje óta számos fontos változáson ment keresztül.²³⁰ A tevékenységük új szakaszába léptek, amely a civil társadalom fejlesztését és a demokratizálódás előmozdítását, mint a régió hosszú távú fejlődésének kulcsát tekinti. Ez a tény az európai nem kormányzati szervezetek fejlesztési stratégiáit vezérlő normatív gondolkodásmód változását tükrözi. A gazdasági jogosultságok hangsúlyozásától (1970-es - 1980-as évek), mint a társadalomban való értelmes részvétel alapjától, áttértek az állampolgárság hangsúlyozására, mint a fejlesztések és a részvétel egyetlen értelmes alapjára.²³¹ Ez a váltás arra készíti az európai NGO-kat, hogy a demokratizálódást mint tudatos fejlesztési stratégiát támogassák.

Az 1990-es években minden európai nem kormányzati szervezet kisebb-nagyobb mértékben hasonló nyomást érzett arra, hogy megreformálja, modernizálja és igazolja tevékenységét. Emellett mindannyian osztoznak a déli országok fejlődése és a nemzetközi tevékenységek erkölcsi alapjainak megteremtése iránti elkötelezettségben, a "transznacionális etikai hálózathoz" tartozásban.²³² Az Európa-szerte történő általánosítás nehéz, mivel, mint említettük, a nem kormányzati szervezetek méretükben, szervezetségükben, ideológiai irányultságukban stb. jelentősen különböznek egymástól. Az európai nem kormányzati szervezetek közötti kapcsolatok és együttműködés azonban egyre nő, különösen a finanszírozás és a politika terén. Az európai nem kormányzati szervezetek egyre inkább nagyjából hasonló körülmények és korlátok között működnek. Az európai segélyeket ma már inkább a hivatalos európai segélyszervezetekkel együtt koordinálják, és a civil társadalomra való hasonló hangsúlyt lehet felfedezni minden nemzeti nem kormányzati szervezetben.²³³ Ezért még a segélyezés és az együttműködés "európai megközelítéséről" is beszélhetünk.

Az aktív civil társadalmak fejlődésének támogatása L.A.-ban a régióknak nyújtott szinte valamennyi európai támogatás meghatározó vezérmotívumává vált. A fejlődő országok civil társadalmának támogatására irányuló elképzelés a gyakorlatban különböző, sőt egymásnak ellentmondó politikák egész sorával társult.²³⁴ Különösen jelentős különbségek vannak a civil társadalom által nyújtott hivatalos segélyek között, és abban, hogy mit jelent ez a fogalom a különböző országok számára.

²³⁰ Grugel, J., 2000, 99. o.

²³¹ Ibid., 88. o.

²³² Grugel, J., "Európai nem kormányzati szervezetek és a latin-amerikai demokratizálódás: Politikai hálózatok és transznacionális etikai hálózatok"; in "Demokrácia határok nélkül: Transnationalization and Conditionality in New Democracies", szerk. Grugel, 1999, London, Routledge, 120-137. o.

²³³ Grugel, J., 2000, 88. o.

²³⁴ Idem

Nem kormányzati szervezetek, bár néhány nem kormányzati szervezet az elmúlt években közelebb került a hivatalos donorok álláspontjához.²³⁵

Pontosabban, a hivatalos adományozók a civil társadalmat a piac fejlődésének és a gazdasági szerkezetátalakításnak a szociális segítségnyújtásban az állam szerepét csökkentő társadalmi kiegészítőjeként tekintik.²³⁶ A civil társadalom erősítése így lényegében a társadalmi kohézió előmozdításának egyik módjává vált, mivel az állami ellátások csökkennek. Részben a nem kormányzati szervezetek egyszerűen a Los Angeles-i politikai napirendre reagálnak, mivel a demokratizálódás kezdte uralni a regionális eseményeket. A demokratizálódási folyamat során a nem kormányzati szervezeteket különösen aggasztja az elit befogadásának és az intézményépítésnek a hangsúlyozása, valamint ennek az átlagemberek életére gyakorolt hatása.²³⁷ Nem furcsa, hogy a civil szervezetek a civil társadalomra összpontosítanak, mivel ez utóbbi a demokratikus felhatalmazás projektjeként jelent meg L.A.-ban.²³⁸ Az NGO-kat befolyásolta az az érzés, hogy a civil társadalom az a kifejezés, amely elhallgatja a latin-amerikai népi mozgalmak összetett valóságát és jelenlegi fejlődési állapotát.²³⁹

Az európai nem kormányzati szervezetek azzal érvelnek, hogy különösen dinamikus szerepük van azon túl, hogy segítséget nyújtanak a helyi partnereknek.²⁴⁰ Szerintük közvetlenül részt vesznek a helyi civil társadalmak építésének feladatában a "globális civil társadalom" révén, ami magában foglalja a nemzetközi érdekérvényesítés és a transznacionális hálózatépítés szerepének biztosítását.²⁴¹ A civil társadalom ma már "azt a színteret jelenti, ahol a politikai cselekvés modern formái gyökeret vernek".²⁴²

Valójában nem lenne túlzás azt állítani, hogy az európai nem kormányzati szervezetek jelenleg a transznacionális aktivizmus fejlődését tekintik a Los Angelesben végzett munkájuk kulcsának.²⁴³ Ezért az európai nem kormányzati szervezetek egyre inkább együttműködnek az államhatárokon átnyúló horizontális kapcsolatokban, információcserét és projekttervezést, valamint projekteket és érdekérvényesítő tevékenységeket folytatnak.²⁴⁴ Egyre nagyobb elkötelezettséget fejeznek ki egy "transznacionális etikai hálózat" kialakítása iránt, amelynek középpontjában a demokratizálódás támogatása és az egyenlőségi viszonyok megerősítése áll.²⁴⁵ A hálózatban való részvételük megerősíti azt a szándékukat, hogy az erkölcsi, nem piaci megközelítést támogassák a

²³⁵ Grugel, J., 2000, 88. o.

²³⁶ Idem

²³⁷ Idem

²³⁸ Ibid., 94. o.

²³⁹ Idem

²⁴⁰ Idem

²⁴¹ Idem

²⁴² Colas, Alejandro, "The Promises of International Civil Society", *Global Society*, 1997, Vol. 11, No. 3, p. 960-971. o.

²⁴³ Grugel, J., 2000, 96. o.

²⁴⁴ Idem

²⁴⁵ Grugel, J., 1999

fejlődés és demokrácia. A hálózat hangsúlyt fektet az elszámoltathatóságra és a társadalmi kapcsolatok demokratizálására, nemcsak az államokon belül, hanem a transznacionális nem állami szereplők között is. A transznacionális szereplők ilyen módon történő együttműködése részben ellensúlyozza az európai nem kormányzati szervezetek hivatalos segélypolitika végrehajtójaként betöltött szerepét.²⁴⁶

A fejezet következő és egyben utolsó részében az EU és Los Angeles kapcsolatainak hátterét ismertetjük. Ez nagy segítséget jelent majd a következő esettanulmányunk bemutatásához.

3.3 Európai Unió - Latin-Amerika Kapcsolatok

Az EU és a latin-amerikai és karibi országok közötti kapcsolatok nagyon sokszínűek. A gyarmati múltat és a kétoldalú kapcsolatok kiépítésére irányuló jelenlegi erőfeszítéseket szem előtt tartva a két régió közötti jelenlegi politikai és gazdasági kapcsolatok az 1960-as évek óta fokozatosan alakultak ki.

Az 1990-es évek eleje óta az EU figyelme egyre inkább Latin-Amerika felé fordult, akár egészében, akár egy-egy országgal vagy régióval kapcsolatban. Az EU Latin-Amerika második legfontosabb kereskedelmi partnere - a Mercosur és Chile számára pedig az első kereskedelmi partner.²⁴⁷ Nem szabad azonban elfelejteni, hogy a két régió kereskedelmi kapcsolatai eddig összességében igen aszimmetrikusak voltak.

A gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok megerősödtek, aminek eredményeképpen a kereskedelmi adatok 1990 és 2005 között több mint megduplázódtak. Az EU optimistán nyilatkozik, mondván, hogy ez a pozitív tendencia valószínűleg tovább fog javulni az Unió bővítésével, amely egy 455 millió lakosú integrált jelölőből fog állni.²⁴⁸

A következő táblázatban az EU Latin-Amerikából származó és Latin-Amerikába irányuló importjának és exportjának jellemző példáját láthatjuk a 2000-es évre vonatkozóan. Ez a táblázat a két régió közötti kereskedelmi kapcsolatok erősödését mutatja be.

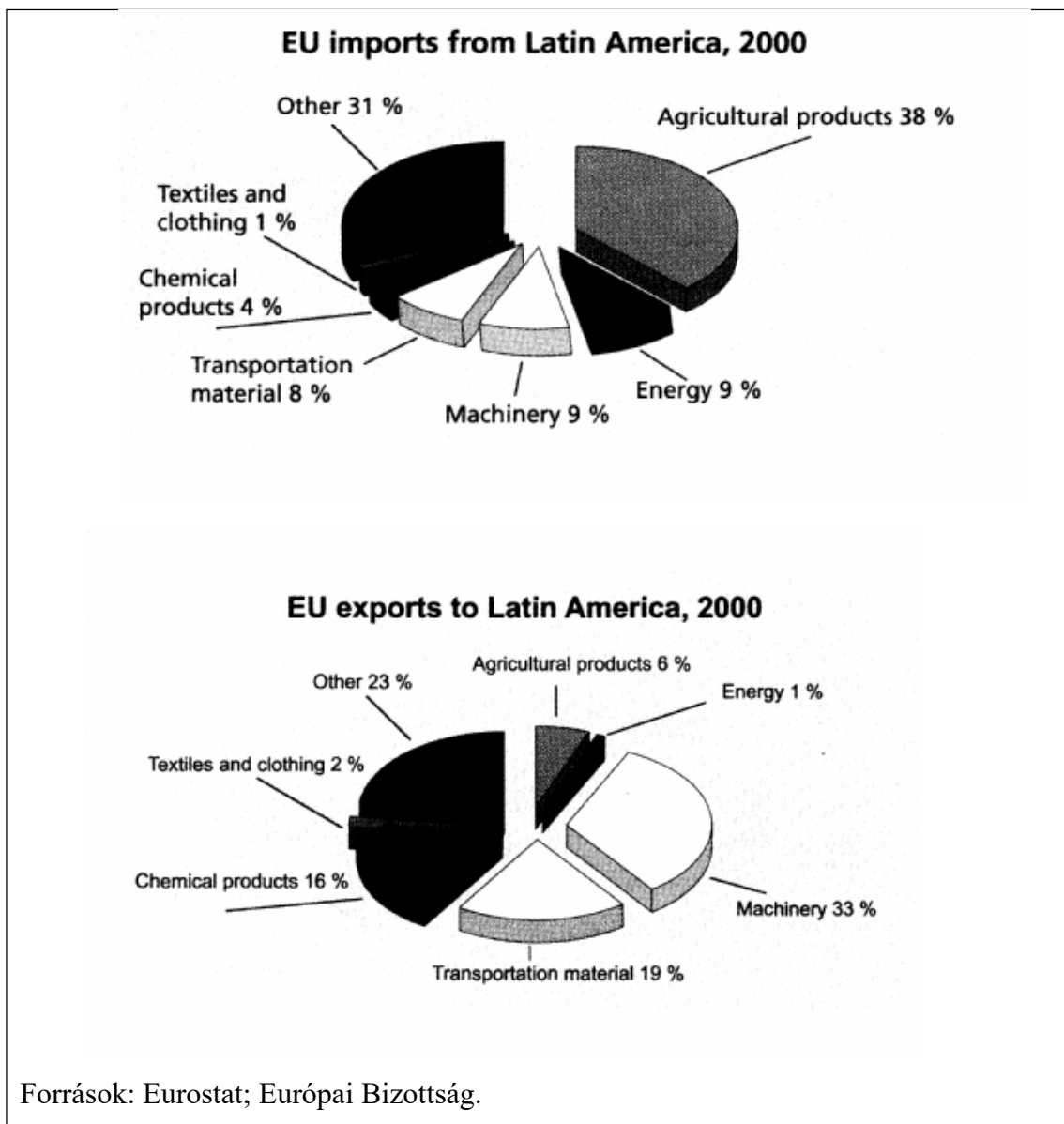
²⁴⁶ Grugel, J., 2000, 96. o.

²⁴⁷ Europa Gateway, Európai Bizottság, EU és a világ, külkereskedelem, kereskedelmi

kérdések, http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/regions/lac/index_en.htm, hozzáférés:
2006.11.17.²⁴⁸ Idem.

III. táblázat²⁴⁹

EU-Latin-Amerika kereskedelmi adatok (1)

²⁴⁹ Európai Bizottság, "The European Union, Latin America and the Caribbean", Külkapcsolati Főigazgatóság, Latin-Amerika Igazgatóság, Politikai tervezési és koordinációs egység, B-1049 Brüsszel, 3. lap, p. 2

3.3.1 Az Európai Unió és Latin-Amerika országai

Az EU Latin-Amerikával fenntartott kapcsolatai két összetevőből állnak: a politikai párbeszédből a Riói Csoporttal és az 1995-ös stratégia iránymutatásaira összpontosító együttműködésből.²⁵⁰ E tényeket figyelembe véve önkényesnek tartjuk, hogy az egyes latin-amerikai országok kapcsolatairól külön-külön beszéljünk, csak azért, hogy világosabb képet adjunk az EU-val való kapcsolatokról.

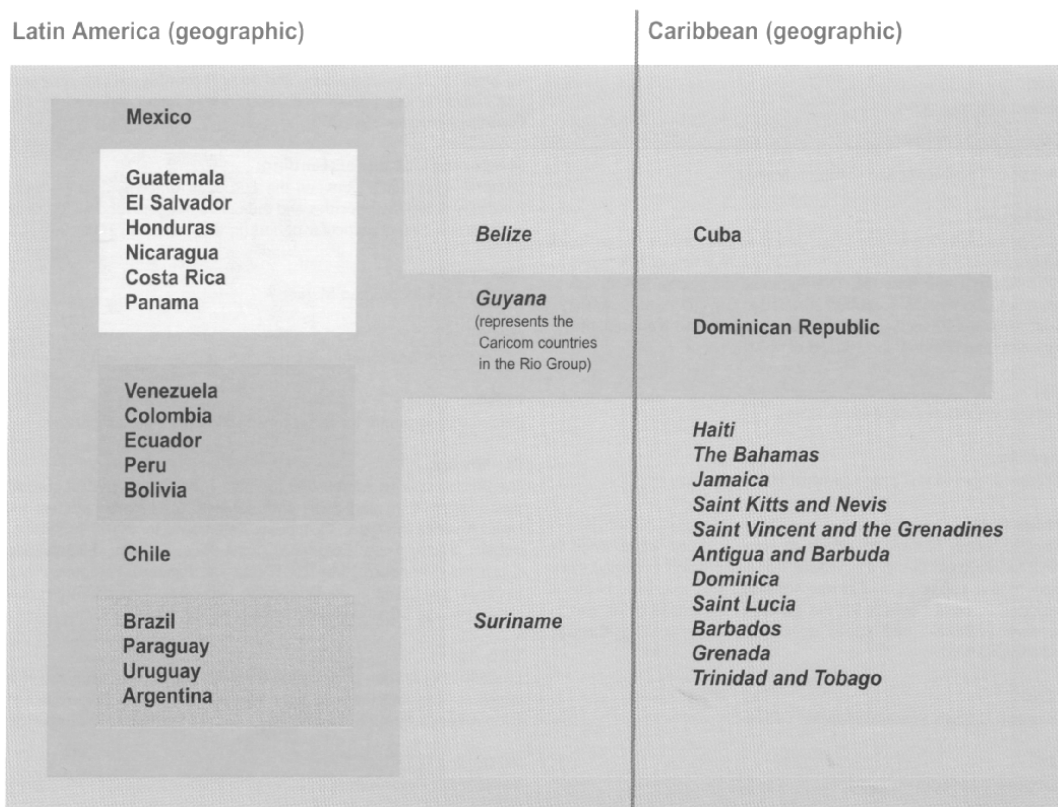
IV. táblázat²⁵¹

The regional and institutional groupings
in Latin America and the Caribbean

Countries attending the Madrid Summit
Members of the Rio Group (on 1.3.2002)
Central American countries
Members of the Andean Community
Members of Mercosur
Members of Cariforum
Jamaica Members of Caricom (on 1.3.2002)

²⁵⁰ Europa Gateway, Activities of the European Union, Summaries of Legislation, Relations with Third Countries, Latin America, "New EU-Latin America partnership on the eve of the 21st century", <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/r14004.htm>, hozzáférés: 2006.11.12.

²⁵¹ Európai Bizottság, "Az Európai Unió, Latin-Amerika és a Karib-térség", 1. lap, 2. o.

Közép-Amerika²⁵² - EU együttműködés 1984-ben kezdődött a "San José-i párbeszéd" elindításával.²⁵³ Együttműködésük alapjait azonban az 1993-as együttműködési megállapodás teremtette meg. A 2003 decemberében aláírt új politikai párbeszéd és együttműködési megállapodás²⁵⁴ felváltotta a korábbi megállapodást, és új célokat tűzött ki az EU részvételére a régió fejlesztésében.

Az Andok Közösséggel (CAN)²⁵⁵ az EU 1996-ban politikai párbeszéd keretét, a Római Nyilatkozatot hozta létre. A párbeszéd 2003 decemberében egy politikai párbeszédéről és együttműködéséről szóló megállapodás aláírásával zárult, amely az 1996-os megállapodás helyébe lépett.

²⁵² Guatemala, El Salvador, Honduras, Nicaragua, Costa Rica, Panama és Belize.

²⁵³ Edele, Andreas, Report "Linking Alternative 2- Civil Society against TNCs and Neoliberal Policies in Latin America and the Caribbean", Centre for Applied Studies in International Negotiations (CASIN), Genf, Svájc, 2006. június, <http://se2.isn.ch/serviceengine/FileContent?serviceID=PublishingHouse&fileid=9FE3F1CA-14E6-454B-195D-19577FB9BF83&lng=en>, hozzáférés: 2006. szeptember 9., 7. o.

²⁵⁴ Europa Gateway, Activities of the European Union, Summaries of Legislation, Relations with Third Countries, Latin America, "New EU-Latin America partnership on the eve of the 21st century", <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/r14004.htm>, hozzáférés: 2006.11.12.

²⁵⁵ 1969-ben létrehozott kereskedelmi blokk, amely Bolíviából, Kolumbiából, Ecuadorból, Peruból és Venezuelából áll.

Nyilatkozat. A régió egyik fő kérdése a kábítószer-termelés és -kereskedelem elleni küzdelem, amely a két fél közötti előrehaladott párbeszéd tárgyát képezi.²⁵⁶

Chile esetében az EU-val fenntartott kapcsolatok az 1996-os együttműködési keretmegállapodáson alapulnak, amely az 1990-es megállapodás helyébe lépett. 2002 novemberében társulási

megállapodást kötöttek, és 2003 februárja óta átmeneti jelleggel

egyes rendelkezések(kereskedelem,

intézményi keret stb.) hatályban vannak.²⁵⁷ A Mercosurral²⁵⁸, az

alapvető eszköz az 1995 decemberében aláírt interregionális EU-Mercosur együttműködési keretmegállapodás. Célja a politikai párbeszéd fokozása, a szabadkereskedelmi övezet fokozatos létrehozása és az együttműködés elmélyítése.²⁵⁹

A részt vevő országok eredetileg 2004-re tervezték a tárgyalások befejezését. Az EU mezőgazdasági vámtarifáinak csökkentésével kapcsolatos eltérő álláspontok miatt azonban nem sikerült megállapodásra jutni.²⁶⁰ Azóta a tárgyalások nem értek el jelentős előrelépést.

Végül 1997-ben az EU és Mexikó gazdasági partnerségi, politikai koordinációs és együttműködési megállapodást írt alá. Rövid távú kereskedelmi megállapodás is létezik. E megállapodások révén a két fél megkezdte a megerősített politikai párbeszédet, a kereskedelem liberalizálását egy szabadkereskedelmi övezet létrehozásával és az együttműködési eszközök bevezetésével.²⁶¹

Az alábbi táblázatban az EU és Latin-Amerika közötti kereskedelmi adatok szemléltető példái találhatók, amelyek a két régió gazdasági együttműködésének előrehaladását mutatják.

²⁵⁶ Europa Gateway, Activities of the European Union, Summaries of Legislation, Relations with Third Countries, Latin America, "New EU-Latin America partnership on the eve of the 21st century", <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/r14004.htm>, hozzáférés: 2006.11.12.

²⁵⁷ Idem

²⁵⁸ A "Déli Közös Piac" egy Argentína, Brazília, Paraguay és Uruguay által 1991-ben létrehozott szabadkereskedelmi övezet és vámunió. Chile és Bolívia társult tagjai a Mercosurnak.

²⁵⁹ Europa Gateway, Activities of the European Union, Summaries of Legislation, Relations with Third Countries, Latin America, "New EU-Latin America partnership on the eve of the 21st century", <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/r14004.htm>, hozzáférés: 2006.11.12.

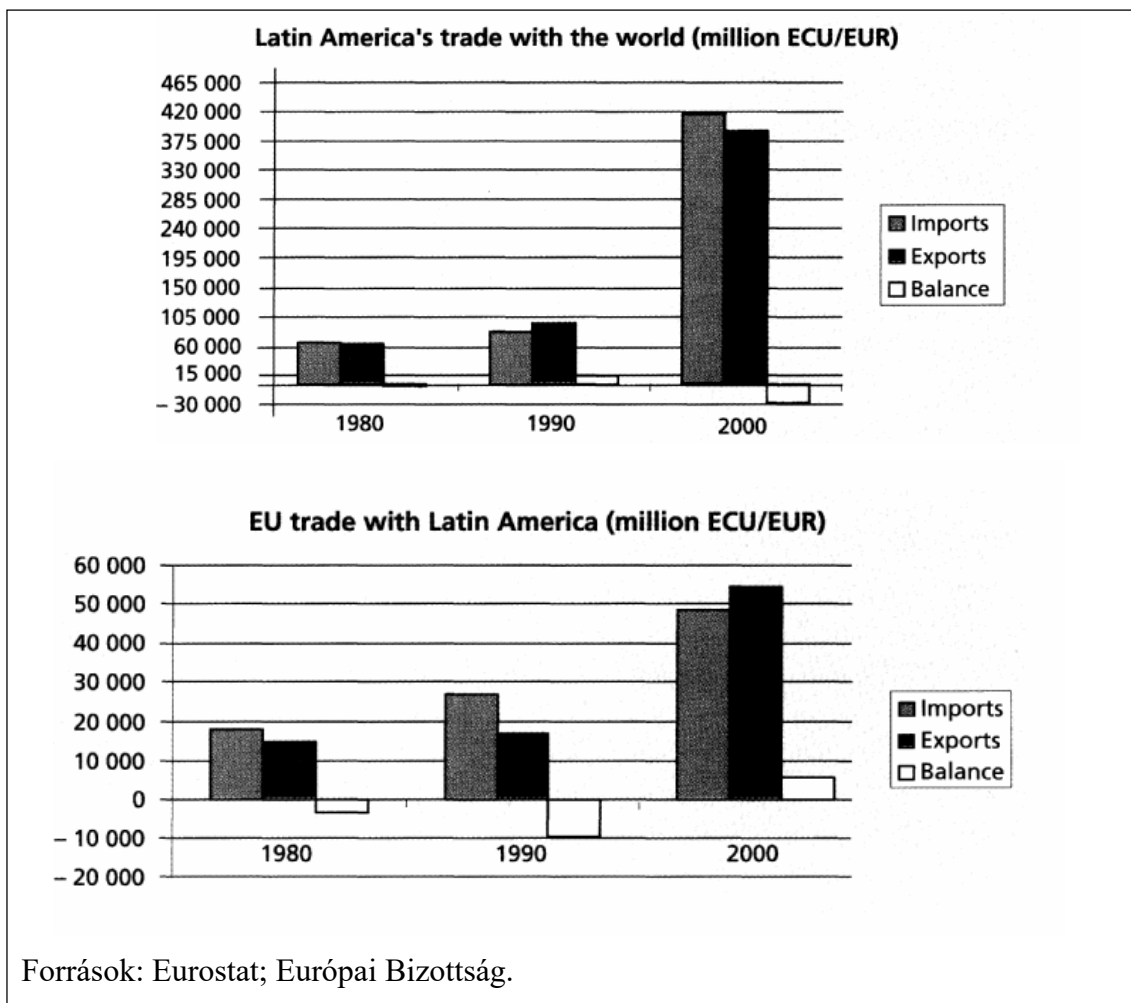
²⁶⁰ Edele, A., 6. o.

²⁶¹ Europa Gateway, Activities of the European Union, Summaries of Legislation, Relations with Third Countries,

Latin America, "New EU-Latin America partnership on the eve of the 21st century",
<http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/r14004.htm>, hozzáférés: 2006.11.12.

V. táblázat²⁶²

EU-Latin-Amerika kereskedelmi adatok (2)

3.3.2 EU-Latin-Amerika és karibi térség partnerség; a csúcstalálkozók

Az EU és a latin-amerikai országok közötti kapcsolatok történelmileg kétoldalú és regionális megállapodások sorozatán alapulnak. Az 1999-es riói csúcstalálkozó, a 2002-es madridi csúcstalálkozó, a 2004-es guadalajarai csúcstalálkozó és végül a 2006-os bécsi csúcstalálkozó volt az a csúcstalálkozó, ahol ez a partnerség kialakult. Az Unió szempontjából a partnerség alap gondolata az volt, hogy az Unió nemzetközi szintű politikai és gazdasági célkitűzéseit az alábbiak szerint kell előmozdítani

²⁶² Európai Bizottság, "Az Európai Unió, Latin-Amerika és a Karib-térség", 3. lap, 2. o.

más régiókkal való partnerségek kialakítása révén.²⁶³ Ezért az EU és Latin-Amerika közötti kölcsönhatások az 1992-ben Rióban kezdeményezett partnerségük alapján kezdődtek meg, majd a 2002-es madridi csúcstalálkozó megújította és megerősítette ezt a biregionális stratégiát.²⁶⁴

Az EU hangsúlyozta, hogy az európai tapasztalatok viszonyítási alapként szolgálhatnak Latin-Amerika számára olyan területeken, mint a részvételi demokrácia, a gazdasági integráció, a kultúra és a "vezetők" képzése a sokszínű kulturális és nyelvi környezetben.²⁶⁵ A Bizottság ezért a multilateralizmus, a regionális integráció és a társadalmi kohézió elvén alapuló párbeszédet javasolt az EU és Latin-Amerika között. A három fő cselekvési irányvonal továbbra is a politikai és stratégiai kérdésekre, a gazdasági és kereskedelmi kérdésekre, valamint az együttműködésre összpontosít.²⁶⁶

Az EU és Latin-Amerika közötti kapcsolatok három szakaszon keresztül fejlődtek. A fejlesztési segélyek kezdeti prioritását a gazdasági partnerség megnyitása követte, majd a jelenlegi szakaszba torkollott, amelyet a regionális megközelítés és a demokrácia és az emberi jogok tiszteletben tartásán alapuló kapcsolatok irányítanak.²⁶⁷

Az EU a Latin-Amerika-stratégia megerősítése érdekében három alapvető kérdésre kiterjedő párbeszédet javasolt: stratégiai szövetség létrehozása, fenntartható fejlődés és a civil társadalom bevonásával folytatott párbeszéd.²⁶⁸ Ami a civil társadalmat illeti, az elképzelés lényege, hogy fontosabb szerepet és aktívabb szerepet játsszon a politikai együttműködés demokratikusabbá és kevésbé bürokratikusabbá tételének folyamatában.

A gazdasági és kereskedelmi együttműködés erősítésének célkitűzése mögött azonban az a gondolat húzódik meg, hogy a környezetvédelmi és szociális védelmi szabályoknak megfelelő termelési rendszerek kifejlesztése révén mindkét fél gazdaságának a világgazdaságba való zökkenőmentes integrációját elősegítsék.²⁶⁹

Ennek a perspektívának a jegyében került sor a két fél kétoldalú és regionális megállapodásainak aláírására.

Konkrétabban, az 1999-es riói csúcstalálkozóval kapcsolatban: ekkor határoztak egy biregionális stratégiai partnerségről, amely cselekvési tervet tartalmazott, amely prioritásokat állapított meg az együttműködésre és az együttműködésre vonatkozóan.

²⁶³ Europa Gateway, Activities of the European Union, Summaries of Legislation, Relations with Third Countries, Latin America, "New EU-Latin America partnership on the eve of the 21st century", <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/r14004.htm>, hozzáférés: 2006.11.12.

²⁶⁴ Európai Bizottság, "Az Európai Unió, Latin-Amerika és a Karib-térség", 1. lap, 1. oldal.

²⁶⁵ Europa Gateway, Activities of the European Union, Summaries of Legislation, Relations with Third Countries, Latin America, "New EU-Latin America partnership on the eve of the 21st century", <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/r14004.htm>, hozzáférés: 2006.11.12.

²⁶⁶ Idem

²⁶⁷ Idem

²⁶⁸ Idem

²⁶⁹ Idem

működés, pl. az emberi jogok védelme, oktatás stb.²⁷⁰ A riói csúcstalálkozó volt az az alkalom is, amikor az EU és Chile, illetve az EU és a Mercosur közötti társulási megállapodásokról szóló tárgyalási megbízásokat kötöttek. 1999 és 2002 között a partnerség jelentős előrelépést tett a kereskedelem terén; az EU és a Mercosur, valamint az EU és Chile közötti szabadkereskedelmi övezet létrehozására irányuló tárgyalások előrehaladtak.²⁷¹

A következő, 2002-es madridi csúcstalálkozó elmélyítette és kiszélesítette az előző csúcstalálkozón kezdeményezett partnerséget. Megerősítette az elért eredményeket, és további javaslatokat tett a régióval való partnerség elmélyítésére.²⁷² A kereskedelem központi helyet foglalt el a megbeszéléseken.

Chile számára a csúcstalálkozó az Unióval való szabadkereskedelmi övezetet létrehozó társulási megállapodásról szóló tárgyalások lezárását jelentette.²⁷³ A Mercosurral a társulási megállapodásról folytatott tárgyalások előrehaladtak. A csúcstalálkozó jóváhagyta a két fél közötti új üzleti könnyítési cselekvési tervet.²⁷⁴ Mexikó esetében az 1997 óta tárgyalt és 2000-ben hatályba lépett szabadkereskedelmi megállapodásról a csúcstalálkozó megerősítette az egészséges kereskedelmi kapcsolatokat.²⁷⁵ Végül az Andok Közösség és Közép-Amerika országait illetően a csúcstalálkozó célja az volt, hogy új "politikai párbeszédet és együttműködési megállapodásokat" indítson el, a kereskedelmi, beruházási és gazdasági kérdésekben való együttműködés fokozására irányuló javaslatokkal együtt. A fő cél az volt, hogy megteremtsek azokat a feltételeket, amelyek mellett a dohai fejlesztési menetrend lezárását követően a két régió tárgyalásokat folytathatna egy kölcsönösen előnyös szabadkereskedelmi megállapodásról.²⁷⁶

A harmadik EU-LAC találkozóra Guadalajarában került sor, és két fő célkitűzése volt: a társadalmi kohézió és a regionális integráció.²⁷⁷ A csúcstalálkozó további előrelépésre ösztönözte az EU és a Mercosur közötti társulási megállapodásról szóló tárgyalásokat, amelyek célja a Mercosur belső programjának megerősítése is volt a közös piac kiteljesítése érdekében.²⁷⁸ Az EU és Közép-Amerika, illetve az Andok Közösség tekintetében a csúcstalálkozó megerősítette a két régió közötti társulási tárgyalásokra vonatkozó célkitűzést.

²⁷⁰ Europa Gateway, Európai Bizottság, EU és a világ, külkereskedelem, kereskedelmi kérdések, http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/regions/lac/index_en.htm, hozzáférés: 2006.11.17.²⁷¹ Idem.

²⁷² Idem

²⁷³ Idem

²⁷⁴ Idem

²⁷⁵ Idem

²⁷⁶ Idem

²⁷⁷ Idem

²⁷⁸ Idem

A dohai fejlesztési menetrend keretében folyó WTO-tárgyalások következtetéseire és a régiók gazdasági integrációjában elért eredményekre épülő megállapodások.²⁷⁹ A negyedik és eddig utolsó EU-LAC csúcstalálkozóra 2006-ban került sor Bécsben, amelyet esettanulmányunkban vizsgálni fogunk.

Az EU és a latin-amerikai és karibi országok közötti kereskedelmi kapcsolatok az elmúlt tizenöt évben jelentősen megerősödtek. Mindazonáltal ezek a kapcsolatok rendkívül aszimmetrikusak.²⁸⁰ Az EU jelenleg a latin-amerikai és karibi térség második legnagyobb kereskedelmi partnere, ugyanakkor a latin-amerikai és karibi térség részesedése az EU teljes kereskedelmében továbbra is viszonylag alacsony. A két fél közötti kereskedelmi kapcsolatok aszimmetrikus jellege kedvező alkupozíciót biztosít az EU-nak a szubregionális és kétoldalú kereskedelmi tárgyalásokon. Többek között ez a tényező volt az alapja annak, hogy a civil társadalom kritikát fogalmazott meg a két régió szabadkereskedelmi megállapodásaival szemben, amint azt esettanulmányunkban látni fogjuk.

VI. táblázat: EU-Latin-Amerika és karibi térség kétoldalú csúcstalálkozók

1999	A riói csúcstalálkozó	Biregionális stratégiai partnerség egy cselekvési tervvel, amely meghatározza az együttműködés prioritásait.
2002	A madridi csúcstalálkozó	Partnerség erősítése, új üzleti könnyítési cselekvési terv, valamint szabadkereskedelmi övezet az Unió és Chile között.
2004	A guadalajarai csúcstalálkozó	Két fő célkitűzés: társadalmi kohézió és regionális integráció.
2006	A bécsi csúcstalálkozó	A bécsi nyilatkozat

²⁷⁹ Europa Gateway, Európai Bizottság, EU and the World, External Trade, Trade Issues, http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/regions/lac/index_en.htm, hozzáférés: 2006.11.17.²⁸⁰
Edele, A., 10. o.

IV. fejezet: Az eset Tanulmány

A civil társadalom "Linking Alternatives 2" csúcstalálkozójának leírása és elemzése, mint a civil szervezetek válasza a negyedik EU-Latin-Amerika-Karib-térség csúcstalálkozóra Bécsben 2006.

A dolgozat utolsó részében egy esettanulmányt fogunk megvizsgálni, hogy ezen keresztül megválaszoljuk kutatási kérdéseinket; *"Hogyan reagáltak a civil társadalmi csoportok a 2006-os bécsi 4th Európai Unió-Latin-Amerika/Karib-térség csúcstalálkozóra?"*, *"Milyen kritikát fogalmaztak meg, és mi volt a hozzájárulásuk az EU és Latin-Amerika biregionális kapcsolataihoz?"*. Ez az esettanulmány arra is kísérletet tesz, hogy kritikusabb véleményt alkossunk a civil társadalom átalakítási lehetőségeiről.

Az ügy elsősorban a 2006. május 12-én, Bécsben (Ausztria,th) megrendezett negyedik EU-Latin-Amerika és a Karib-térség (LAC) csúcstalálkozóra vonatkozik, amelyet a kétoldalú regionális stratégiai partnerség további előmozdítása és megerősítése érdekében tartottak, és amelyet üzleti csúcstalálkozónak is neveztek, és amely a bécsi nyilatkozattal zárult. Az esettanulmány a civil társadalmi csoportok e csúcstalálkozóra adott válaszaira összpontosít. Ez a válasz egy párhuzamos csúcstalálkozó, a Latin-Amerikából, a Karib-térségből és Európából érkező társadalmi mozgalmak csúcstalálkozója "Enlazando Alternativas 2" (Alternatívák összekapcsolása 2) néven, amelyet a civil társadalmi szervezetek tartottak. Ezt a csúcstalálkozót az első csúcstalálkozó fontos találkozójának tekintik, amelynek célja, hogy a civil társadalom üzenetét eljuttassa az Uniónak, valamint az állam- és kormányfőknek a partnerségük jellegéről és különösen a kereskedelmi tárgyalásokról alkotott véleményéről.

E két fő csúcstalálkozó mellett, amelyekkel esettanulmányunk foglalkozik, egy másik, a két csúcstalálkozót megelőző csúcstalálkozót is tárgyalunk. Ez a latin-amerikai, karibi és európai civil szervezetek első csúcstalálkozója, az "Enlazando Alternativos" (Alternatívák összekapcsolása), amelyet 2004-ben Guadalajarában tartottak a harmadik EU-Latin-Amerika-Karib-térség csúcstalálkozó alkalmából. E beszélgetésen keresztül szeretnénk bemutatni a civil szervezetek és az Európai Unió, illetve Latin-Amerika tisztviselői közötti kapcsolatok alapjait, ami segít majd megérteni a kapcsolatok természetét, és ezt eszközként használhatjuk fel kutatási kérdéseink megválaszolásához.

A következő bekezdésekben ezeket a csúcstalálkozókat ismertetjük, majd a "Linking Alternatives 2" csúcstalálkozót vizsgáljuk meg a civil társadalomnak az EU és a latin-amerikai és karibi országok közötti kapcsolatokban való szerepvállalása szempontjából, valamint néhány konkrét példát hozunk a különböző civil társadalmi szervezetekről és azok kritikájáról. Végül az utolsó fejezetet az eredmények és az elemzés bemutatásával zárjuk.

4.1 Az első alternatív csúcstalálkozó Guadalajara

A latin-amerikai állam- és kormányfők 3. csúcstalálkozója alkalmával, 2004 májusában Guadalajarában került sor az első alternatív szociális csúcstalálkozóra. Az "Enlazando Alternativos" (Alternatívák összekapcsolása - EA) mindkét kontinensről összegyűjtötte a társadalmi csoportokat és civil szervezeteket, amelyek az első tömeges részvételű társadalmi találkozóból álltak.²⁸¹ Mexikóban a korábbi csúcstalálkozók elleni tiltakozások kisebbek voltak; azonban a szervezetek nagy csoportja mozgósított és tiltakozott a guadalajarai hivatalos csúcstalálkozó ellen.²⁸²

A szociális találkozó egyik fő célja az volt, hogy megerősítse a latin-amerikai és európai társadalmi mozgalmak és civil szervezetek közötti együttműködést, amelyek közös érdeke a fenntartható társadalmi-gazdaságifejlődés olyan

modelljeinek előmozdítása, amelyek az embereket és nem a nagyvállalatok profitját helyezik előtérbe.²⁸³ A fórumon a társadalmi mozgalmak és civil társadalmi szervezetek több mint 300 képviselője vett részt valamennyi latin-amerikai országból, valamint néhány fontos európai partnerük.²⁸⁴ A négynapos csúcstalálkozón számos előadás foglalkozott az EU jelenlegi latin-amerikai szabadkereskedelmi megállapodásainak és a Mercosurral mint regionális blokkal folytatott tárgyalásainak kritikus elemzésével. Hasonlóan az Afrika-EU tárgyalások és megállapodások esetében tapasztaltakhoz, ezeket a szabadkereskedelmi megállapodásokat is élesen bírálták a liberalizáció felgyorsítására tett kísérletek miatt, és az EU "WTO+plusz" stratégiájának nevezték el őket.

A fórum átfogó témája az "Alternatívák cseréje" volt. Számos előadás foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy hogyan lehet "egy másik világot" építeni, az emberközpontú regionális integrációs stratégiák lehetőségeire összpontosítva az alábbiakban.

²⁸¹ Indymedia Mexico, www.mexico.indymedia.org/editorial/, hozzáférés: 2006.12.28.

²⁸² Idem

²⁸³ TNI, Alternatív regionalizmusok, <http://www.tni.org/acts/alternatives.htm>, hozzáférés: 2006.10.28.

²⁸⁴ Idem

Délre. Venezuela és Kuba mind a társadalmi fórum, mind a hivatalos kormányközi csúcstalálkozó napirendjén kiemelt helyen szerepelt.²⁸⁵

Az EA egy nyilatkozatot és egy cselekvési terv vázlatát is elkészítette.²⁸⁶ Az esemény szervezői a szabadkereskedelem korlátozásának és az együttműködés előmozdításának céljával rámutattak a Latin-Amerikában, a Karib-térségben és Európában zajló problémás fejleményekre, valamint az Észak és Dél közötti új szolidaritási hálózat létrehozására.²⁸⁷ Ezen a Szociális Találkozón az a vélemény hangzott el, hogy a folyamatos liberalizáció csak néhány vállalkozásnak kedvez, miközben a lakosság többségét veszélyezteti.²⁸⁸ Ezért a guadalajarai hivatalos harmadik csúcstalálkozó alkalmával a civil szervezetek követelték:

- A szabadkereskedelmi megállapodások következményeinek független értékelése, a Latin-amerikai és karibi államok kultúrájának és adottságainak elengedése, a kisbirtokos termelési rendszerek védelme mindkét kontinensen, a harmadik, hivatalos EU-LAC csúcstalálkozóval párhuzamos találkozóval kapcsolatos várakozások, ahogy Carlos Escobar szuverenitás az exportpolitika folyutasa helyett, a gazdasági együttműködés a politika és a fejlesztés területén, nyilvánultak meg, hogy részt vesznek a tevékenységeken, ahol a neoliborális politikákkal szembeni alternatívákról tárgyalnak. Emellett arról is tájékoztatt, hogy a guadalajarai sajtó által kezelt az autonómiaszt küzdő népek, különösen az őslakos népek jogainak elismerése, megbízható források szerint a mexikói kormány több mint 300 millió pesót költött nagyobb államhatóság részvétel és a demokratikus folyamatok felgyelése a biztonsági intézkedések végrehajtására.

²⁸⁵ TNI, Alternatív Regionalizmusok, <http://www.tni.org/acts/alternativas.htm>, hozzáférés: 2006.10.28.

²⁸⁶ Escobar, Alternativas, www.alternativas.at, hozzáférés: 2006.12.28.

²⁸⁷ Idem

²⁸⁸ Idem

²⁸⁹ Idem

²⁹⁰ Real World Radio FM, <http://www.radiomundoreal.fm/rmr/?q=en/node/1914>, hozzáférés: 2006.12.28.

a csúccsal szemben. Az EA társadalmi találkozó programjának keretében a tevékenységek a Guadalajara Egyetem létesítményeiben kezdődtek. A tevékenységek fő témái a következők voltak: katonai beavatkozás, mezőgazdaság és a neoliberalizmus alternatívái.²⁹¹

Mexikóban a neoliberalizmus ellen szerveződő civil társadalom nagy része a szabadkereskedelmi megállapodások káros hatásainak konkrét példájaként az Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Egyezményre (NAFTA) mutatott rá. Egy időben azt remélték, hogy az Európai Unióval kötött kereskedelmi megállapodások előnyösebb és igazságosabb modellt mutatnak majd az ilyen megállapodásokra.²⁹² A dél-amerikai képviselők, mint például Claudia Torelli az Uruguayi Hálózat részéről azonban egyértelműen kijelentették, hogy "már nem hiszünk az Európai Unióban, mint az integráció igazságosabb mozgalmában... minden, amire a civil társadalom panaszkodott, a Mercosurral kötött megállapodásban végződött".²⁹³

Az "Alternatívák összekapcsolása" valóban kiváló alkalom volt az EU és a latin-amerikai civil csoportok közötti párbeszédre, de ugyanilyen fontos volt a különböző latin-amerikai nemzetek résztvevői számára is, hogy megosszák egymással stratégiáikat és tapasztalataikat.²⁹⁴ Sok latin-amerikai civil vezető osztotta a szkepticizmust azzal kapcsolatban, hogy az Európai Unió kereskedelmi megállapodásai "demokratikus záradékot" tartalmaznak. Alejandro Villamar, a szabadkereskedelem elleni mexikói hálózat (RMALC) képviselője üresnek nevezte a záradékot, és az EU tárgyalási stratégiájában szereplő "szép szavakat" az "együttműködés répájának" részeként említette, amelyek elvonják a figyelmet a valódi célról, vagyis a latin-amerikai piacok megnyitásáról az uniós termékek előtt.²⁹⁵

A konferencia zárónyilatkozatai elítélték a két évtizedes neoliberális politika (beleértve a szabadkereskedelmi megállapodásokat is) hatásait Latin-Amerikában, kijelentve, hogy ezek hozzájárultak a vagyon és a földterület koncentrációjának növekedéséhez (amit a külföldi adósság terhe súlyosbít), valamint a militarizálásra, a korrupcióra és a büntetlenségre fordított források mennyiségének növekedéséhez az egész régióban.²⁹⁶ A nyilatkozat szerint az USA-val már aláírt szabadkereskedelmi megállapodások (mint például a NAFTA), valamint a javasolt amerikai szabadkereskedelmi övezet "olyan integrációs folyamatot kényszerít ki, amely alá van rendelve Észak-Amerika hegemoniájának". A

²⁹¹ Real World Radio FM, <http://www.radiomundoreal.fm/rmr/?q=en/node/1914>, hozzáférés: 2006.12.28.

²⁹² Witness For Peace Organisation, http://www.witnessforpeace.org/sites/mexico/update04_may.html, accessed on 28/12/2006

²⁹³ A dél-amerikai Mercosur-országok és az Európai Unió közötti, a tárgyalások végső szakaszában lévő

szabadkereskedelmi megállapodásra utal.

²⁹⁴ Witness For Peace Organisation, http://www.witnessforpeace.org/sites/mexico/update04_may.html, accessed on 28/12/2006

²⁹⁵ Idem

²⁹⁶ Witness For Peace Organisation, http://www.witnessforpeace.org/sites/mexico/update04_may.html, accessed on 28/12/2006

A nyilatkozat azzal folytatta, hogy a latin-amerikai országok és az EU között aláírt kétoldalú szabadkereskedelmi megállapodások is ugyanabban a modellben helyezhetők el - egy olyan modellben, amely súlyosbítja a munkanélküliséget, a kisgazdák eltűnését okozza, és az egészségügyi, oktatási és egyéb közszolgáltatásokat a piacon eladható áruvá alakítja át.²⁹⁷ A zárónyilatkozat lényegében azt a következtetést vonta le, hogy az EU és Latin-Amerika közötti azon határozatok ellenére, amelyek szerint a szociális kérdéseket minden megállapodás fontos részeként kell kezelni, az EU lényegében ugyanazt a neoliberális menetrendet követi, mint az Egyesült Államok.²⁹⁸

Összegzésként elmondható, hogy a találkozó mindezek ellenére nem szűnt meg fontos lehetőségnek lenni arra, hogy olyan találkozóhelyeket hozzanak létre, ahol a kapitalizmus alternatíváinak fejlesztéséről lehet gondolkodni és irányítani.²⁹⁹ Az eseményt a két régió nem kormányzati szervezetei és társadalmi mozgalmi közötti új együttműködési folyamat kiindulópontjaként fogalmazták meg.³⁰⁰ Ezen az első guadalajarai csúcstalálkozón volt az első alkalom, hogy az európai és a latin-amerikai és karibi civil társadalmi szervezetek a Szociális Világforum keretein kívül szerveztek ilyen hálózatépítő eseményt, amely a kirekesztés modelljével és az emberek számára javasolt neoliberális menetrenddel foglalkozott.³⁰¹

4.2 A negyedik EU-LAC bécsi csúcstalálkozó

A negyedik EU-LAC csúcstalálkozóra 2006. május 11-12-én került sor Bécsben. Az Unió szempontjából eredményes esemény volt, amelyen az EU, Latin-Amerika és a Karib-térség 60 országának 58 állam- és kormányfője, valamint külügyminisztere és kereskedelmi minisztere vett részt.

A csúcstalálkozó központi témája "A biregionális stratégiai társulás megerősítése" volt.³⁰² A csúcstalálkozó első napján hat munkaasztalt szerveztek, amelyeken az állam- és kormányfők 12 napirendi célkitűzésről folytattak megbeszéléseket³⁰³ :

²⁹⁷ Witness For Peace Organisation, http://www.witnessforpeace.org/sites/mexico/update04_may.html, accessed on 28/12/2006

²⁹⁸ Idem

²⁹⁹ Idem

³⁰⁰ Edele, A., 4. o.

³⁰¹ Idem

³⁰² Edele, A., 4. o.

³⁰³ Europa Gateway, Európai Bizottság, Európai Unió a világban, EU-LAC csúcstalálkozó, EU-LAC bécsi csúcstalálkozó, célkitűzések, http://ec.europa.eu/world/lac-vienna/objectives_en.htm, hozzáférés: 2006.11.19.

- Demokrácia és emberi jogok
- A béke, a stabilitás és a nemzetközi jog tiszteletben tartásának előmozdítására irányuló többoldalú megközelítés megerősítése
- Terrorizmus
- Kábítószer és szervezett bűnözés
- Környezetvédelem (beleértve a katasztrófamegelőzést, -méréséklést és - felkészültséget)
- Energia
- Társulási megállapodások; regionális integráció; kereskedelem; összekapcsolhatóság (beruházás, infrastruktúra, információs társadalom).
- Növekedés és foglalkoztatás
- A szegénység, az egyenlőtlenség és a kirekesztés elleni küzdelem
- Fejlesztési együttműködés és a fejlesztés nemzetközi finanszírozása
- Migráció
- Tudásmegosztás és humán kapacitásépítés: Felsőoktatás, kutatás, tudomány és technológia, kultúra

A bécsi csúcstalálkozó második napja az EU és egyes latin-amerikai és karibi regionális csoportok (MERCOSUR, Közép-Amerika, CARIFORUM), valamint az EU és az EU-val társulási megállapodást kötött latin-amerikai országok, Mexikó és Chile közötti külön szubregionális találkozóknak volt szentelve.³⁰⁴

A Bizottság hangsúlyozza, hogy a csúcstalálkozó alkalmat adott a 2004-es guadalajarai csúcstalálkozó óta elért eredmények számbavételére és a partnerség további erősítésének módjairól való döntésre.³⁰⁵ A csúcstalálkozó egyik eredménye a felek azon döntése volt, hogy tárgyalásokat kezdenek az EU és Közép-Amerika közötti társulási megállapodásról, beleértve a szabadkereskedelmi övezetet is,³⁰⁶ , valamint az államfők üdvözölték az EU és az Andok Közösség által elfogadott határozatot, hogy 2006 folyamán megkezdik a társulási megállapodásról szóló tárgyalásokhoz vezető folyamatot, amely politikai párbeszédet, együttműködési programokat és kereskedelmi megállapodást foglal magában.³⁰⁷

³⁰⁴Edele, A., 13. o.

³⁰⁵Europa Gateway, Európai Bizottság, EU és a világ, külkereskedelem, kereskedelmi kérdések, http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/regions/lac/index_en.htm, hozzáférés: 2006.11.17.³⁰⁶ Idem.

³⁰⁷ Gateway, Európai Bizottság , Európai Unió a világban, EU-LAC csúcstalálkozó, EU-LAC bécsi

csúcstalálkozó, <http://ec.europa.eu/world/lac-vienna/>, hozzáférés: 2006.11.19.

Ahogy Benita Ferrero-Waldner³⁰⁸ említette, a csúcstalálkozó nyilatkozatának (Bécsi Nyilatkozat) elfogadása, az EU-Latin-Amerika és Karib-térség Parlamenti Közgyűlés létrehozására irányuló javaslat, valamint az Európai Bizottság és az ibér-amerikai csúcstalálkozási folyamat főtitkársága közötti egyetértési megállapodás aláírása számos jelentős és kézzelfogható eredményt hozott.³⁰⁹

Fontos, hogy a negyedik EU-Latin-Amerika és Karib-térség csúcstalálkozó előtt az EU megújított stratégiákat fogadott el Latin-Amerikával és a Karib-térséggel kapcsolatban, amelyeket az új kihívások jobb kezeléséhez igazítottak.³¹⁰ Az Európai Bizottság nemrégiben elfogadott, az EU-Latin-Amerika partnerségről szóló közleménye a partnerség újjáélesztésére törekszik. Ez azt jelzi, hogy ha Európa készen áll arra, hogy aktívan elkötelezze magát Latin-Amerika mellett, akkor ugyanilyen erős elkötelezettséget vár el a latin-amerikai féltől is.³¹¹

A bécsi csúcstalálkozó tehát az Unió szerint döntő pillanat volt e kapcsolat tesztelésére. Alkalom volt arra, hogy megerősítsék kapcsolatukat annak hangsúlyozásával, hogy ami ezeket a régiókat összeköti, az a stratégiai partnerség erős értéke, amelyet mindkét régió érdekében teljes mértékben ki kell aknázni.³¹²

A bécsi nyilatkozatban a két fél megerősítette elkötelezettségét egy erős és hatékony multilaterális rendszer mellett; közös álláspontjaikat és közös fellépéseiket közös célok meghatározásával igyekeztek meghatározni, mint például a demokrácia és az emberi jogok, a terrorizmus, a kábítószeres és a szervezett bűnözés stb. terén.

A kereskedelem kérdése mind a biregionális megbeszélések, mind a szubregionális találkozók keretében jelentős szerepet kapott. Hangsúlyozták, hogy a részt vevő delegációk a kereskedelmet létfontosságú tényezőnek tekintik a szegénység csökkentésére, a szociális védelemre és az innovációra vonatkozó célok eléréséhez.³¹³

Az Unió, valamint az állam- és kormányfők továbbá egyetértettek abban, hogy a WTO dohai fejlesztési fordulójának pozitív kimenetele lehetővé tenné a latin-amerikai és karibi országok számára, hogy növeljék exportjukat, és ezáltal ösztönözzék a régió gazdasági növekedését.³¹⁴ Ezért teljes mértékben támogatják a többoldalú kereskedelmi rendszert, és jóváhagyták a

³⁰⁸ Külkapcsolatokért és európai szomszédságpolitikáért felelős biztos

³⁰⁹ Gateway, Európai Bizottság, Európai Unió a világban, EU-LAC csúcstalálkozó, EU-LAC bécsi csúcstalálkozó, <http://ec.europa.eu/world/lac-vienna/>, hozzáférés: 2006.11.19.

³¹⁰ Idem

³¹¹ Europa Gateway, Európai Bizottság, Európai Unió a világban, EU-LAC csúcstalálkozó, EU-LAC bécsi csúcstalálkozó, célkitűzések, http://ec.europa.eu/world/lac-vienna/objectives_en.htm, hozzáférés: 2006.11.19.

³¹² Idem

³¹³Edele, A., 13. o.

³¹⁴Ibid., 14. o.

a WTO hongkongi miniszteri konferenciáján vállalt kötelezettségvállalás a Dohában megkezdett tárgyalások 2006-ban történő sikeres lezárása érdekében.³¹⁵

Még ha mindezek a két régió nevében tett lépések pozitívnak és gyümölcsözőnek is tűnnek, a párhuzamos csúcstalálkozó, amelyet szintén a két régió civil társadalma tartott, nem osztja ugyanazokat a nézeteket. Ez a civil társadalom válasza a folyamatban részt vevő valamennyi régióból, ez egy szervezett kritika és egy összehangolt reakció, amely jelzi, hogy milyen fontos egy ilyen hozzájárulás olyan kérdésekben, amelyek jelentős értékkel bírnak a régiók népei számára. A következő részben megvizsgáljuk ezt a csúcstalálkozót és az elhangzott főbb érveket.

4.3 A civil társadalom válasza a bécsi csúcstalálkozóra; "Alternatívák összekapcsolása 2"

A latin-amerikai, karibi és európai társadalmi mozgalmak csúcstalálkozója, a "Linking Alternatives 2" (EA2) az EU és a latin-amerikai és karibi térség civil szervezeteinek társadalmi találkozója volt az állam- és kormányfők negyedik EU-LAC csúcstalálkozásán. A csúcstalálkozó témája: "Szociális alternatívák az Európa és Latin-Amerika közötti kapcsolatok új korszakában".³¹⁶

A csúcstalálkozót a LAC-EU biregionális hálózat szervezte, amely több mint 200 társadalmi mozgalmat, nem kormányzati szervezetet, emberi jogi szervezetet, szolidaritási csoportokat, globalizációellenes mozgalmakat, szakszervezeteket és munkanélküli csoportokat, környezetvédőket, gazdálkodókat, diákokat, öslakosokat, migráns és menekült egyesületeket stb. tömörít. Fő célja az volt, hogy platformot teremtsen a kölcsönös termékenyítéshez és a hálózatépítéshez, valamint az uralkodó EU-LAC kapcsolatokkal kapcsolatos társadalmi elégedetlenség láthatóbbá tételéhez.³¹⁷

A rendezvény célja az volt, hogy rávilágítson az Európában és a latin-amerikai és karibi térségben tapasztalható tendenciák és fejlemények elemzésére; értékelje a két régió közötti kapcsolatok jelentőségét a jelenlegi neoliberális globális kontextusban; foglalkozzon az EU kereskedelmi megállapodásaival a régióban, valamint az EU TNC-k politikai szerepével Európában és a latin-amerikai és karibi térségben, és bemutassa az emberek alternatíváit a fejlesztési stratégiákban és javaslatokban.³¹⁸

³¹⁵ Gateway, Európai Bizottság, Európai Unió a világban, EU-LAC csúcstalálkozó, EU-LAC bécsi csúcstalálkozó, Bécsi nyilatkozat, http://ec.europa.eu/world/lac-vienna/docs/declaration_en.pdf, hozzáférés: 2006.11.19.

³¹⁶ Encuentro Social, América Latina, Europa y el Caribe, Enlazando Alternativas 2, Viena, Ausztria - 10 al 13 de mayo de 2006, <http://www.alternativas.at/English/indexenglish.htm>, hozzáférés: 2006.10.28.

³¹⁷Edele, A., 4. o.

³¹⁸ Encuentro Social, América Latina, Europa y el Caribe, Enlazando Alternativas 2, Viena, Ausztria - 10 al 13 de mayo de 2006, <http://www.alternativas.at/English/indexenglish.htm>, hozzáférés: 2006.10.28.

A csúcstalálkozón két fő eseményre került sor; az első rész az Állandó Népbíróóság⁽³¹⁹⁾) ülése volt "Liberális politikák a latin-amerikai és karibi térségben működő európai transznacionális vállalatokban" címmel. A PPT jogi értelemben nem bíróság, hanem a közvélemény befolyásolására, valamint a nem kormányzati szervezetek és társadalmi mozgalmak támogatására szolgáló eszköz.³²⁰ A bécsi alternatív csúcstalálkozóra a civil civil szervezetek biregionális hálózata felkérte a PPT-t, hogy vizsgálja meg az európai TNC-k egyre dominánsabb szerepét Latin-Amerikában, a politikai szuverenitást, a fejlesztési politikát, a gazdasági autonómiát és a demokratizálódást fenyegető veszélyekre összpontosítva.³²¹ A csúcstalálkozó ezen részének célja az volt, hogy felhívja a figyelmet a népek jogaira, elítélje a meglévő szabadkereskedelmi és kétoldalú beruházási megállapodásokat, feltárja a TNC-k szerepét a globális gazdaság alakításában, és támogassa a civil szervezeteket, amelyek a világpolitikában betöltött hatalmuk leépítésének módjait keresik.³²²

Az ülészak perspektívája soha nem látott mértékű érdeklődést és várakozást váltott ki a latin-amerikai és európai civil szervezetekben, ami új hálózatokat és alapot teremtett küzdelmeik, ellenállásuk és az uralkodó gazdasági és társadalmi paradigmával szembeni alternatívák keresésének megerősítéséhez.³²³ A cselekvés és az elemzés kölcsönös termékenyítése, amelyet a PPT igyekezett elősegíteni, munkáját többé tette, mint pusztán tudományos gyakorlatot, hanem inkább valódi erőfeszítéssé, hogy tapasztalataival hozzájáruljon a két régió társadalmi, környezetvédelmi és munkásmozgalmainak közös törekvéséhez.³²⁴

A második rész számos panelbeszélgetésből, szemináriumából és workshopból állt, ahol a hivatalos csúcstalálkozón megvitatott témákat kritikusan elemezték, és alternatív javaslatokat dolgoztak ki az EU és a latin-amerikai és karibi térség jelenlegi kapcsolataira vonatkozóan, az alulról jövő emberek tapasztalatai alapján, valamint a két régió civil szervezetei közötti hálózatok létrehozásának elősegítése érdekében.³²⁵ A megbeszélések fő témái a következők voltak: a neoliborális globalizáció hatásai, militarizáció és emberi jogok, alternatív regionális integráció, fejlesztési együttműködés és politikai párbeszéd.

³¹⁹ A PPT az olaszországi székhelyű "Lelio Basso Nemzetközi Alapítvány a Népek Jogaiért és Felszabadításáért" szerve. Az 1967-ben a vietnami nemzetközi háborús bűnökkel foglalkozó "Bertrand Russell Törvényszék" I. és II. ülészakával kezdődött hagyományt követi.

³²⁰Edele, A., 16. o.

³²¹ Idem

³²² Idem

³²³ Encuentro Social, América Latina, Europa y el Caribe, Enlazando Alternativas 2, Viena, Ausztria - 10 al 13

de mayo de 2006, Press, Media Advisory, Permanent People's Tribunal,
<http://www.alternativas.at/English/indexenglish.htm>, hozzáférés: 2006.10.28.

³²⁴ Idem

³²⁵ Edele, A., 4. o.

Az EA2 címében leírtak szerint a fő cél az "alternatívák összekapcsolása" volt egy "politikai és mozgósító tér" létrehozásával.³²⁶ Az eseményt a két régió nem kormányzati szervezetei és társadalmi mozgalmi közötti új együttműködési folyamat kiindulópontjaként képzelték el.³²⁷

4.4 "Linking Alternatives 2" csúcstalálkozó kritikája és eredmények

Az EA2 célja az volt, hogy "növelje a társadalmi elégedetlenség láthatóságát" azáltal, hogy a népi nyomás nyilvános kifejezőjeként lép fel. A civil szervezetek kritikája főként a mindkét kontinensen folytatott neoliberális politikára irányult.³²⁸ Azzal érveltek, hogy az európai és a latin-amerikai és karibi országok hasonló tapasztalatokkal rendelkeznek a neoliberális koncepció végrehajtásával kapcsolatban. Míg ugyanis a neoliberális politikát a Világbank és a Nemzetközi Valutaalap (IMF) strukturális programokon keresztül brutálisan kényszerítette rá a latin-amerikai és karibi országokra, addig Európában az egységes piac és a monetáris unió létrehozásával fokozatosan hajtották végre.

A kritika fő tárgyát azonban az EU és a latin-amerikai és karibi térség regionális csoportjai vagy egyes államai közötti szabadkereskedelmi megállapodások képezték. A civil szervezetek egyértelműen fel akarták tární és bírálni az emberi jogok megsértését és az európai TNC-k által a latin-amerikai és karibi országokban elkövetett környezetszennyezést. A vezető érv az volt, hogy a szabadkereskedelmi megállapodásokat az iparosodott államok nemcsak gazdasági és kereskedelmi érdekek, hanem geopolitikai okok miatt is szorgalmazták.³²⁹ "A szabadkereskedelmi megállapodások nem egyenrangú partnerek közötti megállapodások" - a civil szervezetek e kijelentése mögött a rendezvény egyik fő célja állt: üzenetet küldeni az állam- és kormányfőknek, hogy hagyjanak fel a biregionális szabadkereskedelmi menetrend támogatásával.

Amint a PPT jelezte, míg az amerikai székhelyű TNC-k latin-amerikai és karibi térségben betöltött szerepét széles körben megvitatták az elmúlt években, az európai TNC-k hatalmának kevesebb figyelmet szenteltek. Számos országban bizonyos stratégiai ágazatokat, mint például az energia, a kőolaj, a víz és a távközlés, európai vállalatok vezetnek.³³⁰ A TNC-eket a jelenlegi globalizációs modell "neoliberális ideológiájának" fő támogatóinak tekintik, amely felelős a gazdagok és a szegények közötti növekvő szakadékért. A latin-amerikai és karibi országok szenvednek a tevékenységük negatív következményeitől, mint például a munkanélküliség, a

bizonytalan munkakörülmények növekedése, a romboló

³²⁶ Edele, A., 4. o.

³²⁷ Idem

³²⁸ Idem

³²⁹ Ibid., 5. o.

³³⁰ Ibid., 15. o.

a mezőgazdasági rendszereket az agrárvállalkozások javára, az őslakosok és a kisgazdák jogainak megsértését, a természeti erőforrások kifosztását, a szolgáltatások privatizációját és a növekvő szegénységet. Az európai TNC-k által a latin-amerikai és karibi térségben széles körben elkövetett emberi jogi jogsértések, valamint a kormányokra és nemzetközi szervezetekre gyakorolt növekvő vállalati befolyás a kereskedelem, a szolgáltatások és a tőkeáramlás liberalizációja érdekében.³³¹

Amint azt az EA2-ről szóló jelentésben bemutattuk, a civil szervezetek biregionális hálózata a neoliberálismust az uralkodó osztályok és kormányaik által erőltetett gazdasági, politikai, szociális és kulturális politikának tekinti.³³² Ezek az osztályok arról próbálják meggyőzni, hogy a jelenlegi globalizációs folyamat természetes folyamat, amelyhez mindenkinek alkalmazkodnia kell, és amely javítja mindenki életkörülményeit. A hálózat azonban úgy véli, hogy a neoliberalizmus olyan útra vezeti az emberiséget, amelynek súlyos következményei vannak, amit a latin-amerikai és egyre inkább az európai események is bizonyítanak: növekvő militarizáció, az emberi jogok megsértése és a szociális jogok elleni támadások.³³³

Az ENSZ által nemrégiben közzétett jelentés szerint az elmúlt tíz-tizenöt évben világszerte végrehajtott neoliberális politikák a jövedelmi különbségek növekedéséhez vezettek mind az országokon belül, mind az iparosodott és a fejlődő országok között.³³⁴ A globalizáció folyamatának jelzői a következők: a jólét egyenletesebb elosztása, a fejlődő országok külső adósságai, az áruk és szolgáltatások piacainak liberalizációja a munkaerőpiacok megnyitása nélkül, a munkanélküliség, a mezőgazdasági termékek exporttámogatása az EU-ban és az USA-ban, valamint a Világbank és az IMF politikája.

A regionális integrációval kapcsolatban a civil szervezetek hálózata rámutatott a domináns integrációs modellek kritikus aspektusaira. Rámutattak, hogy az EU és a latin-amerikai és karibi országok közötti megállapodások olyan uralmi viszonyon alapulnak, amelyben a TNC-k vezető szerepet játszanak. Az EU által követett kapitalista integrációs modellt erősen kritizálták, mivel kizárólag a gazdasági liberalizáción alapul, amelynek célja a profitszerzés.³³⁵ Kiemelték azonban, hogy a latin-amerikai és karibi országoknak eddig nem sikerült

³³¹ Edele, A., 15. o.

³³² Ibid., 29. o.

³³³ Idem

³³⁴ Ibid., 30. o.

³³⁵ Ibid., 31. o.

a regionális integráció sikeres alternatív modelljeinek kidolgozása, ami azt mutatta, hogy könnyebb kritizálni, mint reális alternatívákat megfogalmazni.³³⁶

Végül a latin-amerikai és karibi országok és az EU közötti fejlesztési együttműködést is bírálták. A civil szervezetek képmutatással vádolták az EU-t, mivel egyrészt az Unió a "társadalmi kohézió" témáját tűzte a hivatalos csúcstalálkozó napirendjére, másrészt viszont elősegíti a gazdasági liberalizációt, amely elsősorban a társadalmi egyenlőtlenségeket okozta.³³⁷ Sőt, a civil szervezetek azzal érveltek, hogy az alulról jövő tapasztalatokon alapuló alternatívákat javasoló civil szervezetek többsége nem kapott lehetőséget arra, hogy részt vegyen az EU fejlesztési politikáinak kialakításában; és bár a Bizottság hat héttel a hivatalos csúcstalálkozó előtt "kétregionális civil szervezetek fórumát" szervezett, ez kevés hatással volt az állam- és kormányfők által hozott döntésekre.³³⁸ Most térjünk rá e rész utolsó szakaszára. Ebben a részben három különböző nem kormányzati szervezet válaszait mutatjuk be a két csúcstalálkozóról.

4.5 A különböző civil szervezetek válaszai a csúcstalálkozókról; vezérigazgató, TNI és Oxfam

4.5.1 Európai Vállalati Megfigyelőközpont (CEO)

A Corporate Europe Observatory (CEO) egy amszterdami székhelyű kutató- és kampánycsoport, amely a vállalatok és lobbicsoportjaik gazdasági és politikai hatalma által a demokráciára, a méltányosságra, a társadalmi igazságosságra és a környezetre jelentett fenyegetésekkel foglalkozik.³³⁹ A CEO a holland jog szerint nonprofit alapítványként van bejegyezve az Amszterdami Kereskedelmi Kamaránál. A CEO tevékenységeinek pénzügyi támogatását a Christian Aid, a Humanitarian Group For Social Development, a Joseph Rowntree Charitable Trust, a Sigrid Rausing Trust és a RH Southern Trust igazolta.³⁴⁰

A vezérigazgató lenyűgöző beszámolót adott a két csúcstalálkozóról. Ebben a jelentésben az EU-t és az európai TNK-kat egyaránt bírálta. A vezérigazgató szerint az EU csupán a kereskedelem és a beruházások liberalizációjáról szóló tárgyalásokat lendítette fel a latin-amerikai és karibi térség minden része számára, és ez a csúcstalálkozó valójában ennek a célnak a megvalósítását segítené elő, mivel a verseny

³³⁶ Edele, A., 31. o.

³³⁷ Ibid., 32. o.

³³⁸ Idem

³³⁹ Corporate Europe Observatory (CEO), <http://www.corporateeurope.org/aboutceo.html>, hozzáférés: 2006.11.15.

³⁴⁰ Idem

az Unió és az Egyesült Államok közötti, a térség gazdasági dominanciájáért folytatott küzdelem máris nyomást gyakorol mindkét félre.³⁴¹

A vezérigazgató az EA2-ről is nyilatkozott. Utalt a fórumon bemutatott esetekre, és kiemelte, hogy azok azt jelzik, hogy a Latin-Amerikában növekvő európai befektetések korántsem jelentenek automatikusan előnyöket a régió lakosságának és környezetének.³⁴² Ezek az esetek csak egy vészjósló figyelmeztetés az EU kereskedelmi és beruházási deregulációs programja ellen - jelentette ki a vezérigazgató.³⁴³ A Megfigyelőközpont jogosnak találta, hogy a PPT e TNC-k hatalmának visszaszorítására, valamint a népek jogaiban gyökerező, kötelező érvényű normák és szabályozások létrehozására szólított fel e cégek elszámoltatható teljesítménye érdekében.³⁴⁴ A CEO szerint a mélyebb probléma az, hogy az EU kormányai a nagyvállalatok érdekei mentén alakítják nemzetközi kereskedelempolitikájukat, és szoros együttműködésre törekszenek közös céljaik előmozdítása érdekében.³⁴⁵

Ahogy a vezérigazgatói jelentés megállapítja: *"A számos uniós székhelyű TNC súlyos visszaélései és a neoliberális fejlesztési modell általánosabb kudarca fényében Latin-Amerikában a kormányoknak a bécsi csúcstalálkozót új megközelítések feltárására kellene használniuk. Ahelyett, hogy gőzerővel folytatják a nagyvállalatok érdekeit szolgáló kereskedelmi tárgyalásokat, a kormányoknak újra kellene értékelniük azt a hibás modellt, amely az elmúlt évtizedekben káros túlzott függőséget okozott a gyakran felelőtlen vállalatoktól."*³⁴⁶

A vezérigazgató azt sugallja, hogy itt az ideje, hogy új megközelítéseket vizsgáljunk meg, és jó kiindulópont lehet az újonnan megválasztott bolíviai elnök, Evo Morales által javasolt népi kereskedelmi szerződés. Ebben a javasolt modellben a megnövekedett kereskedelmi és befektetési forgalom nem önmagában véve cél, hanem a fenntartható, igazságos és emberközpontú fejlődést kell szolgálnia.³⁴⁷

³⁴¹ Corporate Europe Observatory (CEO), A bécsi EU-Latin-Amerika üzleti csúcstalálkozó kritikája, <http://www.corporateeurope.org/viennabusinesssummit.pdf>, hozzáférés: 2006.10.29., 2. o.

³⁴² Ibid., 3. o.

³⁴³ Idem

³⁴⁴ Idem

³⁴⁵ Ibid., 4. o.

³⁴⁶ Idem

³⁴⁷ Idem

4.5.2 Transznacionális Intézet (TNI)

A Transznacionális Intézetet 1974-ben alapították, mint elkötelezett tudósok és aktivisták világméretű közösségét. Ez volt az egyik első olyan kutatóintézet, amelyet úgy hoztak létre, hogy neve, összetétele, irányultsága és fókusza transznacionális legyen.³⁴⁸ A nyilvános tudományosság szellemében és politikai pártokhoz nem kötődve a TNI arra törekszik, hogy nemzetközi együttműködést hozzon létre és mozdítson elő az olyan globális problémák elemzése és lehetséges megoldásainak megtalálása terén, mint a militarizmus és a konfliktusok, a szegénység és a marginalizáció, a társadalmi igazságtalanság és a környezet pusztulása.³⁴⁹ A TNI középpontjában a jelenlegi ösztöndíjasok és tanácsadók elkötelezett magja áll. Közöttük újságírók, független kutatók és vezető tudósok vannak, akik hasonló intézetekből érkeztek Afrikából, Ázsiából, Latin-Amerikából, Kelet- és Nyugat-Európából, Skandináviából és az Egyesült Államokból.³⁵⁰ A TNI Hollandiában bejegyzett nonprofit szervezet. A TNI intézményi finanszírozásának egy részét a Samuel Rubin Alapítványtól (New York) kapja, egyébként pedig projektről projektre számos finanszírozó támogatja, köztük egyházi ügynökségek, béke- és környezetvédelmi szervezetek, európai külügyminisztériumok és fejlesztési együttműködési minisztériumok, az Európai Bizottság, valamint amerikai és európai magánalapítványok.³⁵¹

A TNI "A washingtoni konszenzus bécsi újraalkotása; Az EU szabadkereskedelmi menetrendje Latin-Amerika számára" című vitaanyagában a TNI egyszerűen kijelentette, hogy az EU alternatívája a latin-amerikai és karibi országok számára a szabadkereskedelmi megállapodásokkal kapcsolatban nem különbözik az USA szabadkereskedelmi menetrendjétől. A TNI szerint az EU csak egy "szélesebb együttműködési keretben" mutatta be szabadkereskedelmi célkitűzéseit.³⁵² Az, hogy az EU nem kezeli hatékonyan a két régió közötti aszimmetriákat, a TNI szerint egyszerűen azt jelenti, hogy ez valószínűleg aránytalanul előnyös lesz az európai multinacionális vállalatok számára.³⁵³

A TNI hangsúlyozza, hogy a latin-amerikai és karibi országokkal folytatott tárgyalásai során az EU az USA hegemoniáját kérdőjelezi meg a térségben azáltal, hogy a politikai és társadalmi kapcsolatok átfogóbb modelljét kínálja.

³⁴⁸ Transznacionális Intézet (TNI), <http://www.tni.org/index.htm>, hozzáférés: 2006.11.15.

³⁴⁹ Idem

³⁵⁰ Idem

³⁵¹ Idem

³⁵² Transnational Institute, Alternative Regionalisms, <http://www.tni.org/altreg-docs/washington-vienna.pdf>, hozzáférés: 2006.10.29., 1. o.

³⁵³ Ibid., 3. o.

gazdasági kapcsolatok, mint az USA szigorú kétoldalú "kereskedelem, nem segélyezés" politikájának alternatívája.³⁵⁴ A TNI számára azonban továbbra is kérdéses, hogy mennyire tartalmaz ez a modell? Úgy tűnik, hogy az aggodalmak arra a tényre összpontosulnak, hogy ez az alternatíva inkább "édesítést" jelent a piacnyitás és a befektetések védelmének céljához.

A TNI tudósai arra a következtetésre jutnak, hogy az uniós alternatíva követésével az EU és a latin-amerikai és karibi térség közötti, már most is szembetűnő aszimmetriák felerősödnek, a fejlesztési együttműködés és a politikai párbeszéd pedig "a meglévő egyenlőtlenségek megőrzésének eszközeként" szolgál az EU és a térségbeli üzleti érdekei javára.³⁵⁵

4.5.3 Oxfam

Az Oxfam GB egy olyan fejlesztési, segélyezési és kampányszervezet, amely másokkal együtt azon dolgozik, hogy tartós megoldásokat találjon a szegénység és a szenvedés ellen világszerte.³⁵⁶ Független, jótékonyági szervezetként bejegyzett, az Oxfam Internationalhoz tartozó szervezet, amelynek számos nemzetiségű partnerei, önkéntesei, támogatói és munkatársai vannak - egy igazságos és biztonságosabb világot építő globális mozgalom részeként.³⁵⁷ A szegénység leküzdésének katalizátora, és munkája három, egymással összefüggő fronton nyugszik: életek megmentése a vészhelyzetekben történő gyors segítségnyújtás, támogatás és védelem biztosításával; olyan programok és megoldások kidolgozása, amelyek lehetővé teszik az emberek számára, hogy kivezessék magukat a szegénységből; kampányolás a tartós változás elérése érdekében.³⁵⁸

Az Oxfam 2006. októberi sajtóközleménye alapján, és ahogy a cikk címe is jelzi, az Oxfam figyelmeztet a javasolt új uniós kereskedelempolitikára, amely "fejlődés-vak".³⁵⁹

Az Oxfam azzal érvel, hogy az Unió külkereskedelmi tervei komoly veszélyt jelentenek a szegény országok, például a latin-amerikai és karibi országok fejlődésére, ha megvalósulnak. Az Oxfam érvelése szerint az EU agresszív liberalizációs menetrendje a fejlődő országokban és a

³⁵⁴ Transnational Institute, Alternative Regionalisms, <http://www.tni.org/altreg-docs/washington-vienna.pdf>, hozzáférés: 2006.10.29., 3. o.

³⁵⁵ Idem

³⁵⁶ Oxfam, Index, http://www.oxfam.org.uk/about_us/index.htm, hozzáférés: 2006.11.15.

³⁵⁷ Oxfam, Mission, http://www.oxfam.org.uk/about_us/mission.htm, hozzáférés: 2006.11.15.

³⁵⁸ Oxfam, Index, http://www.oxfam.org.uk/about_us/index.htm, hozzáférés:

2006.11.15.³⁵⁹ Oxfam, Press, "Oxfam's warns European Trade policy is "development

blind", http://www.oxfam.org.uk/press/releases/eu_trade041006.htm, hozzáférés:

2006.10.30.

a versenyre, a beruházásokra és a kormányzati beszerzésekre vonatkozó szabályok előírására tett kísérletek nem segítik a fejlődést.³⁶⁰

Az Oxfam szerint "a regionális és kétoldalú szabadkereskedelmi megállapodásokra helyezett új hangsúly aláássa a multilateralizmust, és megkérdőjelezi az EU által a Kereskedelmi Világszervezet tárgyalásai iránt vállalt elkötelezettséget". Celine Charveriat, az Oxfam Make Trade Fair kampányának vezetője kijelentette: "Úgy tűnik, a farkas levette a báránybőrét. Ez egy rendkívül agresszív menetrend, amely a fejlesztésnek alig nyújt többet a szájhósködésnél. Az EU azon terve, hogy a szabadkereskedelmi megállapodásokkal olyan kérdésekben engedményeket kényszerítsen ki, amelyeket a fejlődő országok a WTO-ban többször is elutasítottak, aláássa a multilateralizmust, és növelni fogja a szegénységet és az egyenlőtlenséget. Ez a terv nem a versenyképességre, hanem az egyenlőtlenség és a szegénység exportjára irányul".

Ha az EU arra szólítja fel a latin-amerikai és karibi országokat, hogy nyissák meg piacaikat és kezeljék a nem vámjellegű akadályokat, miközben hasonló akadályokat tartanak fenn, és továbbra is hatalmas összegeket fizetnek a kereskedelmet torzító mezőgazdasági támogatásokért, az nagyon ellentmondásos, ha nem képmutató.³⁶¹

Amint a cikkben is szerepel, az Oxfam különösen aggódik amiatt, hogy az USA nyilvánvalóan követni kívánja az Egyesült Államok példáját a szabadkereskedelmi megállapodások felhasználásában, hogy a fejlődő országok piacait erőszakkal megnyissák, és olyan fejlesztésellenes feltételeket szabjanak a beruházásokra, a versenyre és a kormányzati beszerzésekre, amelyek jóval túlmutatnak a WTO normáin; a kereskedelmi tárgyalásokon a kölcsönösség magas fokának követelése, szemben a fejlődő országok különleges és differenciált bánásmódjának elismerésével, valamint a fejlődő országoknak az élelmezésbiztonság és a megélhetés szempontjából létfontosságú termékek védelméhez való jogával; a szellemi tulajdonra vonatkozó szigorúbb szabályok és végrehajtás követelése, amely azzal fenyeget, hogy korlátozza a fejlődő országok lakossága számára létfontosságú gyógyszerekhez való hozzáférést, valamint megfosztja a gazdákat a vetőmagok tulajdonjogától.³⁶²

³⁶⁰ Oxfam, Press, "Oxfam's warns European Trade policy is "development blind",
http://www.oxfam.org.uk/press/releases/eu_trade041006.htm, hozzáférés:
2006.10.30.³⁶¹ Idem.

³⁶² Idem

4.6 Eredmények és elemzés vita

4.6.1 Az első civil szervezetek csúcstalálkozója és a bécsi csúcstalálkozó

Mielőtt megnéznénk a két fő csúcstalálkozónk, a bécsi hivatalos csúcstalálkozó és az EA2 vizsgálatának eredményeit, alaposan meg kell vizsgálnunk, hogy az első szociális csúcstalálkozó, az EA milyen hatással volt a 2006-os bécsi hivatalos csúcstalálkozó napirendjére. Az említett csúcstalálkozókról szóló korábbi leírásaink alapján elmondható, hogy az EA civil szervezeteinek volt némi hatása a következő hivatalos EU-LAC csúcstalálkozóra.

A bécsi csúcstalálkozó³⁶³ 12 napirendi célját figyelve láthatjuk, hogy az első Szociális Találkozó³⁶⁴ nyilatkozatában megfogalmazott követelések közül néhányat a hivatalos csúcstalálkozó részben teljesített, mások nem voltak egyértelműek, megint mások pedig nem. Konkrétabban a politika és a fejlesztés területén való együttműködés fokozására vonatkozó követelés részben teljesült, mivel a bécsi napirendben foglaltak szerint a fejlesztési együttműködés és a fejlesztés nemzetközi finanszírozása célkitűzésében szerepel ez a követelés. Ami a civil szervezetek által a népek jogainak elismerésére vonatkozó követelést illeti, az őslakos népek autonómiájával kapcsolatos aggodalmakkal, a hivatalos csúcstalálkozó célkitűzései, elsősorban a szegénység, az egyenlőtlenség és a kirekesztés elleni küzdelem, másodsorban pedig az emberi jogok, még ha nem is fedték le egyértelműen ezeket a szempontokat.

Továbbá, a kétoldalú kapcsolatokon belül a demokratikus folyamatok átláthatóságára, részvételére és felügyeletére vonatkozó követelményt illetően egyetérthetünk abban, hogy ez kielégítően teljesült, mivel a hivatalos csúcstalálkozó a demokrácia célkitűzését tűzte ki listája elé. Ez a célkitűzés az emberi jogokkal kapcsolatban részben fedezte a Szociális Találkozó azon követelését is, hogy az emberi jogok védelme prioritást élvezzen a gazdasági hatalomra való törekvéssel szemben.

Mindazonáltal a bécsi csúcstalálkozó napirendje nem volt egyértelmű a Szociális Találkozó egyéb követeléseivel kapcsolatban, ami megnehezíti annak megállapítását, hogy a bécsi csúcstalálkozó részéről volt-e olyan szándék, hogy megfeleljen ezeknek a céloknak, vagy hogy elkerülje azokat. Néhány példa ezek közül: a kisbirtokos termelési rendszerek védelmére vonatkozó követelések mindkét kontinensen, valamint az élelmezési szuverenitás az exportpolitikák folytatása helyett.

Végül a civil szervezetek olyan követeléseket fogalmaztak meg, amelyek egyáltalán nem teljesültek a bécsi csúcstalálkozó napirendjén, mint például a

szabadkereskedelem következményeinek független értékelése.

³⁶³ Europa Gateway, Európai Bizottság , Európai Unió a világban, EU-LAC csúcstalálkozó, EU-LAC bécsi csúcstalálkozó, célkitűzések, http://ec.europa.eu/world/lac-vienna/objectives_en.htm, hozzáférés: 2006.11.19.

³⁶⁴ Enlazando Alternativas, www.alternativas.at, hozzáférés: 2006.12.28.

megállapodások, a latin-amerikai és karibi államok külföldi adósságának elengedése, valamint a vámok csökkentése révén történő dezindusztrializáció megszüntetése. Mindezeket elmondva, most folytatjuk a második Szociális Fórum eredményeinek megvitatását.

4.6.2 A bécsi csúcstalálkozó és a második CSO-csúcstalálkozó

A bécsi csúcstalálkozó kétségtelenül jelentős esemény volt az EU-Latin-Amerika és a latin-amerikai karibi térség kapcsolatai szempontjából. Ez a hivatalos csúcstalálkozó mindenesetre jelzésértékű volt a két régió kétoldalú és biregionális együttműködésének jövőjét illetően. Az EA2 Szociális Fórum azonban meglepetést okozott, mivel eltökélt célja volt, hogy az Unió, valamint az állam- és kormányfők számára is kifejezze véleményét.³⁶⁵ Az üzenet nyilvánvalóan az volt, ahogyan azt az EA2 csúcstalálkozón részt vevő civil szervezetek is elmondták, hogy az EU által támogatott szabadkereskedelmi tárgyalások nem javítják a latin-amerikai és karibi országok amúgy is rossz helyzetét a világban, és nem is nyújtanak semmiféle megoldást. A kereskedelem egyszerűen nem jelent megoldást azokra a problémákra, amelyekkel ezek az országok a liberalizáció és a gyors globalizációs folyamatok miatt szembesülnek.³⁶⁶

Ezért, ahogyan az elején említettük, a "Linking Alternatives 2" csúcstalálkozó a civil társadalom reakciójának tekinthető a 4th EU-LAC csúcstalálkozóra. Az EA2 csúcstalálkozó fő célkitűzései és eredményei, valamint a vezérigazgató, a TNI és az Oxfam korábban tárgyalt konkrét jelentései alapján most már világosabb képet kapunk; elmondhatjuk, hogy mindegyiküknek közös a véleménye az EU kereskedelempolitikájának a latin-amerikai és karibi országokkal szembeni végrehajtásáról. Az EU, még ha az USA-tól némileg eltérő módon is, de indokolatlanul támogatja a szabadkereskedelmi megállapodásokat a fejlődés és a gazdasági növekedés nevében. Az EU ugyan szintén előmozdíthatja a fejlődést és a segélyezést ezekben az országokban, de rendkívül ellentmondásos az a tény, hogy az EU ahelyett, hogy megpróbálná normalizálni a latin-amerikai és karibi térséggel fennálló, amúgy is aszimmetrikus kapcsolatokat, a liberalizációs folyamatokat próbálja felgyorsítani anélkül, hogy szem előtt tartaná a latin-amerikai régióra gyakorolt következményeket.

³⁶⁵ Edele, A., 32. o.

³⁶⁶ Idem

4.6.3 A civil társadalom mint átalakító társadalmi tényező Latin-Amerikában

A Latin-Amerikában működő európai nem kormányzati szervezetekről szóló vitában említettük, hogy a civil társadalom kiépítését az egész régió demokratizálásának egyik módjaként képzelték el.³⁶⁷ A társadalom hosszú távú átalakulásának fontossága és főként az ügynökség prioritásként kezelte a térség demokratizálásának szükségességét. Ezért mondhatjuk, hogy a megerősített civil társadalmak nem a latin-amerikai demokratizálódási folyamatok automatikus eredménye voltak, hanem a gazdasági és társadalmi változások előmozdításának módja.³⁶⁸ Ez a fejlődés és a demokratizálódás új fogalmait hozta létre az északi és déli nem kormányzati szervezetek számára. A civil társadalom tehát olyan projekt volt, amely képes volt átalakítani a politikát, a társadalmat és a kultúrát Latin-Amerika példáján, és ez volt az oka annak, hogy az európai nem kormányzati szervezetek ezt hosszú távú stratégiaként vállalták a latin-amerikai régió és más országok számára is.³⁶⁹

Ezért nem túlzás azt állítani, hogy az európai nem kormányzati szervezetek a latin-amerikai országoknak nyújtott segélyek mellett valami többet is nyújtottak.³⁷⁰ A régió helyi civil társadalmainak a "globális civil társadalmon" keresztül történő kiépítése, amely magában foglalja a nemzetközi érdekérvényesítés és a transznacionális hálózatépítés szerepét, dinamikus szerepet jelentett a részükről.³⁷¹ Amint a leíró részben szerepel, a civil társadalom ma már "azt a színteret jelenti, ahol a cselekvés modern formái gyökeret vernek".³⁷²

A tudósok minden korlátozás nélkül mondhatják, hogy a civil társadalom a latin-amerikaiak számára a cselekvőképesség és a termelékenység valódi, ha nem az egyetlen valódi forrásává, valamint az értelmes társadalmi identitás egyetlen forrásává vált.³⁷³ Ez a tény szorosan kapcsolódik az állampolgársághoz és a demokráciához, ezért a civil társadalom az átlátható politikai kapcsolatok ügynökségévé vált Latin-Amerikában, mind a személyes, mind a kollektív politikai kapcsolatoké.³⁷⁴ Ezért nem túlzás azt állítani, hogy a civil társadalmi csoportok váltak az egyetlen olyan szintérré, ahol valódi politikai tapasztalat és ezáltal valódi szolidaritás lehetséges e csoportok számára.³⁷⁵

³⁶⁷ Grugel, J., 2000, 98. o.

³⁶⁸ Idem

³⁶⁹ Ibid., 99. o.

³⁷⁰ Ibid., 94. o.

³⁷¹ Idem

³⁷² Colas, A., 1997, 964. o.

³⁷³ Kaviraj Sudipta és Khilnani Sunil, 2001, 201. o.

³⁷⁴ Idem

³⁷⁵ Idem

Elemzésünk és eredményeink összekapcsolása: a guadalajarai szociális találkozó megfigyeléséből és a bécsi csúcstalálkozó napirendjéből származó eredmények azt jelzik, hogy az Európai Unió részéről valóban történtek erőfeszítések az Unió és a civil szervezetek közötti együttműködés fokozására, és a bécsi napirend a szociális találkozó nyilatkozatában megfogalmazott követelések közül többnek is eleget tett. Amint azonban a bécsi csúcstalálkozóval kapcsolatban az EA2-vel kapcsolatban megfogalmazott kritikák eredményei alapján korábban kifejtettük, egyértelmű, hogy ellentmondás van ezen erőfeszítések és az Unió és a latin-amerikai tisztviselők által elfogadott intézkedések között. Azzal, hogy a hivatalos csúcstalálkozó napirendjére egyszerűen olyan témákat tűznek, mint az "emberi jogok", a "társadalmi kohézió" vagy a "fejlesztési együttműködés", a szabadkereskedelmi megállapodásokon keresztül történő gazdasági liberalizáció elősegítése által okozott egyensúlytalanságokat nem lehet egyszerűen stabilizálni a régiók közötti rendkívül aszimmetrikus kapcsolatokat.

III. rész

V. fejezet:

A civil társadalom nemzetközi kapcsolatokban betöltött szerepének elemzése

5.1 A civil szervezetek mint ellenhegemón ügynökség

A tanulmány során mindvégig a civil társadalom jelenlétéről beszéltünk az IR-ben. Láttuk, hogy a globalizáció körülményei között a regionalizáció politikai gazdaságtanának erőteljes strukturális erői lehetővé teszik és korlátozzák a civil társadalmi ügynökszervezeteket. Ahogy a neo-gramszianizmus hangsúlyozza, a civil társadalom mint ügynökség a kapitalizmus ezen strukturális ellentmondásainak és fejleményeinek eredménye.³⁷⁶ A civil társadalmi szervezetek azonban a társadalmi ellenállás formáinak, valamint a jelenlegi status quo stabilizáló erőinek is tekinthetők, és feltételezhetjük, hogy "ügynöksége" a társadalmi struktúrák között fennálló viszonyokból ered: kapitalizmus, neoliberális diskurzusok, új alkotmányosság stb.³⁷⁷ A neo-gramszianizmus tehát azt hangsúlyozza, hogy a regionalizációval kapcsolatos neoliberális politikai kereteket támogató vagy ellenző szereplők válaszait a kapitalista felhalmozás és kizsákmányolás struktúráinak eredményeinek tekintik, amelyek bizonyos társadalmi erőket korlátoztak, másokat pedig lehetővé tettek.³⁷⁸ Az általunk vizsgált esetben a civil szervezeteknek az EU és Latin-Amerika kereskedelmi kapcsolataira adott válaszai ellentétesek voltak ezzel a státusszal, és ezért elméleti megközelítésünkön keresztül azoknak a liberális politikáknak az eredményének tekinthetők, amelyek - mint az EA2 csúcstalálkozón bebizonyosodott - korlátozták és kizsákmányolták a latin-amerikai régiót.

Megközelítésünk szerint a civil szervezetek egyfajta ellenforradalmi reformkísérletnek tekinthetők, amely a tömeges részvételt mutatja be³⁷⁹, ahogy az ábránk is mutatja, és amely nem a radikális társadalmi változásokra, hanem alternatív módszerekre törekszik a globalizációs és regionalizációs folyamatok kezelésében. Ezen túlmenően olyan kritikai szereplőkként is felfoghatók, amelyek célja, hogy tisztázzák és tájékoztassák az e folyamatokban érintett társadalmi csoportokat, például az őslakosokat, a munkásokat, a nőket stb., és képessé tegyék őket a politikai gondolkodásra, hogy ezek a csoportok megértsék helyzetüket, a helyzet okait, valamint azokat a módokat és eszközöket, amelyekkel változtatni tudnak, vagy legalábbis megpróbálnak változtatni rajtuk. A fenti érvelés szerint az EA2 csúcstalálkozó egyértelműen az említett célok érdekében dolgozott.

³⁷⁶ Cox, R. W., 1999, 4. o.

³⁷⁷ Gills, B. K, 2000, 24. o.

³⁷⁸ Cox, R. W., 1999, 5. o.

³⁷⁹ Drainville, A. C , (1999), 222. o.

véget érnek, és fontos visszajelzést nyújtanak az e folyamatokban részt vevő feleknek, valamint a hivatalos EU-Latin-Amerika és Karib-térség csúcstalálkozóban részt vevő feleknek.

Amint már említettük, a civil társadalom a gramscianus elméletben az a terület volt, ahol a szocialista alternatíva megvalósulhatott, és így lehetséges stratégiákat lehetett kidolgozni.³⁸⁰ Az EA2-ben részt vevő civil szervezetek kritikát fogalmaztak meg az EU-Latin-Amerika és a latin-amerikai karibi térség kereskedelmi kapcsolataival kapcsolatban, és bár a hivatalos csúcstalálkozón javasoltakkal szemben nem mutattak be koherens lehetséges alternatív módszereket, kifejezték az alternatívák megtalálásának szükségességét, és ezt az igényt a csúcstalálkozón jelen lévő valamennyi partnerüknek is jelezték. Ez rávilágít arra a tényre, hogy bár még nincsenek válaszok, van lehetőség arra, hogy ezeket a válaszokat megtaláljuk, egyszerűen az említett civil szervezetek jelenlegi tevékenységeinek fokozásával. Így, ahogyan a neo-gramscianus teoretikusok hangsúlyozzák, a civil társadalmi csoportokat valóban a stratégiaileg vezérelt emancipációs és ellenhegemón lehetőségek "totalitásainak" tekinthetjük.³⁸¹

5.2 A partnerség mint a társadalmi változások megközelítése

A neo-gramscianizmusra tekintettel és esettanulmányunk eredményeit figyelembe véve elmondható, hogy bár a szolidaritást és a kollektív cselekvést a társadalmi változás egyik megközelítési módjának tekintik, ugyanúgy, ahogyan a társadalmi mozgalmak példáit a korábbi évtizedekben látták; a civil társadalmi csoportok a társadalmi változás egy másik megközelítési módjához kapcsolódnak, amely a nemzetközi fejlődés folyamatához kapcsolódik.³⁸²

A civil szervezetek által jelenleg elfogadott megközelítés célja, hogy partnerséget alakítsanak ki más politikai szereplőkkel, például a kormányokkal és a tengerentúli fejlesztési segélyszervezetekkel az emberek életének előmozdítása és javítása érdekében.³⁸³ Az EA2 maga is bizonyíték arra, hogy a civil társadalom alkalmazza ezt a megközelítést. Ez a megközelítés a hasonlóan gondolkodó szervezetekkel való partnerségen alapul egy közös projektben. Bizonyos értelemben ez egy újabb formája volt a fennálló globális renddel való szembeszegülésnek, a fennálló hatalommegosztás megváltoztatására irányuló törekvésnek. A legfontosabb, hogy ezeknek a csoportoknak a célja nem az, hogy a

³⁸⁰ Cox, R. W., 1999, 5. o.

³⁸¹ Ibid., 6. o.

³⁸² Petras J. és Veltmeyer H., 2. o.

³⁸³ Ibid., 3. o.

a jelenlegi domináns társadalmi csoportok hatalmát, hanem a szegények helyzetének javítását a meglévő társadalmi és gazdasági egyenlőtlenségek megszüntetésével vagy legalábbis kiegyenlítésével.³⁸⁴

Ebben az értelemben a neo-gramszianizmus a globális civil társadalomban látja a globalizáció által okozott vagy súlyosbított egyenlőtlenségek javításának módját. A civil társadalom egy másik utat kínál, különösen az erkölcsi érzékünkre apelláló társadalmi programok számára, amelyeknek vitathatatlanul nagyobb esélyük van a sikerre, mint a kereskedelmi szankcióknak.³⁸⁵ Ebből a szempontból a XXI. századot egyre inkább jellemző két nagy erő, a globalizáció és a civil társadalom kombinációja nagy előnynek tekinthető a mai politikai szereplők számára, mivel a partnerség mindig előnyösebb, mint a konfrontáció, és közös sikerhez is vezethet.³⁸⁶

Ezért meg lehet védeni, hogy a mi megközelítésünk szerint a civil társadalmi csoportok miért képviselik a különböző társadalmi szereplők sokaságát, akik "a politika új módját", az úgynevezett "hatalom nélküli, alternatív fejlesztési megközelítést a társadalmi változásokhoz" vezetik be.³⁸⁷ Egy olyan tényezőt, amely a "kormányzás" felfogását is befolyásolja, ahogyan azt a jelenlegi politikában eddig működtették. Ez az új megközelítés valójában a politikai irányítás mechanizmusait válthatja fel, amelyek eddig a nemzetállamhoz kapcsolódtak³⁸⁸ és a globális struktúrák demokratizálódásához.

A civil társadalom hatékonyan jelenti a kapcsolatot a kapitalizmus és a demokrácia között. Ez egy olyan ágens, amely demokratizálhatja a nemzetközi államrendszert, és amely az uralkodó csoportokat bevonhatja a "jó kormányzás" gyakorlására tett kísérletbe. A globális civil társadalom alternatívát jelent a társadalmi mozgalmakkal és azok radikális, rendszerellenes politikájával szemben a társadalmi változások irányába³⁸⁹, és ezért átalakítási lehetőségeiben ígéretesebb, mint bármely más társadalmi szereplő eddig.

5.3 A civil társadalom képességei a globális kormányzás demokratizálásában.

Amint azt már az előző fejezetekben említettük, a globális civil társadalom a szolidaritás, az állampolgárság és a demokrácia alternatív módszere.³⁹⁰ Átalakító ereje abból fakad, hogy tagjai az önkéntességen keresztül próbálnak mozgósítani.

³⁸⁴ Petras J. és Veltmeyer H., 3. o.

³⁸⁵ Bhagwati, Jagdish, 2002, 6. o.

³⁸⁶ Idem

³⁸⁷ Petras J. és Veltmeyer H., 3. o.

³⁸⁸ Ibid., 8. o.

³⁸⁹ Idem

³⁹⁰ Scholte, J. A., 1999, 1. o.

egyesületek a fennálló világ társadalmi rendjének alakítására irányuló kezdeményezésekben.³⁹¹ A globális civil társadalom magjában megtalálható az állampolgárság és az individualizmus értékei, és a civil társadalom erőfeszítései az egyének felhatalmazására összpontosítanak, hogy megváltoztassák a kortárs világ azon aspektusait, amelyek ellenük vannak. A demokratizálódás a civil társadalom eszköze e célok eléréséhez.³⁹²

Az északi és déli nem kormányzati szervezetek közötti megosztottság magyarázatakor már láttuk, hogy a demokratizálódás az egyik fő célja mindkét szereplőnek a meglévő politikai struktúrák és a globális ügyek szabályozásának javítására tett kísérletükben.³⁹³ A civil társadalmi aktivizmus tehát jelentős lehetőségeket kínál a globális kapcsolatok irányításában az elmúlt évtizedek során kialakult jelentős demokratikus deficitek csökkentésére.³⁹⁴

A kritikus teoretikusok, például Cox szerint a globalizáció valóban a demokrácia válságát idézte elő. A demokratizálódási folyamat magában foglalja a nyilvánosság részvételének és a nyilvános elszámoltathatóságnak a fokozását, ami a globális politika szinte minden területén hiányzik. A civil társadalom, mint a szolidaritást és a társadalmi interakciót elősegítő szereplő, a nyilvánosság részvételét és a nyilvános elszámoltathatóságot is beviszi a politikai színtérre, és ezáltal erősíti a demokráciát. Ezért nem túlzás, hogy számos tudós és polgár is úgy tekint a globális civil társadalomra, mint a globális kormányzás demokratikusabbá tételének egyik tényezőjére. Ebből a szempontból a civil társadalomra nemcsak úgy tekintenek, mint a nyilvánosság részvételének és elszámoltathatóságának előmozdítására szolgáló eszközre, hanem a globális kormányzásban való konzultációra és átláthatóságra is.³⁹⁵ Ennek ellenére nem arról van szó, hogy a civil társadalom jelenleg drasztikusan orvosolja a politikai világ demokratikus hiányosságait. Ezek ellenére egyértelműen hatást gyakorol, és nagyra értékelik, hogy pozitív hatást gyakorol.

A civil társadalmi csoportok nézőpontjainak, módszereinek és alternatív javaslatainak sokféleségéből adódóan hozzájárulásaik is eltérőek lehetnek. Ez a tény viszont a globális kormányzásról szóló vitát és a szakpolitikákról szóló hatékony vitát táplálhatja.³⁹⁶ A civil szervezetek lobbizásának köszönhetően a politikai döntéshozatali vitákban az emberi jogokkal, a környezetvédelemmel, a munkanélküliséggel, a bűnözéssel, a kábítószer-kereskedelemmel és más kérdésekkel kapcsolatos kérdések kerültek a politikai tárgyalások asztalára, és kritikusabb és kreatívabb perspektívát adtak.

³⁹¹Petras J. és Veltmeyer H., 7. o.

³⁹² Grugel, J., 2000, 87. o.

³⁹³ Scholte, 2002, 281. o.

³⁹⁴ Idem

³⁹⁵ Ibdí, 293. o.

³⁹⁶ Ibid., 294. o.

Mindazonáltal, még ha a civil társadalom nem is a demokrácia szilárd ereje, a mai politika ésszerűen egy hosszú távú folyamat első lépéseinek tanúja.³⁹⁷ A neogramszki perspektívák hangsúlyozzák, hogy ebben a folyamatban nem csak a civil szervezetek, hanem a hivatalnokok és a piaci lobbik is osztoznak a globális kormányzás demokratizálására irányuló erőfeszítésekben. A civil társadalom hozzájárulásának maximalizálása érdekében ezeknek a csoportoknak az is a felelőssége, hogy elfogadják a civil társadalom hozzájárulását³⁹⁸, és készen álljanak és felkészüljenek az ilyen együttműködésre megfelelő anyagokkal, megfelelő pénzeszközökkel, befogadó hozzáállással stb.³⁹⁹ Amint az esettanulmányunkból kiderül, az EA2-t szervező civil szervezetek szilárd célja az volt, hogy az EU-Latin-Amerika-Karib-térség kereskedelmi kapcsolatokkal kapcsolatos észrevételeiket átadják, mivel a korábbi kísérletek nem voltak eredményesek, magát az EA2 csúcstalálkozót úgy fogadták, mint az említett kapcsolatokkal kapcsolatos észrevételt vagy kritikát, pontosabban a hivatalos bécsi csúcstalálkozóval kapcsolatban. Feltehetően a hivatalos politikai csoportoknak a maguk részéről ezt a hozzájárulást be kellene építeniük a napirendjükbe; ez azonban a közeljövőben még nem látható.

A civil szervezetek lehetőségei a "demokratikusabb kormányzás" megvalósítására nem teljesülnek automatikusan, ez, mint már említettük, egy hosszú távú folyamat, amely elkötelezettséget és az "ígéretet" teljesítésének vágyát követeli meg.⁴⁰⁰ A negatív eredmények is részei a folyamatnak, de a civil csoportoknak inkább azokra a lehetőségekre és kihívásokra kellene összpontosítaniuk, amelyeknek meg kell felelniük céljaik, például a demokrácia tekintetében. Ezért a civil szervezetek más hivatalos vagy piaci csoportokkal való együttműködésének negatív aspektusai ellenére nagyon fontos mindkettőjük fejlődése szempontjából, hogy folytassák a párbeszédet egymás között.⁴⁰¹ Amint azt az Európai Bizottság a globális kormányzásról szóló fehér könyvében hangsúlyozta, a politikai szereplők egyenként nem képesek javítani a globális kormányzást, az ehhez hasonló változásokhoz mindenki, köztük a civil társadalom összehangolt fellépésére van szükség.⁴⁰²

A fentiek alapján nyilvánvaló, hogy a politikai szereplők, például az EU és a civil szervezetek közötti interakció az elmúlt években megnőtt. Ezek a lépések, még ha kis lépések is, mégis a kapcsolatuk erősítése felé vezető utat jelentik, ami hosszú távon pozitívan befolyásolja a globális kormányzást. Ugyanakkor, ahogyan azt az előző fejezetekben említettük, az is nyilvánvaló, hogy még sokat kell tenni annak érdekében, hogy elmondhassuk, hogy

³⁹⁷ Scholte, 2002, 296. o.

³⁹⁸ Ibid., 300. o.

³⁹⁹ Idem

⁴⁰⁰ Idem

⁴⁰¹ Idem

⁴⁰² Europa, Gateway to the European Union, European Commission, Governance in the EU, A White Paper in European Governance, 14. o., http://ec.europa.eu/governance/white_paper/index_en.htm, hozzáférés: 2006.9.15.

a civil társadalom hozzájárulását valóban figyelembe veszik a szakpolitikai területek minden különböző szintjén.

Esettanulmányunk azt mutatja, hogy bár vannak különböző események, amelyeken európai tisztviselők, valamint állam- és kormányfők érintkeznek a civil szervezetekkel, mégsem történtek jelentős erőfeszítések a valódi együttműködés érdekében.

5.4 A kutatási kérdések megválaszolása felé

Az első részben megfogalmazott *"Melyek a civil társadalmi csoportok transzformatív lehetőségei?"* tágabb kutatási kérdésünkben ez a dolgozat azt állítja, hogy a civil társadalom jelentős transzformatív lehetőségeket kínál. Fentiekben a civil társadalom, mint az IR-ben működő ágens elemzésére tett kísérletünk során lehetőségünk volt arra, hogy a civil társadalom ezen képességeinek nagy részét megjelenítsük. A gramscianus gondolkodás szerint a civil szervezet nagyjából a stratégiai irányultságú emancipációs és ellenhegemón lehetőségek "totalitásainak" tekintik, amelyek lehetőséget adnak az embereknek a jelenlegi politikai és gazdasági valóság alternatívájára.

Pontosabban, a civil társadalom új megközelítést vezetett be a politikával kapcsolatban, a "hatalom nélküli, alternatív fejlesztési megközelítést a társadalmi változáshoz", ahogyan azt korábban kiemeltük, amit a neo-gramscianus elméleti megközelítés is hangsúlyozott. Ez a tény kiemeli ígéretes jellegét a társadalmi világ átalakításában, mivel úgy tűnik, hogy felülkerekedett más politikai és társadalmi szereplőkön a globális struktúrák demokratizálására vagy egy alternatíva bemutatására tett kísérletében.

Főként azonban a demokratizálódáshoz kapcsolódik a legjelentősebb tényező, amely hozzájárul a civil társadalom átalakítási lehetőségeinek fontosságára adott válaszukhoz. A civil társadalmi tevékenységek a nyilvánosság részvétele, a nyilvános elszámoltathatóság, a konzultáció és az átláthatóság révén csökkentik a nemzetközi kapcsolatokban meglévő jelentős demokratikus hiányosságokat. Ezért, ahogyan már megállapítottuk, a civil társadalom mint ügynökség a neo-gramscianizmus utasításai szerint valóban előmozdítja a demokráciát, és ez az egyik legfontosabb átalakító lehetősége.

Ezen túlmenően az átalakítási lehetőségek megvalósításában az esettanulmányunkhoz kapcsolódó kutatási kérdések, valamint maga az esettanulmány is jelentősen

hozzájárult a válaszadáshoz. Különösen a "*Hogyan reagáltak a civil társadalmi csoportok a 2006-ban Bécsben megrendezett 4th Európai Unió-Latin-Amerika/Karib-térség csúcstalálkozóra?*", "*Milyen kritikát fogalmaztak meg, és mi volt a hozzájárulásuk a kétoldalú csúcstalálkozóhoz?*" kérdésekre.

az EU és Latin-Amerika regionális kapcsolatai?" Ahogyan azt már az esettanulmány rész utolsó fejezetében elismertük, az EA2 csúcstalálkozó a 4th EU-LAC csúcstalálkozóra adott reakcióként jött létre, azzal a világos megállapítással, hogy a kereskedelmi megállapodások nem jelentenek megoldást a liberalizáció és a gyors globalizációs folyamatok kezelésére.

A civil szervezetek egyetértettek abban, hogy a regionális integráció a gazdasági globalizáció folyamatával való szembenézés és annak kezelése egyik eszköze lehet, ugyanakkor hangsúlyozták, hogy mind az EU-nak, mind a latin-amerikai és karibi országoknak, mind a civil szervezeteknek alternatív regionális integrációs modellt kell találniuk a latin-amerikai és karibi országok számára, amelynek nem csak gazdasági, hanem politikai, társadalmi és kulturális szempontokat is magában kell foglalnia. Az EA2 csúcstalálkozón az "Alternativa Bolivariana para la América" (ALBA) egy olyan ígéretes folyamat kezdetét emelték ki, amely végül egy ilyen, a latin-amerikai országok szolidaritásán alapuló alternatív integrációs modellhez vezethet.⁴⁰³

Az állam- és kormányfők hivatalos csúcstalálkozójával ellentétben az EA2 a valódi politikai párbeszéd példája volt, mivel a kifejezés a partnerek közötti egyenlőséget jelentette.⁴⁰⁴ Sajnos a civil társadalom talán a hivatalos politikai szereplők partnere, de azt lehet mondani, hogy még nem egyenrangú. Ezt az a tény indokolja, hogy a civil szervezetek által nyújtott hozzájárulást a hivatalos felek még nem veszik komolyan figyelembe. Ennek az állításnak a védelmében a guadalajarai első szociális csúcstalálkozónak a bécsi hivatalos csúcstalálkozóra gyakorolt hatásának vizsgálatából származó eredmények megerősítik ezt a nézetet. Amint azt eredményeink elemzésében bemutattuk, a civil társadalom és a hivatalos politikai szereplők között van együttműködés, és minimálisan; a tisztviselők igyekeznek a civil társadalom visszajelzéseit beépíteni a politikai napirendbe. Mindazonáltal ezt az együttműködést meg kell erősíteni és fejleszteni kell ahhoz, hogy a kormányzás valódi demokratizálódásáról beszélhessünk, mivel úgy tűnik, hogy a civil társadalom szerepe a valóságban még mindig másodrangú politikai szerep.

Végül, figyelembe véve, hogy a nemzetközi kapcsolatok szférája demokratikus hiányosságoktól szenved, és hogy a politikai szereplők többsége egyetért abban, hogy a civil társadalom jelentős mértékben hozzájárul e célok eléréséhez - ezért számos nemzetközi szervezet, köztük az EU is, elősegítette a civil társadalmi csoportokkal való együttműködést -, a civil társadalom hozzájárulását komolyabban és hatékonyabban kell figyelembe venni a globális kormányzás demokratizálása,

valamint egy egyenlőbb és igazságosabb világ elérése érdekében.

⁴⁰³ Edele A., 32. o.

⁴⁰⁴ Ibid., 33. o.

Következtetések

A globalizáció viszonylag új gondolat a társadalomtudományokban, és amit a társadalomtudományok jelenlegi központi jellemzőjének tartanak, az az, hogy számos kortárs probléma nem vizsgálható megfelelően a nemzetállamok szintjén, hanem a globális (transznacionális) folyamatok szempontjából kell elméletileg megfogalmazni, és a transznacionális szereplők szempontjából kell elemezni.⁴⁰⁵ A civil társadalom egy új transznacionális társadalmi szereplő, amelyről sok teoretikus úgy véli, hogy a nemzetközi politikai közösség számára egy alternatív, elégséges megközelítést nyújt e problémák kezeléséhez.⁴⁰⁶

Az új nemzetközi fejlesztési folyamat, amelyet a globális civil társadalom a globalizációval kapcsolatos kortárs problémák megoldására irányuló megközelítésként vezet be, elsődleges célja a nemzetközi politikai rendszer különböző politikai szereplői közötti együttműködés előmozdítása, valamint a fejlesztés és a segítségnyújtás révén az életkörülmények előmozdítása és javítása mindenki számára.⁴⁰⁷ A globalizációval és a liberalizációs folyamatok hatásaival való megbirkózás alternatív módját jelenti, amely a mi tudatunkat is megszólítja, és remélhetőleg nagyobb eséllyel jár sikerrel, mint a kereskedelmi szankciók.⁴⁰⁸ A dolgozatban bemutatott egyik fő probléma, amelyet a globalizáció következményeként magával hozott, a nemzetközi rendszerben elterjedt súlyos demokratikus deficit. Napjainkban a globális kormányzás gyenge demokratikus alapjairól szóló vita egyre inkább akadály a mai gazdasági-kapitalista rend fenntartásának. E súlyos nemzetközi politikai probléma láttán a globális civil társadalom "gyógyírként" lép fel, és újfajta politikát, a "hatalom nélküli, alternatív fejlesztési megközelítést kínálja a társadalmi változásokhoz"⁴⁰⁹. A civil társadalom határon átnyúló tevékenységeit olyan magán- vagy egyéni akciókként ösztönzik, amelyek stabilitást biztosítanak a regionalizációval és globalizációval foglalkozó kormányok "elégtelenségei" közepette.⁴¹⁰ Ezzel párhuzamosan a neoliberális diskurzusok, politikák, intézményi keretek stb. ellenállásra ösztönözték a civil társadalmat.

⁴⁰⁵ Sklair, Leslie, "Transnational Practices and the Analysis of the Global System", a Transznacionális Közösségek Program szemináriumsorozat keretében tartott szeminárium, 1998. május 22., London School of Economics and Political Science, 2. o.

⁴⁰⁶ James Petras és Henry Veltmeyer, 2. o.

⁴⁰⁷ Ibid., 3. o.

⁴⁰⁸ Bhagwati, Jagdish, 6. o.

⁴⁰⁹ James Petras és Henry Veltmeyer, 3. o.

⁴¹⁰ Cox, R. W., és Schechter, M. G., 2002, xxi. o.

célja, hogy megingassa a regionalizációval kapcsolatos uralkodó piaci racionalitást, és hogy a társadalom és az állam szereplői által gyakorolt politikai ellenőrzés különböző formáit hozza elő.⁴¹¹

A globális civil társadalom jellemzői: az átláthatóság, az elszámoltathatóság és a nyilvánosság részvétele biztosítják a globális kormányzás legitimitását, ami hiányzik belőle, és ezáltal demokratizálják azt. Amint azt az elején említettük, a globális civil társadalom ezért a kapitalizmus és a demokrácia "házasságát" jelenti a nemzetközi rendszer demokratizálására irányuló törekvésben.⁴¹²

Konkrétabban, esetünkben kiindulva jelenleg nehéz megítélni, hogy az EA2 sikeres volt-e a globális civil társadalom átalakító képességei tekintetében. Az biztos, hogy - mint azt az európai megfigyelők hangsúlyozták - ez a csúcstalálkozó tanulságos és tanulságos volt, azonban az esemény egyelőre semmit sem változtatott.⁴¹³ A csúcstalálkozó sikere ezért a partnerek, a civil társadalom és a hivatalos politikai szereplők nyomon követési tevékenységétől függ. Az egyik nyilvánvaló következtetés azonban, ami Latin-Amerika regionalizációját és az EU egyenrangú politikai és gazdasági partnereként való fejlődését illeti, az, hogy sokkal nehezebbnek bizonyult életképes alternatívákat kidolgozni, mint a meglévő megközelítések kritikáját.⁴¹⁴ Mindazonáltal sok civil szervezet számára a latin-amerikai politikai szereplők, például Hugo Chávez, Fidel Castro és Evo Morales példái azt mutatják, hogy még a globalizáció és a neoliberális liberalizáció korában is lehetséges alternatív politikai és gazdasági modelleket kidolgozni és megvalósítani⁴¹⁵; és ez azt jelzi, hogy a jövőben van "tér" az ilyen alternatívák kidolgozására.

Összefoglalva, e dolgozaton keresztül megpróbáltuk megvizsgálni ezt az újonnan létrejött társadalmi szervezetet, és bizonyos mértékig értékelni a regionális és világrendben betöltött átalakító szerepét. A civil társadalom meghatározása, mint a kortárs társadalmi cselekvés újrafogalmazása új ismereteket nyit meg, és kritikus módon foglalkozik a jelenlegi politika kulcsfontosságú politikai kihívásaival.⁴¹⁶ A szolidaritás és a kollektív cselekvés fogalmai a civil társadalom fogalmán belül jelzik a társadalmi politikai szereplők nemzetek feletti összekapcsolódásának növekedését és a civil társadalom által képviselt együttműködés szükségességét. Ez a betekintés rendkívül ígéretes kiindulópontot kínál a kortárs társadalmi szereplőkkel és a transznacionális problémák megoldásának módjával kapcsolatos további kutatásokhoz és cselekvésekhez.

⁴¹¹ Cox, R. W., és Schechter, M. G., 2002, xxi. o.

⁴¹² Idem

⁴¹³ Edele, A., 34. o.

⁴¹⁴ Idem

⁴¹⁵ Ibid., 35. o.

⁴¹⁶ Scholte, J. A., 1999, 24. o.

megoldani.⁴¹⁷ Ahogy Robert Cox megjegyezte, rendkívül fontos a civil társadalom helyzetével foglalkozni annak érdekében, hogy megértsük a társadalmi szféra szerepét a legitimációs szakadék csökkentésében a mai világrendben.⁴¹⁸

Ebben a dokumentumban olyan javaslatokat fogalmaztunk meg, hogy a globális civil társadalom átalakító erő lehet a mai világban, ha gondosan úgy alakítjuk, hogy e célokat szolgálja. A határokon átnyúló polgári társulások nagy potenciállal rendelkeznek a globalizáció hatékonyság, méltányosság, demokrácia és ökológiai fenntarthatóság irányába való elmozdulás elősegítésében. Az önelégültség azonban az ellenkező eredmények előmozdításához vezethet. Hosszú és elkötelezett erőfeszítések állnak még előttünk.⁴¹⁹

⁴¹⁷ Scholte, J. A., 1999, 24. o.

⁴¹⁸ Cox, R. W., és Schechter, M. G., 2002, xxi. o.

⁴¹⁹ Scholte, J. A., 1999, 34. o.

Bibliográfia

-Könyvek:

- Baylis, John & Smith, Steve, et al, "The Globalization of the World Politics", harmadik kiadás, Oxford University Press.*
- Bryman, Adam, "Social Research Methods", második kiadás, 2004, Oxford University Press.*
- Chalmers, Douglas, et al., "The New Politics of Inequality in Latin America", 1997, Oxford University Press.*
- Cohen, Robin és Kennedy, Paul, "Global Sociology", Basingstoke; Macmillan 2000.*
- Cox, Robert W. et al., "Approaches from a Historical Materialist Tradition", 1994; in Arrighi, Giovanni; Christopher Chase-Dunn; Robert Cox, et al. "Hegemony and Social Change", *Mershon International Studies Review*, 38. kötet, 2. szám.*
- Cox Robert, Stephen Gill, Björn Hettne, et al, "International Political Economy, Understanding Global Disorder", 1995, Biddles Ltd, Guildford és King's Lynn.*
- Cox, W. Robert, with Sinclair J. Timothy, "Approaches to world order", *Cambridge Studies in International Relations*, 1996, Cambridge University Press.*
- Cox, Robert W. és Michael G. Schechter, "The Political Economy of a Plural World; Critical Reflections on Power, Morals and Civilization", (2002), London: Routledge*
- Della Porta, Donatella, Kriesi, Hanspeter, és Rucht, Dieter szerk., "Social Movements in a Globalizing World", 1999, Macmillan Press LTD.*
- Drainville, André C , (1999), "Társadalmi mozgalmak Amerikában: Regionalizmus alulról? ;in Gordon Mace és Louis Bélanger, szerk., "The Americas in Transition. The Contours of Regionalism", London: The Contours of Regionalism (A regionalizmus körvonalai): Lynne Rienner*
- Freres, Christian, "Vision general de la cooperaciòn civil de la Uniòn Europea con América Latina, szerk. Freres, Madrid 1998, AIETI; in Grugel, Jean, "Romancing Civil Society: *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, 2000. nyár, 42. kötet, 2. szám.*
- Garza, Rosalba, Adriana, Icaza, "Civil Society and Regionalization, Exploring the Contours of Mexican Transborder Civic Activism", *Politikai és Nemzetközi Tanulmányok Doktori értekezés, Politikai és Nemzetközi Tanulmányok Tanszék, University of Warwick, 2004. szeptember.**
- Geremek, Bronislaw, et al. 1992, "The Idea of Civil Society", Washington, DC: U.S. National Humanities Center.*
- Gills, Barry K, "Globalizáció és az ellenállás politikája", 2000, London: Palgrave*
- Gill, Stephen, "Power and Resistance in the New World Order", 2003, Basingstoke: Palgrave Macmillan.*

Gordon Mace és Louis Bélanger, szerkesztők: "The Americas in Transition. The Contours of Regionalism", London: *The Contours of Regionalism*: Lynne Rienner
Grugel, J., "Európai nem kormányzati szervezetek és a latin-amerikai demokratizálódás: Politikai hálózatok és transznacionális etikai hálózatok"; in "Demokrácia határok nélkül: Transnationalization and Conditionality in New Democracies", szerk. Grugel, 1999, London, Routledge.

Grugel, J., "Demokrácia határok nélkül: Transznacionalizáció és feltételeesség az új demokráciákban", 1999, London, Routledge.

Hettne, B. és Odén, B., Bevezetés , "Globális kormányzás a 21. században"st : Alternatív perspektívák a világtrendről", Edita Norstedts Tryckeri AB 2002.

Heywood, Andrew, "Political Ideologies; An Introduction", 1998, második kiadás, Macmillan Press.

Hudock, Ann, C., "NGO and Civil Society; Democracy by Proxy?", Polity Press, 1999.

Imig Doug és Tarrow, Sidney, 7. fejezet A mozgalmak európaizálódása? A New Approach to Transnational Contention; in Della Porta, Donatella, Kriesi, Hanspeter, and Rucht, Dieter eds., "Social Movements in a Globalizing World", 1999, Macmillan Press LTD.

Kaviraj Sudipta, and Khilnani Sunil, "Civil Society - History and Possibilities", 2001, Cambridge University Press.

Marchand és Runyan (szerk.), *Gender and Global Restructuring: Sightings, Sites and Resistances*, 2002, London és New York: Routledge.

Petras James és Veltmeyer Henry, "Social Movements and State Power", 2005, Pluto Press.

Schotle, J.A. (2000a) *Globalizáció: A Critical Introduction*, New York: *Globalizáció: A Critical Introduction*, New York: O' Brian R., Williams M., 2004, "Global Political Economy, Evolution and Dynamics", Palgrave Macmillan.

Scholte, Jan Aart, "Globalizáció: Archibugi, D., Held, D., és Köhler, M., szerkesztők, "Re-imagining Political Community: Studies in Cosmopolitan Democracy", 1998, Cambridge: Polity Press, Cambridge: Polity Press

- Az Európai Unió dokumentumai:

Európai Bizottság, "The European Union and NGOs - Partners in development", Fejlesztési Főigazgatóság, DG VII (Development), NGO co-financing - Decentralized cooperation Unit , Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, 1995.

Európai Bizottság, "Az Európai Unió, Latin-Amerika és a Karib-térség", Külkapcsolatok Főigazgatósága, Latin-Amerika Igazgatóság, Politikák Tervezési és Koordinációs Osztály, B-1049 Brüsszel.

- Internet:

Európai Vállalati Megfigyelőközpont (CEO):

- *CEO, <http://www.corporateeurope.org/aboutceo.html>, hozzáférés: 2006.11.15.*
- *A bécsi EU-Latin-Amerika üzleti csúcstalálkozó kritikája, <http://www.corporateeurope.org/viennabusinesssummit.pdf>, hozzáférés: 2006.10.29.*

Edele, Andreas, Report "Linking Alternative 2- Civil Society against TNCs and Neoliberal Policies in Latin America and the Caribbean", Centre for Applied Studies in International Negotiations (CASIN), Geneva, Switzerland, Jun 2006, <http://se2.isn.ch/serviceengine/FileContent?serviceID=PublishingHouse&fileid=9FE3F1CA-14E6-454B-195D-19577FB9BF83&lng=en>, hozzáférés: 2006.09.09.

Enlazando Alternativas:

- *Enlazando ALternativas, www.alternativas.at, hozzáférés: 2006.12.28.*
- *Encuentro Social, América Latina, Europa y el Caribe, Enlazando Alternativas 2, Viena, Ausztria - 10 al 13 de mayo de 2006, <http://www.alternativas.at/English/indexenglish.htm>, hozzáférés: 2006.10.24.*
- *Enlanzando Alternativas, Encuentro Social, América Latina, Europa y el Caribe, Enlazando Alternativas 2, Viena, Ausztria - 10 al 13 de mayo de 2006, Press, Media Advisory, Permanent People's Tribunal, <http://www.alternativas.at/English/indexenglish.htm>, hozzáférés: 2006.10.24.*

Europa, az Európai Unió kapuja Az Európai Unió kapuja:

- *Európai Bizottság, Kormányzás az EU-ban, Fehér könyv az európai kormányzásról, 3. o., http://ec.europa.eu/governance/white_paper/index_en.htm, hozzáférés: 2006.9.15.*
- *Európai Bizottság, EU and the World, External Trade, Trade Issues, http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/regions/lac/index_en.htm, hozzáférés: 2006.11.17.*
- *Európai Bizottság, Az Európai Unió a világban, EU/LAC csúcstalálkozó, EU- LAC bécsi csúcstalálkozó, <http://ec.europa.eu/world/lac-vienna/>, hozzáférés: 2006.11.19.*
- *Európai Bizottság, Az Európai Unió a világban, EU/LAC csúcstalálkozó, EU- LAC bécsi csúcstalálkozó, célkitűzések, http://ec.europa.eu/world/lac-vienna/objectives_en.htm, hozzáférés: 2006.11.19.*
- *Európai Bizottság, Az Európai Unió a világban, EU/LAC csúcstalálkozó, EU-LAC bécsi csúcstalálkozó, Bécsi nyilatkozat, http://ec.europa.eu/world/lac-vienna/docs/declaration_en.pdf, hozzáférés: 2006.11.19.*
- *Az Európai Unió tevékenységei, jogszabály-összefoglalók, kapcsolatok harmadik országokkal, Latin-Amerika, "New EU-Latin America partnership on the eve of the 21st century", <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/r14004.htm>, hozzáférés: 2006.11.12.*

Indymedia Mexico, www.mexico.indymedia.org/editorial/, hozzáférés: 2006.12.28.

Oxfam:

- *Index, http://www.oxfam.org.uk/about_us/index.htm, hozzáférés: 2006.11.15.*
- *Misszió, http://www.oxfam.org.uk/about_us/mission.htm, hozzáférés: 2006.11.15.*
- *Oxfam, Press, "Oxfam's warns European Trade policy is "development blind", http://www.oxfam.org.uk/press/releases/eu_trade041006.htm, hozzáférés: 2006.10.30.*

Real World Radio FM, <http://www.radiomundoreal.fm/rmr/?q=en/node/1914>, hozzáférés: 2006.12.28.

*The NGOs Network, <http://www.ngos.net/ngos/ngoinfo/define.html>, 2006.10.17.; és
Encyclopaedia Britannica online, Nongovernmental organization (NGO),
<http://search.eb.com/eb/article-9395824?query=NGOs&ct=>, hozzáférés: 2006.10.17.*

Transznacionális Intézet (TNI):

- *TNI, <http://www.tni.org/index.htm>, hozzáférés: 2006.11.15.*
- *Alternatív regionalizmusok, <http://www.tni.org/acts/alternatives.htm>, hozzáférés: 2006.10.28.*
- *Alternatív regionalizmusok, <http://www.tni.org/altreg-docs/washington-vienna.pdf>, hozzáférés: 2006.10.29.*

*Witness For Peace Organisation,
http://www.witnessforpeace.org/sites/mexico/update04_may.html, accessed on 28/12/2006*

- Folyóiratok:

*Arrighi, Giovanni; Christopher Chase-Dunn; Robert Cox, et al. "Hegemony and Social Change", *Mershon International Studies Review*, 38. kötet, 2. szám.*

*Bartelson Jens, *European Journal of International Relations*, SAGE Publications and ECPR-European Consortium for Political Research, Vol. 12 (3)*

*Bergeron, S. (2001), *Political Economy discourses of Globalization and Feminist Politics*", *Signs: Journal of Women in Culture and Society*. 26 (4)*

*Bhagwati, Jagdish, "Coping with Antiglobalization, A Trilogy of Discontents", *Journal of Foreign Affairs*, 8. kötet, 1. szám, 2002. január/február.*

*Colas, Alejandro, "A nemzetközi civil társadalom ígéretei", *Globális társadalom*, 1997, 11. évf. 11. szám, 3. szám.*

*Coleman, W. D. és Porter, T., "Nemzetközi intézmények, globalizáció és demokrácia: *Global Society* 14, no. 3 (2000)*

Cox, Robert W., "A civil társadalom az ezredfordulón: egy alternatív világtrend kilátásai". *Review of International Studies*, 1999.

Drainville, André C (2003) "Kritikai pedagógia a jelen pillanatban: Tanulás az avantgárdtól, hogy a globalizációt a tapasztalatból tanítsuk". *International Studies Perspectives*, 4. kötet, 3. szám.

Grugel, J., "A demokratizálódás támogatása: *European Review of Latin American and Caribbean Studies* 60, 1996.

Grugel, Jean, "A civil társadalom románosítása: *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, 2000 nyár, 42. évfolyam, 2. szám.

Hettne, Björn , Inotai , András & Sunkel, Osvaldo, "Globalism and the New Regionalism; Vol 1", *International Political Economy Series*, 1999, Macmillan Press LTD.

Kamat, Sangeeta, "A nem kormányzati szervezetek és az új demokrácia: *The False Saviours of International Development*", *Havard International Review*, 2003 tavasz; in Petras James és Veltmeyer Henry, "Social Movements and State Power", 2005, Pluto Press.

Scholte, Jan Aart, "Civil Society and Democracy in Global Governance", *Global Governance*, vol. 8, no. 3(2002. július-szept.)

Tarrow, Sidney, "A konfliktus európaizálódása: *Nyugat-európai politika* 18, 1995, "Reflections from a Social Movement Perspective".

Woods, N., "Good Governance in International Organizations", *Global Governance*, 5. kötet, 1. szám, (1999. január-március).

- Working Papers:

Cohen, Robin, "Transnational Social Movements: an Assesment", WPTC-98-10, Department of Sociology, University of Warwick.

Scholte, Jan Aart, "Globális civil társadalom: CSGR Working paper, No. 31/99, 1999. május, University of Warwick.

Sklair, Leslie, "Transnational Practices and the Analysis of the Global System", a Transznacionális Közösségek Program szemináriumsorozat keretében tartott szeminárium, 1998. május 22., London School of Economics and Political Science.